AZ

EGYHÁZI KIKÖZÖSÍTÉS.

HITTUDORI ÉRTEKEZÉS.

IRTA

LEPOLD ANTAL

KALOCSAI SZENTSZÉKI JEGYZŐ.

KALOCSA, 1911.

NYOMATOTT JURCSÓ ANTAL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

AZ

EGYHÁZI KIKÖZÖSÍTÉS.

HITTUDORI ÉRTEKEZÉS.

IRTA

LEPOLD ANTAL

KALOCSAI SZENTSZÉKI JEGYZŐ.

KALOCSA, 1911.

NYOMATOTT JURCSÓ ANTAL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

Nihil obstat.

Dr. Josephus Wiederkehr, m. p.
censor.

2301.

Imprimatur.
Coloczae, 24. Aprilis 1911.

Ludovicus Kleiner, m. p.
Vicarius Capitularis.

ELŐSZÓ.

SOK rágalom zúdult már az egyházra a kiközösítés hamis értelmezése miatt. Durva, erőszakos büntetésnek mondják, mely nem származhatik az egyház isteni alapítójától, Jézus Krisztustól, sem az ő apostolaitól, hanem amelyet a hatalmaskodó középkori papság talált ki, mint kitünő eszközt az ő politikai harcaiban.

Különösen a mai fölfogással nagyon is ellentétes eszköznek tartják a kiközösítést, mert ma a vallást mindinkább magánügynek kivánják nyilvánítani, melyért az ember az Uristenen kivül senki másnak felelősséggel nem tartozik. A kiközösítés szerintök merénylet a lelkiismeretszabadság és a kutatás szabadsága ellen, melyet a katolikus egyház képzelt lelki tekintélye alapján elkövet.

A katolikusok is sokan bizonyos szégyenkezéssel hallják a kiközösítés szavát és nagyon óhajtanák, hogy az egyház ezt a gyűlölt büntetést egyáltalán ne használná többet.

Pedig a kiközösítés az egyházi fegyelem szükséges és leghatásosabb eszköze. Excommunicationis gladius est nervus disciplinae ecclesiasticae,[1]) mondja a tridenti zsinat. Szükséges különösen ebben a kor-

[1]) Conc. Trid. Sess. XXV. Cap. 3. de ref.

ban, mely a tekintély ellen támad s a szélső individualizmus híve. A katolikus egyházra nagy veszedelmet jelentene, ha a hamis tanítások hirdetőit és az engedetleneket saját kebeléből el nem távolíthatná. Mert ezek mint névleges katolikusok a hiveket megtévesztenék s lassan aláásnák az egyház alapjait. Az egyháztörténelem bizonyítja, hogy az olyan tévedések, melyek sokáig lappangtak az egyházban, többet ártottak, mint amelyeket a tanítóegyház a tévelygők kiközösítésével magából erélyesen kivetett. A modernisták okultak ezen a történelmi tényen s azért lehetőleg bujkálnak és rejtik valódi céljukat. De az éber X. Pius pápának figyelmét nem tudták elkerülni, ki most mindent elkövet, hogy őket leleplezze, és ha javíthatatlanok, az egyházból kerekessze.

A kiközösítés mint gyógyító büntetés mindig a bűnös megjavítását célozza. Alkalmazását az egyházjog a legszigorúbb föltételekhez köti s annyira megóvja a híveket az igazságtalan vagy elhamarkodott kiközösítő ítélettől, hogy e tekintetben a legmodernebb világi büntetőjog sem veheti föl vele a versenyt.

Csak a teljes tudatlanságnak tulajdonítható azért, hogy a kiközösítést barbár büntetésnek minősítették, mely az önkénykedésnek szabad teret nyit.

Talán indokolt azért, hogy a kiközösítésről szóló tan magyar nyelven is megjelenjen.

Nem célom hosszú tudományos fejtegetésekbe bocsátkozni. Csak röviden összefoglalom, amit a kiközösítésről az egyházjog mai állása szerint tudni kell. A kérdést jogi szempontból tárgyalom, de mivel a jog az erkölcsi törvényeken épül, az erkölcsi szempontot is figyelemmel kisérem. Amiért is nem csak azt vettem föl értekezésem keretébe, ami az egyházi bírót a jog terén érdekli, hanem amit a lelkipásztornak a lelkiismereti ügyek rendezésénél a gyóntatószékben és azon kivül ismernie kötelessége.

Forrásokul leginkább a következő műveket használtam :

Suarez: De censuris in communi et de excommunicatione etc., Venetiis 1749. Typ. Balleoniana Tomus XX.

Van Espen: Tractatus de censuris ecclesiasticis 1769.

Dr. F. Kober: Der Kirchenbann. Tübingen 1887.

Dr. Franz Heiner: Die Kirchlichen Censuren. Paderborn 1884.

Dr. Joseph Hollweck: Die Kirchlichen Strafgesetze. Mainz 1899.

S. Alphonsi: Theologiae Moralis liber VII. De Censuris Ecclesiasticis. Ratisbonae 1847.

Antonii *Ballerini* Opus Theologicum Morale 1901.

H. *Noldin*: Summa Theologiae Moralis. Pars V. De poenis ecclesiasticis. Oeniponte 1902.

Végül az Archiv f. Kirchenrecht folyóirat idevágó közleményeit.

1. §. A kiközösítés fogalma.

MINDEN emberi társaságnak természetes joga, hogy az alkalmatlanokat saját köréből kirekeszthesse. Az állam a bűnösöket, kik másoknak jogait sértik, börtönbe veti, száműzetésbe küldi, vagy kivégezteti. Kiveti őket a többiek társaságából. Pedig az államnak sokféle kényszerítő eszköz áll rendelkezésére, mellyel a gonosztevőket máskép is megfékezheti.

A vallásos társulatoknál sokkal életbevágóbb ez a jog. Erkölcsi célokat szolgálnak, azért féltékenyeknek kell lenniök hírnevükre, tagjaikat meg kell óvniok a botrányoktól és a rosszakat is lehetőleg meg kell javítaniok. A cél elérésére csak erkölcsi eszközök állnak rendelkezésökre. Ezek közt legfontosabb s sokszor egyedül célra vezető a kizárás. Már a pogányok is alkalmazták a kiközösítést, mint a gallokról Julius Caesar,[1]) a germanokról Tacitus[2]) írja. A görögök és rómaiak a legnagyobb gonosztevőket a bosszúálló isteneknek áldozták (diris vovere), amivel őket a vallásos közösségből kizárták s egyben minden emberi joguktól megfosztották. Az ilyen kivertek ellen minden szabad volt. Az ószövetség választott népe a kiközösítés három fokozatát ismerte.

---

[1]) De bello civili l. VI. c. 13.
[2]) Germania, c. VI.

A legenyhébb volt a *nidduj*, mely 30 napi kizárást jelentett. A zsidók a kizárttal csak 4 rőfnyi távolságban érintkeztek. A niddujjal sújtott eljöhetett a templomba, de külön ajtón. Temetésére senki nem mehetett. Követ tettek a koporsójára. Minden gyász el volt tiltva. 24 bűn miatt bármely hivő zsidó kimondhatta ezt az átkot. Makacsság esetén kitolták a kiközösítés idejét 60—90 napra is.

A második fok volt a *cherem*. Ez már teljes kizárást jelentett az istentiszteletből és a társas életből. Nagy átkokkal járt. Csak a bíróság vagy legalább tiz hivő mondhatta ki.

A legszigorúbb kizárás volt a *sammatha*[1]) a visszafogadtatás reménye nélkül. Csak a bíróság alkalmazhatta szigorúan előírt szertartások mellett.

Ha már a pogányok és a zsidók is igénybe vették ezt a fegyvert, akiknél az állam szoros kapcsolatban állt a vallással, annál inkább szüksége volt rá a keresztény egyháznak, mely mint tisztán erkölcsi társaság lépett a világba s amelynek az emberek a keresztség szentségében szabad akaratból lettek a tagjai.

Ha a veszedelmes és engedetlen tagoktól meg akart szabadulni, végső esetben nem nyúlhatott más eszközhöz, minthogy megvonta tőlük összes lelki kincseit, v. i. kizárta őket a hivek közösségéből.

Az egyház isteni Alapítója föl is hatalmazta az apostolokat és azok utódait, hogy a makacs engedetleneket az egyházból kizárják, mikor meghagyta nekik, hogy aki sem a négyszemközt történt, sem a nyilvános intésre meg nem javul, az „legyen nekik mint a pogány és a vámos.“[2]) Amint a pogány nem tartozott a választott néphez és amint a vámosokat, kiket renegátoknak tartottak, a zsinagógából

---

[1]) Kober, der Kirchenbann 4—7.
[2]) Máté 18, 15. 17.

kizárták; úgy az egyházból is ki kell zárni a méltatlanokat.

Hogy az Úr Jézus evvel a nyilatkozatával az apostoloknak tényleg hatalmat akart adni a kizárásra, kitűnik abból, hogy közvetlenül utána így szólt az apostolokhoz: „Bizony mondom nektek, amiket megkötöztök a földön, meg lesznek kötve mennyben is; és amiket föloldoztok a földön, fel lesznek oldozva mennyben is."[1])

Az apostolok úgy is magyarázták Krisztus Urunk szavait, hogy nekik teljes jogot adnak az egyházból való kiközösítésre. Szent Pál a korintusi hitközséget megrója, mert a vérfertőzőt nem vetette ki magából. Ő mint távollevő már megitélte a bűnöst a mi Urunk Jézus Krisztus nevében, hogy adassék át a sátánnak.[2])

Himeneust és Sándort is átadta a sátánnak.[3]) A korintusiaknak azt írja: „Azért írom ezeket távollévén, hogy megjelenve keményebben ne bánjak a hatalom szerint, melyet az Úr adott nekem építésre és nem rontásra."[4]) Arra a hatalomra céloz szent Pál, mellyel az engedetleneket a hivek közösségéből kizárhatja. Az egyház Krisztus országa. Azon kivül van a sátán országa. Aki tehát átadatik a sátánnak, az Krisztus egyházából kizáratott.

Az apostol szavai szerint a kiközösítés nemcsak az egyházból, mint külső társaságból rekeszti ki a bűnöst, hanem bizonyos tekintetben az Üdvözítőhöz való viszonyát is megszakítja. Lelki büntetés a kiközösítés, melyet az Úr az égben is helybenhagy azon igérete értelmében: amit megkötöztök a földön, meg van kötve a mennyben is. Az Úr Jézus ugyanis az egyházra bízta a megváltás gyümölcseinek kiosztását, őáltala közli az emberekkel a kegyelmet és a termé-

---

[1]) Maté 18, 18.
[2]) 1. Kor. 5.
[3]) 1. Tim. 1, 10.
[4]) 2. Kor. 13, 10.

szetfölötti életet. Krisztus Urunk az egyházban él, mint a lélek a testben. Aki tehát megválik az egyháztól, az eltávozik az isteni kegyelem forrásától is, az egyház lelkétől, a benső közösségtől.

Igaz, hogy akik saját hibájukon kivül nem tartoznak a látható egyházhoz, azok mégis lehetnek a kegyelem állapotában s mint megigazultak az egyház lelkéhez tartozhatnak. Ugyanazért ha az egyház elüljárói valakit ártatlanul szakítanak el az egyház testétől, az Krisztustól el nem szakíttatik s lelkileg tovább is az egyházhoz tartozik.

Krisztustól ugyanis csak a halálos bűn szakíthatja el az embert. De a kiközösítés mindig föltételezi a halálos bűnt s csak az a célja, hogy a bűnös állapotát még rosszabbá tegye azáltal, hogy őt az egyház kezében levő malaszteszközöktől is megfosztja s mintegy visszaveti őt a megváltás előtt való állapotba. Azért nevezik a szent atyák a kiközösítést lelki halálnak, azért hasonlítják össze Ádámnak a paradicsomból kiűzetéséhez, azért állítják úgy oda, mint az utolsó ítélet előjátékát, a kárhozat kezdetét, mint a legnagyobb és legsúlyosabb büntetést.

Az egyház ezt a büntetést mindig csak a legnagyobb bűnök miatt és csak akkor alkalmazta, mikor minden más eszköz hasztalannak bizonyult.

S ha a végső szükségben hozzá is nyult ehhez a borzasztó fenyítékhez, nem elveszíteni, hanem megjavítani akarta vele a bűnöst. Nem rontásra, hanem építésre használta. Az egyház törvénykönyvében olvassuk: „Akit kiközösítenek, azt — mint az apostol mondja — a test veszedelmére zárják ki az egyházból, hogy a lélek üdvözüljön. Fegyelmezés a kiközösítés, nem tönkretevés.“[1]) Ám a büntetés kiszabásánál nemcsak a bűnös lelki üdve lebeg a bíró szeme előtt, hanem vele az egyház jó hírnevét is

[1]) c. 37 C. XXIV. q. 3.

védi és a többi hivőknek üdvösségét is oltalmazza. Szégyen volna az Ur Jézus által alapított egyházra, ha a legnagyobb gonosztevőket is megtűrné körében, és a hivőknek folytonos botrányokra adna alkalmat, ha a javíthatatlanokat ki nem zárná.

A mondottak alapján megalkothatjuk az egyházból való kiközösítés fogalmát. A kiközösítés 1. *büntetés*, mely mindig valamely elkövetett bűnt tételez föl. 2. *Egyházi* büntetés, melyet az egyház természetes jogánál fogva és isteni Alapítójától nyert fölhatalmazás alapján szab ki.

3. *Gyógyító* büntetés, mert mindig a vétkesnek javítását célozza, s csak mellékcélja az egyház becsületének és a többi hivő lelki üdvének megvédése, vagy épen a gonoszság megtorlása, azaz a bűnösnek bűnhődése.

4. Oly fenyíték, mely csak a *kereszténeket* érheti, mert a meg nem kereszteltek nem tartoznak az egyház joghatósága alá.

5. Büntetés, mely csak sulyos *egyházi törvények áthágóit* vagy parancsok megszegőit sújtja.

6. Mivel legfőbb célja a javítás, azért csak azokra a nagy bűnösökre mondható ki, akik *makacsoknak* bizonyultak. A makacsság alatt azt a lelkiállapotot értjük, melyben a bűnös az ő bűnének nagyságát s annak szomorú következményeit teljes mértékben ismeri s azért azt kellő ideig tartó megfontolás után teljes szabad akarattal mégis elköveti. A kiközösítés kiszabásánál azért az egyházjog általában megköveteli, hogy a törvény megszegője ismerje necsak a törvényt, hanem a kiszabott büntetést is, s a törvényt az egyházi tekintély megvetésével mégis áthágja.

7. *Lelki* büntetés, mert lelki javak megvonásával jár.

Mivel az eddig fölsorolt jegyek együttvéve annak a büntetésnek a fogalmát adják, melyet az egy-

házjog censurának, gyógyító büntetésnek mond, azért a kiközösítés *censura*. Censura van három: a fölfüggesztés, a kiközösítés és az interdictum. Ha a kiközösítést a másik két censurától meg akarjuk különböztetni, azt kell mondanunk, hogy a kiközösítés a lelki javaknak nemcsak részleges megvonása, hanem az egyház külső és benső közösségéből, de mindenesetre a külső azaz jogi közösségből való teljes kizárás; mindazon lelki javaknak megvonása, melyekben a hivők az egyház által részesülnek. Az egyházhoz való tartozandóság megszüntetése.

2. §. A kiközösítés fölosztása.

A kiközösítés különböző szempontokból osztható föl.

1. *Származását*, eredetét tekintve megkülönböztetünk *törvényben* kiszabott és a *bíró* által kimondott kiközösítést (excommunicatio a jure et ab homine).

Az előbbit illetékes törvényhozó iktatta törvénybe, hogy vele összes alattvalóit *állandóan* kötelezze. Az utóbbit a szükséges joghatósággal bíró egyházi elüljáró *egyes esetekben* mondja ki. Még pedig vagy a bűn elkövetése előtt fenyegeti meg a kiközösítéssel összes alattvalóit (praeceptum generale), néha csak egyes megnevezett személyeket (praeceptum speciale); vagy a bűn elkövetése után büntetésképen szabja ki egyesekre (sententia condemnatoria).

2. *A hatás*, vagy az érvénybe lépés módját tekintve fölosztjuk a kiközösítéseket a bűnözés után magától ható és a bírói ítélet után ható kiközösítésekre (excommunicationes latae sententiae et ferendae sententiae).

A magától hatályba lépő kiközösítésbe beleeshetik az ember titkon elkövetett bűnök miatt is. A kiközösítés ilyenkor is köti az embert lelkiismeretben. Ha azonban a titkon bekövetkezett kiközösítést nyilvánosságra kell hozni, akkor külön bírói vizsgálatra és bírói nyilatkozatra (declaratio) van szükség. A bűnözés után rögtön és önként érvénybe lépő büntetés

az egyházjog sajátossága. Ugyanazért az egyházjogászok közt is sok ellensége akadt. Különösen a kiközösítésnél azt vitatták, hogy az soha sem hathat mindjárt a bűn elkövetésekor, mert makacsságot tételez föl s azért csak háromszoros, vagy legalább egy minősített intés után mondható ki. Másrészt az ily esetben a bűnös maga hajtaná végre önmagán a büntetést, ami jogilag lehetetlen, mert erre senkit sem lehet kényszeríteni. Ugyanazért az ilyen kiközösítések eltörlését követelték.[1]) Mások pedig úgy elmagyarázták az önmagától ható kiközösítést, hogy azt tulajdonképeni jellegéből kiforgatták. Szerintök ez csak annyiban különbözik az ítéletileg kimondandó kiközösítéstől, hogy itt nincs szükség intésre és vizsgálatra, hanem a bíró rögtön kimondhatja ítéletileg, mihelyt a törvényben felsorolt bűnnek tényálladéka fennforog.[2]) Ám ez az elmagyarázás teljesen önkényes eljárás. Van Espen azt állítja, hogy az excommunicatio latae sententiae csak a 11. században jött divatba.[3])

Ezek az ellenvetések könnyen megcáfolhatók. Igaz ugyan, hogy csak a makacs és előzetesen megintett bűnöst lehet kiközösíteni, de a kiközösítéssel fenyegető törvény maga nem egyéb, mint állandó intés. S így az ilyen törvény megszegője már a bűn elkövetése által makacs engedetlenséget tanusít.

Azután a kiközösítés mint lelki büntetés önmagától léphet érvénybe anélkül, hogy azt a bűnös önmagán végrehajtaná. A kényszeríthetőség nem szükséges követelménye a törvénynek. Excommunicatio secum trahit executionem.

Van Espen állítása nem felel meg a valóságnak, mert már a szentírásban is föltaláljuk az önként érvénybe lépő kiközösítés nyomát. Szent János evan-

[1]) Godschalcus Rosemundus: Confessionale, c. 20.
[2]) Gerson. De vita spirituali animae L. IV. coroll. 14. propos. 2.
[3]) Jus eccl. III. 11, c. 6, n. 19.

géliumában olvassuk: „Aki nem hisz, már megítéltetett“ (3, 18.) Több ily kiközösítést iktat törvénybe az elvirai (306. évben.), az antiochiai (341.),[1]) az I. toursi (461.), a IV. toledoi (633.)[2]) zsinat.

3. A kiközösítés hatását tekintve megkülönböztettek azelőtt nagyobb és kisebb, helyesebben *teljes és részleges* kiközösítést (excommunicatio major et minor).

A teljes kiközösítés alatt az egyházból való kizárást és mindazon jogok és javak megvonását értették, melyeknek kiszolgáltatása az egyháztól függ.

A részleges kiközösítésbe a régi jog szerint (cc. 18. 28, C. XI. q. 3; c. 29. X. 5, 39.) azok estek, kik a kerülendő kiközösítettekkel (excommunicati vitandi) tilos érintkezésbe léptek. A részlegesen kizártak nem járulhattak a szentségekhez és nem voltak választhatók. Föloldozhatta őket minden joghatósággal bíró áldozópap. Ezt a részleges kiközösítést mint törvényben kiszabott büntetést megszüntette a censurák történetében korszakalkotó „Apostolicae Sedis“ kezdetű bulla 1869-ben. A censurálásra jogosított egyházfejedelmek és testületek ezentúl is alkalmazhatják ugyan ezt a büntetést, de tényleg nem alkalmazták azóta.[3])

4. A különböző jogforrások szerint is fölosztathatjuk a kiközösítéseket. Igy az élő jogforrások szerint vannak pápai, egyetemes és tartományi zsinati, püspöki, biborosi, pápai követi, érseki, praelatusi, szerzetesfőnöki és káptalani helynöki kiközösítések. Az élő jogforrások határozzák meg azt a kört is, amelyen belül a kiközösítések joghatállyal bírnak. Ugyanazért a jogérvényesség szempontjából történő fölosztás egybeesik az élő jogforrások szerint való fölosztással.

---

[1]) Hardouin I. p. 593.
[2]) Kober, i. k. 58.
[3]) Hollweck. Die Kirchlichen Strafgesetze 45. §.

Az írott jogforrások szerint az érvényben levő és önként érvénybe lépő kiközösítések (excommunicationes latae sententiae) fölöszlanak olyanokra, melyek 1) az Apostolicae Sedis kezdetű bullában foglaltatnak, 2) a tridenti zsinat határozmányaiban találhatók, 3) az 1869. óta megjelent pápai decretumok által kiszabattak, 4) amelyek a pápaválasztásra és a szerzetesrendek belső kormányzására vonatkoznak s az Apostolicae Sedis bulla által érvényben hagyattak. A csak egyes egyháztartományokban vagy egyházmegyékben érvényes kiközösítések a tartományi zsinatok jegyzőkönyveiben és az egyházmegyei statumokban találhatók.[1])

5. A föloldozás jogának szempontjából a törvénybe foglalt kiközösítések fölöszthatók:

1) a pápának különös módon,
2) a pápának egyszerűen,
3) a püspöknek fönntartottakra és
4) olyanokra, melyek senkinek sincsenek fönntartva.

[1]) A kalocsai egyháztartomány és egyházmegye területén nincs érvényben egy sem. De a kalocsai egyházmegye történetében találunk ilyen kiközösítéseket. Igy Várdai Péter kalocsai érsek 1495-ben egyházmegyei körrendelettel kiközösítéssel fenyegette meg mindazokat, kik az érseki tizedet a rendelet kihirdetésétől számitandó 9 napon belül a bácsi tizedszedőnél le nem fizetik, s meghagyta a plébánosoknak, hogy azokat, akik a kitűzött napig nem fizetnek és védekezésöket elő nem adják, vasárnapon vagy ünnepnapon a templomban harangzúgás között a gyertyákat először meggyújtván és azután eloltván nyilvánitsák kiközösítetteknek mindaddig, míg tartozásukat le nem fizetik. (Carolus Wagner: Petri de Warda Epistolae. Posonii 1776. pag. 104.)

3. §. A kiközösítő hatalom birtokosai.

HOGY az egyháznak van hatalma egyeseket kizárni saját kebeléből, az keresztény katolikus hitágazat, mint az a konstanzi zsinat határozataiból, V. Márton és X. Leo bulláiból világosan kitűnik[1])

A) Isteni, azaz az egyház Alapítójától nyert joghatóság alapján (jure proprio) bírják a kiközösítés hatalmát a pápa és az egyetemes zsinat az egész egyház fölött, a megyés püspökök saját alattvalóik fölött.

A pápának az egyház minden tagjára kiterjedő, közvetlen és egyenes büntető hatalmát a történelem folyamán mindig elismerték. Legutóbb a vatikáni zsinat írta le világosan ezt a hatalmat (Const. dogmatica de ecclesia cap. I.) Az egyetemes zsinat az apostolok testületének kötő és oldó hatalmát örökölte (Máté, 18, 18.) A zsinat azonban csak akkor egyetemes, ha sz. Péter utódjával, a pápával egyetértőleg működik; ha a pápa hívta egybe, az vezeti tanácskozásait és hirdeti ki határozatait, vagy legalább is hozzájárul azokhoz.

A püspökök hatalma sem találja kizárólag az egyházjogban[2]) a maga eredetét, hanem isteni jogon illeti meg őket, mint az apostolok utódjait.

A püspök által kiszabott és törvénybe foglalt

---

[1]) S. Alphons. l. 7. n. 9.

[2]) cc. 1, 16. X. 1, 31; Conc. Trid. Sess. VI. c. 3 de ref.; Sess. XIV., c. 4. de ref.

kiközösítések csak az egyházmegye területén lakó alattvalókat sújthatják (c. 2. in VI. 1, 2.). De ha a püspök *egyes* alattvalóinak valamit a kiközösítés terhe alatt megparancsol, úgy a kiközösítés eléri az alattvalókat, ha a bűn elkövetése előtt vagy után az egyházmegyéből távoznak is.

Külön ítélettel excommunicálhatja a püspök az egyházmegyén kívül lakó alattvalóit, ha még az egyházmegyében vétkeztek, s annál inkább, ha még az egyházmegyében való tartózkodásuk alatt intette őket, vagy el is rendelte a vizsgálatot.

Hollweck fölfogása szerint az egész egyházban érvényes törvények alapján a püspök az egyházmegyén kívül lakó alattvalókra akkor is kimondhatja ítéletileg a kiközösítést, ha a bűnt már idegenben követték el. (l. m. §. 24. n. 5.) S ez a fölfogás helyesnek látszik. Mert tegyük föl, hogy egy pap az egyházmegyéből engedéllyel távozik s a szabadság lejárta után az egyházmegyébe visszatérni nem akar. Ha semmi intés nem használ, a püspök bizonyosan illetékes az illető pap ellen még a kiközösítést is kimondani, s nem szükséges, hogy annak a püspöknek ítélőszéke elé vonja, akinek területén az engedetlen pap tartózkodik.

Hogy a püspök a kiközösítő hatalmat gyakorolhassa, saját joghatósága területén kell laknia. Idegenben csak akkor bíráskodhatik, ha alattvalói a kiközösítéssel járó bűnt oly nyilvánosan követték el, hogy vizsgálatra nincs szükség, vagy abban az esetben, ha joghatósága területéről erőszakkal elűzték.[1])

[1]) Igy János nyitrai püspök 1318-ban a kalocsai székesegyházban László kalocsai érsek engedelmével, Benedek csanádi, Benedek erdélyi, György szerémi, László pécsi, Miklós győri és Ivánka nagyváradi püspökök jelenlétében ünnepélyesen kiközösítette trencséni Chák Mátét, ki őt várából és minden jószágából elűzte, mert Róbert Károly királyhoz hű volt. A kiközösítést és interdictumot ugyan már előbb kimondották Chák Máté ellen Miklós és Gentilis pápai követek, de János nyitrai püspök és a többi egyházfejedelmek a kiközösítést ellene a maguk részéről is kimondották és kihirdették. (Katona, Historia Metropolitanae Ecclesiae Colocensis 1. pag. 355.)

Az egyházmegye területén lakó idegenek az egyházmegyei rendeletekben foglalt kiközösítésbe nem esnek bele, de az egész egyház területén érvényes törvények alapján a püspök kimondhatja rájuk az excommunicatiót, úgy marasztaló, mint kijelentő ítélettel (sententia condemnatoria et declaratoria).

Amely jogi elvek kötik a püspököt saját egyházmegyéjéhez, ugyanazok kötik a kiközösítő hatalom többi birtokosát is saját illetékességi körükhöz.

B) Az egyházjogon alapszik a biborosok, pápai követek, érsekek, tartományi zsinatok, a püspöki joghatósággal bíró prelátusok, szerzetesfőnökök és káptalani helynökök kiközösítő hatalma, mely azonban hivataluknál fogva illeti meg őket (jure ordinario).

A biboros kiközösítő hatalma csak a titularis templom klérusára terjed ki (c. 11, X. 1, 33.)

A pápai követek (legati Apostolici) joghatóságát a tridenti zsinat (Sess. XXIV. c. 20. de ref.) nagyon korlátozta ugyan, de azt a jogukat el nem vette, hogy ott, ahova kiküldettek, parancsaiknak akár kiközösítéssel is érvényt szerezzenek.[1]) Több egyházjogász azonban a kiközösítő hatalmat teljesen elvitatja tőlük.[2]) A nunciusoknak egyáltalán nincs bírói hatalmuk s a kiközösítésre sincs joguk.

Az érsek a most érvényben levő jog szerint a szuffraganeus püspököket ki nem zárhatja az egyházból, csak azok hivatalnokait sújthatja e büntetéssel, ha hivatalos ténykedésükben az érsek jogait sértik, pl. a felebbezést megakadályozzák.[3]) Sőt a hívőket is kiközösítheti, ha visitatio alkalmával nyilvános botrányokat tapasztal, melyeket a püspök nem büntetett meg eléggé.

Vannak oly egyházfejedelmek, kik nem püspö-

[1]) Hollweck i. m. §. 24. n. 8.
[2]) Kober i. m. 74.
[3]) c. 1. in VI. 1, 13.

kök ugyan, de nincsenek is egy püspöknek sem alárendelve, hanem vagy külön kikerített területök van, melyen valóságos püspöki joghatóságot gyakorolnak, (praelati vere nullius), vagy valamely egyházmegyén belül quasi püspöki hatalmuk van (praelati nullius). Ezeket a kiközösítő hatalom is megilleti.

A szerzeteseknél nemcsak az általános főnökök, hanem a tartományi és házi főnökök is kiközösíthetnek.

Mikor a közlekedési viszonyok még megakadályozták a püspököt abban, hogy joghatóságát csak önmaga és általános helytartója útján gyakorolja, nagy jogkörük volt a főespereseknek (archidiaconusoknak) is. A bíráskodást is a főesperesek gyakorolták s ennélfogva az egyházból való kizárás joga is megillette őket. Megvolt ez a hatalmuk Magyarországon is. Egy példát említek a kalocsai egyházmegye történetéből. A hájszentlőrinci társaskáptalan prépostja 1233. óta egyúttal bodrogi főesperes is volt. 1419-ben Csapi Péter prépost és főesperes ünnepélyesen kiközösítette Fábián presbytert, aki a bátmonostori plébániát Tamás plébánostól erőszakkal el foglalta.[1])

Hogy Csapi a kiközösítés hatalmát mint főesperes gyakorolta, kitűnik abból, hogy utódját, László prépostot, aki már nem volt főesperes, Zsigmond király Töttös László özvegyének és fiainak panaszára eltiltja a bíráskodástól s őt a kalocsai érseki szék elé utalja.[2]) A főesperesek jure ordinario éltek a kiközösítés jogával. Később ez a joguk megszűnt. Ma már csak delegált joghatósággal zárhatnak ki valakit az egyházból.

[1]) Kammerer: Zichy család okmánytára. 6. 569.
[2]) Kammerer: Zichy család okmánytára. 8. 121.

4. §. Kik zárhatók ki az egyházból?

MIVEL az egyházi kizárás a joghatóság kifolyása, bírói ténykedés (actus jurisdictionis), azért mint már említettük, csak *alattvalókra* terjedhet ki.

Az egyháznak alattvalói csak az *élő megkeresztelt* emberek. Az egyháztörténelem ismer ugyan eseteket, hogy holtakat is kiközösítettek, és előfordulhat ma is, hogy holtakat zárnak ki az egyházból, de ez a kizárás nem bír a censura jellegével. Nem annyira a megholtra, hanem inkább az élőkre vonatkozik. Célja a hívek elrettentése és a megbotránkoztatástól való megóvása. Megtiltja az ilyen kizárás, hogy a megholtért nyilvánosan imádkozzanak, érte szent misét mondjanak. S ha még lehet, eltiltja az egyházi temetést. De az elhunytnak lelke fölött az egyháznak semmi joghatósága nincs többé. A halott az örök Bíró ítélőszéke előtt áll.

Mivel a meg nem kereszteltek az egyház joghatósága alá nem tartoznak, azért nemcsak a pogányok és zsidók, hanem a jelöltek (katechumenek), felett sem bíráskodik az egyház.

Az eretnekek, hithagyók és szakadárok azonban az egyháznak alá vannak vetve s ezekre ős időktől kezdve alkalmazták a kiközösítés büntetését. Ugy,

hogy az egyházjogban szállóige lett: Excommunicatio haeresi cohaeret, sicut lepra leproso et homini umbra. Minthogy a kiközösítés a bűnösben mindig nagyfokú gonoszságot tételez föl, azért korlátolt cselekvőképességű egyéneket és 14 éven aluliakat ítéletileg nem lehet kiközösíteni. Az önként érvénybe lépő kiközösítés azonban fiatalabb híveket is érhet, ha ezekben megvan a kellő beszámíthatóság.

A kiközösítés a legsúlyosabb büntetés és mindig az egyéni makacsságot akarja megtörni, azért IV. Ince pápa' (c. 5. de sent. excommun. VI. 5. 11.) általában megtiltotta családoknak vagy egész testületeknek kiközösítését. Ha azonban egészen bizonyos, hogy valamely testület minden tagja egyformán hibás, úgy együttesen is kizárhatók az egyházból.

Egyébként sem a kor, sem a nem, sem a társadalmi állás vagy gazdagság nem vonhat ki senkit az egyházi kiközösítés alól. A történelem bizonyítja, hogy az egyház még fejedelmekkel szemben is rettenthetetlen bátorsággal alkalmazta ezt a félelmetes büntetést.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy ha az egyház feje a középkorban a kiközösített uralkodóknak a kormányzást megtiltotta, az alattvalókat a hűség esküje alól fölmentette és egyes fejedelmeket méltóságuktól is megfosztott, ezt nem a kiközösítés szükséges következményeként egyházi joghatóságánál fogva mondotta ki, hanem ez a kiközösítésen fölül külön ítélet volt, melyre a pápát az akkori jogfölfogás, mint a nagy keresztény köztársaság fejét, följogosította.[1]) Ez a korszellem átment az egyházi törvényekbe is.[2]) A most érvényes egyházjog szerint a szuveréneket csak a pápa közösítheti ki az egyházból. Egyes kánonjogászok fölfogásával szemben

---

[1]) Kober i. m. 118.

[2]) c. 4. 5. C. XV. q. 6; c. 2. de sent. et re judicata VI. 2, 14.

hangsúlyozni kell, hogy a püspökök az önként ható kiközösítésbe beleesnek, ha a kiközösítéssel fenyegető törvény nem is említi őket külön.

Az egyházból egyszer már kizártak más bűnök miatt ismételten kiközösíthetők, amiáltal az egyháztól mindinkább eltávolodnak és a visszatérés megnehezíttetik. A második és a többi kiközösítések kimondásánál ugyanazokat a szabályokat kell szem előtt tartani, mint az elsőnek kiszabásánál.

5. §. A kiközösítés előföltételei.

AZ előföltételek tárgyalásánál szorosan meg kell különböztetnünk a bíróilag kimondandó és az önként érvénybe lépő, azaz már a törvényben kiszabott kiközösítést.

I. Az előbbinek föltételei a következők:

1. Csak a felsőbbség iránt makacs engedetlenekre[1]) és általában nagyon súlyos[2]) bűntények elkövetőire lehet kimondani.

A büntető kánonok egyes bűntényekről megállapítják, hogy a kiközösítés azok elkövetőire kiszabható, vagy kimondandó, de nem lehet azért az egyházi bíró kiközösítő hatalmát a kánonokban világosan megemlített bűntényekre korlátozni. S másrészt nagyon nehéz is megállapítani, vajjon egyes esetekben meg vannak-e mindazok a körülmények, melyek a kánonban leírt bűnnek tényálladékát kimerítik. Teljes lehetetlenség tehát taxative fölsorolni, milyen bűntények büntethetők kiközösítéssel, hanem itt tisztán a bíró okosságára és igazságérzetére kell hagyatkozni.[3])

Surányi János „A magyar szentszékek rendtartása" c. művében (pag. 229.) azt állítja, hogy az egyházi bíró egyedül a törvény által minősített bűntényre vagy vétségre mondhatja ki a kiközösítést.

---

[1]) c. 43, C. XI. q. 3.
[2]) c. 41, 42. C. XI. q. 3.
[3]) Suarez: De censuris disp. IV. sect. 4. n. 3.

Hollweck[1]) az egyházi büntető jog mai fejlettségét tekintetbe a censurákra, tehát a kiközösítésre is kiterjeszti azt a jogi elvet: nullum crimen sine lege poenali, nincs bűntény büntető törvény nélkül. Elismeri ugyan, hogy az egyházi törvények egész serege (c. 24. D. 86; c. 10. D. 96; c. 21. C. II. q. 1; c. 2, C. V. q. 1; c. 3. C. V. q. 4; cc. 4, 30, C. XXIII. q. 4; c. 3, X. 5, 20; c. 2, X. 5, 15; c. 1. X. 5, 26; c. 10. X. 5, 37.) az ellenkezőt bizonyítja, mert ezek azt követelik csak, hogy a bűntény a kiközösítéssel, mint a legsúlyosabb egyházi büntetéssel arányban legyen, de sehol sem kötik a bírót az irott egyházi törvényben minősített bűntényekhez. Ám ő a törvénykönyv ezen helyeit annak tulajdonítja, hogy ezek életbelépésekor az egyházi büntetőjog még kezdetleges volt, s így a bűntények nagy része még nem foglaltatott benne. Ma azonban már nem lehet egyházi büntetést arra a bűnösre kimérni, aki csak a természettörvényt vagy a pozitiv isteni törvényeket szegte meg. Ma okvetlenül szükséges, hogy a bűn oly egyházi törvénybe ütközzék, melynek alapján a kiközösítés kimondható.

De ezt a fölfogást megcáfolja a tridenti zsinat, mely elég fejlett állapotban találta már a büntetőjogot s még sem mondotta ki, hogy a kiközösítés kizárólag az egyházi törvényben minősített bűntények miatt mérhető ki, hanem nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a kiközösítést csak igen súlyos esetekben és ilyenkor is csak úgy szabad alkalmazni, ha más büntetések eredmény nélkül maradtak, vagy célra nem vezetnének.[2])

Különben e fölfogás ellen szól magának a kiközösítésnek fogalma. A kiközösítés ugyanis nem megtorló büntetés, hanem gyógyító büntetés. Tulajdonképen nem egyéb, mint az intésnek (monitio ca-

[1]) Hollweck: Kirchliche Strafgesetze 26. §. n. 3.
[2]) Sess. XXV. c. 3. de ref.

nonica) hatásosabb folytatása. Amikor a bíró észreveszi, hogy a nagy bűnös az intésekre mit sem ad, kiközösíti őt, hogy e félelmetes büntetéssel makacságát megtörje. Valahányszor azért a megrögzöttségig fajul el a bűn, mindig kimondható a kiközösítés. A bűnösnek a lelkiállapotát kell a bírónak inkább mérlegelnie, mint a bűnnek a természetét és a vonatkozó törvényeket. Hiszen a legsúlyosabb bűntények miatt sem szabad senkit sem kiközösíteni, ha a bűn már teljesen a multé s a bűnös már bánja azt.

2) A bűnöst háromszor meg kell *inteni.*[1]) Az egyes intések között legalább 3 napi időköznek kell lennie. Nem szükséges azonban a háromszoros intést betartani. Elég két, vagy egy intés is, de ilyenkor a másodiknál, vagy már az elsőnél határozottan ki kell mondani, hogy ez egyúttal utolsó is. Az intéseket ok nélkül nem szabad összevonni. A szóbeli intésnél két tanúnak kell lennie, az írásos intés kézbesítését igazolni kell.

3) A bűnténynek *nyilvánosnak* (notorius) kell lennie, vagy perrendszerűen *beigazoltnak.* Ugyanazért a bűnös megidézendő. Ha bevallja bűnét, nincs szükség vizsgálatra. De ha tagadja, szabályszerű vizsgálatot kell lefolytatni.

4) Ha a vétkes a javulás útján van, vagy legalább javulást ígér, a kiközösítést nem szabad kimondani, mert az excommunicatio mindig gyógyító büntetés, melyet csak a makacsokkal, a megrögzöttekkel, megátalkodottakkal szemben szabad alkalmazni. Ha azonban a bíró meggyőződik, hogy a javulás igérete nem komoly, vagy ha igen nagy botrányt kell jóvá tenni, akkor a kiközösítés igenis kimondható, mert a kiközösítés első és legfőbb célja ugyan a bűnös megjavítása, de mellékcélja az egyház jó hírnevének és a hívek üdvösségének megóvása is.

---

[1]) c. 48. X. 5. 39; cc. 1. 9. 13. VI. 5, 11; c. 26. X. 2, 28.

II. A törvényben foglalt, azaz önmagától is érvénybe lépő kiközösítéseknél nem teljesen azonosak a föltételek, melyek mellett a kiközösítés a bűnöst lelkiismeretben (in foro interno) köti, s amelyek mellett az a külső forumban azaz a jogi téren is érvényes (in foro externo).

Sok zavarnak lehet elejét venni, ha a különböző forumokat élesen megkülönböztetjük. Már sz. Alfonz figyelmeztet, hogy a föltételek a lelkiismereti és a külső forum előtt különbözők. Pro foro interno requiritur contumacia vera; pro foro autem externo sufficit praesumpta.[1]) A büntetőjogban addig tartozik az eset a belső forumhoz, míg az jogilag vagy tényleg nem nyilvános. A belső forum lehet ismét kétféle: a bűnbánat szentségének (forum internum sacramentale) és a lelkiismeretnek tere (forum internum extrasacramentale). Az előbbi az egyes eseteket csak a szentségi feloldozáshoz való viszonyokban tárgyalja a gyónási titok pecsétje alatt, az utóbbi pedig a gyónáson kívül tárgyal a természetes titoktartás leple alatt.

A külső forum szintén lehet kétféle. A közigazgatási és a bírói tér (forum externum extrajudiciale et judiciale vel contentiosum).

Általában azt kell mondanunk, hogy a belső forumban történtek a külső forumban tekintetbe nem jöhetnek. De ez szorosan csak a bírói téren áll. Mert ha egy lelkiismereti eset kellőleg nyilvánosságra jut, az a közigazgatási (lelkipásztori) külső téren is joghatállyal bírhat. Innen van, hogy a lelkipásztornak és a híveknek a gyakorlati életben a kiközösítés következményeivel számolniok kell, ha már kellőleg nyilvánosságra jutott, hogy valaki lelkiismeretben a kiközösítésbe esett. Ezeket előrebocsátván az önként érvénybe lépő, vagyis a bűnözés pillanatától kezdve

[1]) S. Alph. l. c. VII. n. 48.

érvényes kiközösítéseknél megkülönböztetünk oly föltételeket, melyek a külső és a belső forumban szükségesek, hogy valaki a kiközösítésbe essék; s olyanokat, mely azonfölül még külön a belső, vagy külön a külső forumban szükségesek.[1])

A lelkiismereti és a jogi téren az excommunicatio latae sententiae csak a következő föltételek alatt lép érvénybe:

1. Ha a kiközösítéssel fenyegető törvényt valaki nagy mértékben szegi meg (materia gravis).

2. Ha a bűnös oly érett megfontolással és szabadsággal cselekedett, amilyen a halálos bűn elkövetéséhez szükséges (actus liber).

3. Ha nemcsak gondolatban, szívében vétkezett a bűnös, hanem a bűnös cselekedet külsőleg is megnyilvánult (actus externus). A lelkiismeret világára ugyanis nem terjed ki a bírói illetékesség. De internis non judicat praetor. Cogitationis poenam nemo patitur. Non habent latentia peccata vindictam. Ezek a jogi axiomák kétségtelenné teszik, hogy az egyház mindig így gondolkozott s hiába igyekeztek egyes kánonjogászok azt bizonyítani, hogy az egyház azelőtt tisztán belső bűnökre is alkalmazta a kiközösítést.[2])

4. Ha maga a bűnös tett nemcsak kimeríti a törvénybe foglalt bűnténynek tényálladékát, hanem minden tekintetben bevégzett cselekedet (actus completus). Egyes cselekedetek csak akkor bevégzettek, ha eredménnyel is jártak, mint az ölés, abortus stb.

Hogy a kiközösítés lelkiismeretben is kötelezzen, ahhoz a fölsorolt föltételeken kivül szükséges még, hogy a bűnös a kiközösítéssel fenyegető törvényt ismerje.[3]) Még pedig nem elég, ha a bűnös csak azt tudja, hogy vétkes dolgot cselekszik. Tudnia kell azt is, hogy egyházi büntető tör-

---

[1]) Hollweck i. m. 27–29 §.
[2]) Kober, i. m. 132 . . .
[3]) c. 2. in VI. 1, 2.

vényt hág át, melynek sanctiója a kiközösítés. A tudatlanság vagy tárgyi, vagy jogi természetű. Aki tárgyi tudatlanságban cselekszik, az nem tudja, hogy tényleg azt cselekszi, amit a törvény tilt. Aki jogilag tudatlan, az nem ismeri a törvényt, vagy a kiszabott büntetést. A tárgyi tudatlanságot a külső forumban is bizonyíthatja a bűnös. A lelkiismeret itélőszéke előtt pedig ez a tudatlanság minden körülmények között kiment. A jogi tudatlanságot a külső forumban alig ismerik el. De a lelkiismeret foruma előtt ez is megmentheti a bűnöst a kiközösítéstől. Még pedig nemcsak a legyőzhetetlen tudatlanság (ignorantia invincibilis), hanem a legyőzhető (vincibilis) is, hacsak nem bűnös (ignorantia crassa seu supina) vagy épen szándékos (ignorantia affectata). A bűnös és szándékos tudatlanság csak akkor mentheti meg az embert a kiközösítéstől, ha a törvény kimondottan csak azokat fenyegeti meg a kiközösítéssel, akik teljes megfontoltsággal és vakmerően szegik meg a törvényt. (Qui temere, scienter, consulto, ausu temerario contrafecerit, qui temerarius violator exstiterit, qui praesumpserit, contempserit). Vannak azonban jogtudósok és erkölcstanárok, kik a szándékos tudatlanságot soha sem ismerik el mentő körülménynek, hanem tartják azt az elvet: Aequipollent scientia et affectata ignorantia (Heiner, Die Kirchlichen Censuren 11.) A tudatlansággal egyenlő elbirálás alá esik a szórakozottság, vagy feledékenység.

Az egyház rendesen oly bűntényeknél kiván nagyfokú megfontoltságot és a törvény meg a büntetés teljes ismeretét, melyeknél a cselekvény gonoszsága nem annyira a természetjogból és a positiv isteni törvényekből ismerhető meg, hanem inkább az egyházi törvényben, illetve annak megszegésében gyökerezik.

A lelkiismeret ítélőszéke előtt továbbá csak akkor érvényes a kiközösítés, ha a bűnös subjective

tényleg halálos bűnt követett el, mikor a kiközösítéssel járó bűntényt elkövette.

Ez — mint mondtuk — a birói fórumnál is szükséges föltétel ugyan, de ott csak a külső jelek után következtethetünk a bűn nagyságára, míg a lelkiismeretben minden ember tudhatja, mennyiben bűnös, vagy sem.

Hogy a külső világban valakit külön bírói nyilatkozat nélkül kiközösítettnek tartsunk, ahhoz az általános előföltételeken kívül megkivánjuk, hogy a kiközösítés alatt megtiltott bűnténynek minden szükséges körülménye teljesen nyilvános legyen. Ha csak egy körülményről nem vagyunk biztosak, úgy nem szabad őt kiközösítettnek tartanunk. A törvénynek tudását a jogi téren általában mindenkiről föl kell tételezni. Csak akkor kell a törvény ismeretét valakivel szemben bizonyítani, ha a törvény maga a megfontolt és vakmerő bűnözést a kiközösítés föltételéül szabja.

Ilyenkor tehát csak úgy tarthatunk valakit kiközösítettnek, ha az illetékes bíró azt róla kellő formában kinyilvánította (sententia declaratoria).

6. §. A kiközösítés kimondása.

Ha mindazok a föltételek megvannak, melyeket az előbbi fejezetben fölsoroltunk, akkor a biró a kiközösítést itéletileg kimondhatja, vagy bíróilag bekövetkezettnek nyilváníthatja. Az egyház első századaiban a kiközösítés büntetésének alkalmazása nem volt valami formához, vagy ünnepiességhez kötve. Bizonyára szóbeli tárgyalás volt szokásban s annak eredményekép a püspök a bűnöst az egyházból szóbeli itélettel kizárta. Csakhamar megkivánta azonban az egyház, hogy a püspökök a peres eljárásban a római jog előírásaihoz alkalmazkodjanak. E jognak befolyása alatt a kiközösítés sajátos jellegéhez képest a következő követelményeket állította föl az egyházjog.

1. A vádlottat az illetékes birónak háromszoros, vagy egy minősített idézőparanccsal maga elé kell idéznie és az itéletet az ő *jelenlétében* kimondania. Enélkül az itélet érvénytelen. Kivétel csak akkor tehető, ha a bűnös az idézésre meg nem jelenik s evvel az itélethozatalt megakarja akadályozni.[1]) Manapság a püspökök a birói hatalmat szentszékeikkel gyakoroltatják, melyeknek jogszokása szerint a vádlott az itélet kimondásánál nincsen jelen. A tárgyaláson azonban személyesen vagy képviselője útján résztvehet.

2. Az itéletet irásba kell foglalni s a vádlottnak tanuk jelenlétében meghirdetni. A meghirdetést nem-

[1]) c. 18. X. de sent. et re jud. 2, 27.

csak a bíró maga, hanem az ő megbizottja is elvégezheti. Ha az ítélet nem foglaltatik irásba, úgy érvénytelen.[1]) Ha a kiközösített az itélet meghirdetésétől számítva egy hónapon belül kivánja, úgy az ítélet egy másolati példányát ki kell neki adni. A mai szentszéki joggyakorlat szerint az itélet másolatát az elitéltnek mindig kiadják kézbesítési iv mellett s a kézbesítés előtt a tanúk előtt való meghirdetést nem tartják okvetlenül szükségesnek.

3. A régi kánonok kivánják, hogy az ítélet a rendes törvénykezési helyen a bírói székről mondassék ki. De az élő jogszokás szerint a püspök vagy az ő meghatalmazottja az egyházmegye területén bárhol bíráskodik.[2])

4. Éjjel[3]), vasárnapon vagy ünnepnapon tilos a törvénykezés.[4])

5. Hogy minden elhamarkodásnak vagy szándékos igazságtalanságnak eleje vétessék s a bíró jól fontolóra vegye a tényálladékot, az itéletben részletesen föl kell sorolni az okokat, melyek a bírót az itélet meghozatalára indították.[5])

Ha a bíró ezeket a követelményeket be nem tartja, a decretálisok szerint egy hónapig a templombajárástól eltiltatik (interdictum ab ingressu ecclesiae) és az egyházi rendjével járó ténykedésektől fölfüggesztetik (suspensio ab ordine) úgy, hogy ha ez ellen a fölfüggesztés ellen vét, a pápának fönntartott irregularitasba esik.[6]) Azonkívül a fölsőbb bíróságnak el kell őt a kiközösítettnek összes költségeiben marasztalni, kártérítésre kötelezni s még más büntetéssel is sujthatja tetszés szerint.

Az interdictum és a fölfüggesztés censurája azon-

---

[1]) c. ultim. de sent. et re jud. VI. 2, 14.
[2]) c. 7. de offic. ordinar. VI. 1. 16.
[3]) c. 24. X. de offic. jud. deleg. 1, 29.
[4]) c. ult. de feriis X. 2, 9.
[5]) c. 1. de sent. excommunic. VI. 5, 11.
[6]) c. 4. de sent. excommunic. VI. 5, 11.

ban csak a püspöknél kisebb rangú bírákat érheti, mert a büntetést kiszabó törvényben a püspökök külön nem említtetnek. Már pedig a püspökökre nem vonatkoznak azok az interdictummal és fölfüggesztéssel fenyegető törvények, amelyek a püspököket expressis verbis nem említik. A kisebb rangú bírák azonban beleesnek e kettős censurába nemcsak akkor, ha a kiközösítés kimondásánál szándékosan követnek el formahibát, hanem akkor is, ha bűnös tudatlanságból vagy hanyagságból követik el azt. Egy hónap leteltével az interdictum és a fölfüggesztés hatása önmagától megszünik, ha a bíró megbánja tettét és megjavul. Ellenkező esetben a kettős censura továbbra is érvényben marad, ha nem is mindig a külső forumban, de a lelkiismeretben igen.[1]) Megjegyzendő azonban, hogy az „Apostolicae Sedis" bulla óta a kiközösítés körül elkövetett szabálytalanságok miatt senki sem esik többé interdictum vagy suspensio alá.

A formahibával meghozott kiközösítő ítélet semmis és érvénytelen. Voltak ugyan kánonjogászok, kik annak érvényességét vitatták, mert az I. lyoni egyetemes zsinaton (1245.) hozott egyik decretum (in VI—o 5. 11.) az alakszerűségek nélkül hozott ítéletről azt mondja: „Superior vero, ad quem recurritur, sententiam ipsam sine difficultate relaxans etc."

Ám ennek a decretumnak nem az az értelme, hogy az ítélet érvényes mindaddig, míg a fölsőbb bíróság az érvénytelenséget ki nem mondotta. Az összefüggésből világosan kitűnik, hogy a zsinati határozat csak az elítéltnek ama jogát nem ismeri el, hogy ő maga bírálja el az ítéletet, hanem kötelezi, hogy addig mint kiközösített viselkedjék s az ítéletet magára kötelezőnek ismerje (in foro externo), míg a fölsőbb bíróság az ítélet semmisségét bíróilag ki nem nyilvánította.

---

1) c. ultim. X. de cohabit. cleric. 3, 2.

Az ítéletet írásba kell foglalni. De a megfogalmazás vagy szövegezés módja nincs határozottan előírva. Az a bíró tetszésétől függ.

A Pontificale Romanum a következő formulát használja:

Miután én N. N. a gonoszság megtörésére először, másodszor, harmadszor, sőt negyedszer is figyelmeztettem N. N.-t, hogy ezt tegye (vagy ne tegye), ő pedig a parancsot megvetette; mivel pedig az engedelmesség látszólag mitsem használna az alázatosaknak, ha a makacsoknak a megátalkodás nem ártana: azért a mindenható Atya, Fiú és Szentlélek Istennek, szent Péter és Pál apostoloknak és minden szenteknek nevében kiközösítem őt a makacssága miatt jelen soraimmal és kijelentem, hogy addig kell őt kerülni, míg a parancsnak eleget nem tesz, hogy a lélek üdvözüljön az ítélet napján.

Cum ego N. talem primo, secundo, tertio et quarto ad malitiam convincendam legitime monuerim, ut tale quid faciat, vel non faciat, ipse vero mandatum hujusmodi contempserit adimplere: quia nihil videretur obedientia prodesse humilibus, si contemptus contumacibus non obesset: idcirco auctoritate Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti, beatorum apostolorum Petri et Pauli et omnium sanctorum — exigente ipsius contumacia, illum excommunico in his scriptis et tamdiu ipsum vitandum denuntio, donec adimpleverit, quod mandatur; ut spiritus ejus in die judicii salvus fiat.

A mai bírói gyakorlat szerint a szentszékek a teljes Szentháromság nevében mondják ki az ítéletet s a rendelkező részben egyszerűen kijelentik: N. N. az egyházból kiközösíttetik.

Az ítéletnek kihirdetése épen úgy, mint annak meghozása, az illetékes bírónak kizárólagos joga. Ő

határozza meg a kihirdetés idejét, helyét és módját is. Az önként érvénybe lépett kiközösítéseket, bármily nyilvánosak is azok egyébként, szintén csak az illetékes bíró hirdetheti ki. Egyes esetekben azonban a kihirdetést a törvény a bírónak egyenesen kötelességévé teszi.[1])

Régente a kiközösítéseket a bíró illetékessége területén minden templomban kihirdették a szent mise alatt az evangelium olvasása után, vagy pedig a kiközösítettek neveit kifüggesztették a templomok ajtajára. Maga a Pontificale Romanum is előírja, hogy a kiközösítő ítélet a plébániáknak megküldendő. Még a szomszéd püspökökkel is tudatták a kiközösítő ítéleteket. Ez a gyakorlat a régi disciplinában bírja magyarázatát, mely szerint a hivek minden kiközösítettet még a polgári életben is kerülni tartoztak. Manapság a pápa a hivatalos lapban (Acta Apostolicae Sedis) teszi közzé az általa kimondott kiközösítéseket, mint legutóbb Beale, Howarth és Mathew angol papoknak az egyházból történt kizárását. A püspökök, ha szükségesnek tartják, az egyházmegyei körrendeletekben hirdetik meg az ítéletet.

Sokat vitatják az egyházjogászok azt a kérdést, szabad-e a bíró meghatalmazottjának az ítéletet kihirdetni, ha tudja, hogy az ítélet igazságtalan s ugyanazért semmis és érvénytelen.

Kober[2]) közvetítő álláspontot foglal el s azt mondja, hogy ha a meghatalmazott csak magánúton tudja, hogy az elítélt ártatlan s az ítélet igazságtalan, akkor tartozik a bírót figyelmeztetni. Ha a bíró megmarad az ítélet mellett, ki kell azt hirdetnie.

Azonban, ha a meghatalmazott a periratokból ismeri az ítélet igazságtalanságát, tehát ugyanabból a forrásból, mint a bíró, akkor az ítéletet nem szabad kihirdetnie, mert akkor bizonyos, hogy a bíró

[1]) c. 9. X. de sent. excomm. 5 39.
[2]) I. m. pag. 183.

szándékos jogtalanságot akar elkövetni, amiben a meghatalmazottnak nem szabad közreműködni.

Tisztázni kell azt a kérdést is, hogy az elsőfokú bíró kihirdetheti-e az ítéletet, ha azt az elítélt már megfelebbezte a fölsőbb bírósághoz. Azaz fölfüggeszti-e a felebbezés a kiközösítés hatályát?

A c. 8. X. de offic. jud. ordinar. 1. 31. nyiltan kimondja, hogy a kiközösítés ellen benyújtott felebbezésnek nincs fölfüggesztő hatása. A felebbezés ugyanis csak az ítélet végrehajtását függeszti föl, de a kiközösítésnél külön végrehajtásra nincsen szükség, mert a kiközösítés az ítélet kimondásával már végre van hajtva, Excommunicatio exsecutionem secum trahit.

A bírót tehát a felebbezés nem akadályozhatja meg abban, hogy ítéletét kihirdesse, mert a meghirdetés semmivel sem súlyosbítja az elítéltnek helyzetét.[1])

A kiközösítés fogalma kívánja, hogy az illetékes bíró által meghozott kiközösítő ítélet necsak a bíró joghatósága területén, hanem az egész egyházban érvényes legyen. Számtalan példával igazolható, hogy az egyházban mindig ez a fölfogás uralkodott. Ugyanazért a kiközösítéseket nemcsak az egyházmegye területén hirdették meg, hanem értesítették a többi püspököket is. Megkívánja ezt az érvényben levő egyházjog is,[2]) de amellett a püspök szabadon mérlegelheti, vajjon a kiközösítést tényleg jelezze-e a többi püspököknek, vagy sem.

Épen csak a kihirdetés módját tekintve különbözik a közönséges kiközösítéstől az úgynevezett egyházi átok (anathema). Ezt bizonyos szertartások, jelképes cselekvények közt hirdeti meg az egyház, hogy a bűnösnek élénken szemei elé állítsa bűnének

[1]) c. 1. X de appell. 2, 28.

[2]) c. 1. X. de treuga et pace 1. 34. Pontificale Romanum III. Ordo excommunicandi et absolvendi.

nagyságát, őt bűnbánatra indítsa, az okozott botrányt nyilvánosan jóvá tegye és a híveket a bűntől elrettentse. A különböző korokban és helyeken különféle volt ez a szertartás, de annyiban majdnem mindig és mindenütt általános volt, hogy a kiközösítő ítéletet a templomban, a szent mise alatt, az evangélium után hirdették ki harangzúgás között, égő gyertyák mellett, melyeket a kihirdetés után eloltottak és a földre dobtak mondván: „Sic extinguat Deus laetitiam eorum, qui pacem et justitiam suscipere nolunt."

A Pontificale Romanum előírása szerint a püspök az egyházi átkot a következőképen hirdeti ki: Vállkendőt, stólát és viola színű palástot ölt. Az oltár előtt álló faldistoriumra ül. Körülötte 12 pap foglal helyet égő gyertyával kezökben. A püspök rövid beszédet intéz a néphez, melyben az elítélt bűnének nagyságát ecseteli. Majd így szól:

Ennélfogva őt összes bűntársaival és segítőivel együtt a mindenható Istennek, az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek, szent Péter apostolfejedelemnek és minden szenteknek nevében, valamint csekélységünknek tekintélyével és azzal a hatalommal, melyet az Istentől kaptunk, hogy az égben és a földön köthessünk és oldozhassunk, eltiltjuk az Ur testének és vérének vételétől, kizárjuk a keresztény hívek társaságából és az anyaszentegyházból az égben és a földön, kikö-

Idcirco eum cum universis complicibus, fautoribusque suis judicio Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti et beati Petri principis Apostolorum et omnium Sanctorum, necnon et mediocritatis nostrae auctoritate et postestate ligandi et solvendi in coelo et in terra nobis divinitus collata a pretiosi corporis et sanguinis Domini perceptione et a societate omnium Christianorum separamus et a limitibus sanctae matris ecclesiae in coelo et in terra excludimus, et ex-

zösítettnek és átok alatt levőnek nyilvánítjuk, mint aki megítéltetett az ördöggel és az ő angyalaival és az összes elkárhozottakkal az örök tűzben. Míg az ördög hálójából ki nem bontakozik, meg nem javul, a bűnbánatnak jeleit nem adja és az egyházat, amelyet megsértett, ki nem engeszteli, átadjuk őt a sátánnak a test veszedelmére, hogy a lélek üdvözüljön az ítélet napján.

communicatum et anathematisatum esse decernimus, et damnatum cum diabolo et angelis ejus et omnibus reprobis in ignem aeternum judicamus; donec a diaboli laqueis resipiscat et ad emendationem et poenitentiam redeat et ecclesiae Dei, quam laesit, satisfaciat, tradentes eum satanae in interitum carnis ut spiritus ejus salvus fiat in die judicii.

A kiközösítést ilyen ünnepies formában az érvényben levő egyházjog szerint már csak a püspöknek szabad kihirdetni.

7. §. Az érvénytelen és igazságtalan kiközösítés.

AZ eddigiekben előadtuk a föltételeket, melyek alatt valaki a kiközösítés büntetésébe eshetik, s azokat a módozatokat, melyek szerint a kiközösítést ki lehet mondani. Ha a föltételek megvannak és a törvényes alakiságok megtartatnak, úgy a kiközösítő ítélet igazságos és érvényes.

A lelkiismeret ítélőszéke előtt csak az a kiközösítés érvényes, amely egyúttal igazságos is. De itt akkor is érvényes, ha a külső forumban annak bekövetkezését senki sem tudja. Ugyanazért a kiközösített, mint később kimutatjuk majd, a kiközösítés következményeit ilyenkor is viselni tartozik.

A külső jogi világban azonban tévedhet a bíró, vagy rosszakaratúlag hozhatja meg ítéletét. Mindkét esetben az ítélet igazságtalan. De ha egyébként a törvényes alakiságok minden lényeges pontban betartatnak, érvényes.

Kérdés, mit kell az ilyen ítéletről tartanunk és milyen hatásai lehetnek?

Annyi bizonyos, hogy Isten előtt és a lelkiismeretben semmi hatása nem lehet, mert aki nem vétkes, az Isten és a lelkiismeret ítélőszéke előtt el nem ítélhető.

Semmis és érvénytelen az ítélet a maga lényegében is azért, mert annak meghozásában a bíró átlépte hatáskörét és az egyháznak szándéka ellenére

cselekedett. Az egyház ugyanis csak arra ad joghatóságot az ő bíráinak, hogy a makacs nagy bűnösöket sújtsák a kiközösítés fegyverével, s valóságos szentségtörés[1]) volna az egyházról föltételezni, hogy ártatlanoknak kizárásához beleegyezését adná. A bíró tehát a szükséges joghatóság nélkül cselekszik, mikor kiközösítő hatalmával visszaél.

Ez a fölfogás az egyház törvénykönyvében is helyet talált. A c. 28. X. de sentent. excommunic. 5, 39., melyet III. Ince pápa mondott ki, a következőképen hangzik: „Csak az Isten ítélete alapszik mindig az igazságon, mert ő se nem csalhat, sem meg nem csalatkozhatik; de az egyház ítélete csak a véleményen épül föl, mely téves lehet s sokszor téves is. Ugyanazért előfordul, hogy aki Isten előtt ártatlan, az egyháztól büntetést kap." Ugyanezt találjuk az I. lyoni (1254) zsinat határozataiban.[2])

De bármennyire igaz is, hogy a tévedésből vagy rosszakaratból hozott kiközösítő ítélet semmis és érvénytelen s a lelkiismeretben nem kötelező, a külső forumban mégis érvényesnek kell azt tartani mindaddig, míg annak igazságtalansága nyilvánosságra nem jut, vagy a fölsőbb bíróság által semmissé nem nyilváníttatik. Ha az elítélt ártatlanságának tudatában könnyen túltenne magát az ítélet következményein, a hivő nép azt a köteles engedelmesség megtagadásának magyarázná és a viselkedésén nagyon megbotránkoznék. A botrány elkerülése végett megparancsolják azért az egyházi törvények, hogy az igazságtalan kiközösítést a jogi téren érvényesnek kell elfogadni s az elítélt a nyilvánosság előtt, mint kiközösített tartozik viselkedni. Aki büszkén ellenszegülne a bíró ítéletének, nagy bűnt követne el s ezáltal érdemessé válnék arra a büntetésre, melyet igazságtalanul róttak ki rá. Ilyen értelemben nyilat-

[1]) Van Espen, Tractatus de cens. c. VIII. §. 1.
[2]) Concil. Lugd. Hardouin VII. pag. 404.

kozott nagy szent Gergely[1]) és I. Miklós[2]) pápa, több részleges zsinat s ez a régi és újabb kánonjogászok általános tanítása.[3])

Ebből következik, hogy az igazságtalan ítélettel kiközösített továbbra is élvezi az egyháztól azon jótéteményeket, melyekben láthatatlan módon részesülhet, sőt gyakorolhatja a külső cselekvényekben nyilvánuló jogokat is, ha azt titokban teheti, vagy olyanok előtt, kik a kiközösítés érvénytelenségét ismerik és azokon a helyeken, hova kiközösítésének hire el nem hatott. Ha azonban ezek miatt a ténykedések miatt utólag a bíróság elé állítják, a kiközösítés censurájának megsértése miatt a büntetést el nem kerülheti. — Egyébként az egyház bírói hatalma csorbát szenvedne s a tájékozatlan hivek megbotránkoznának.

Természetesen nem áll az igazságtalanul kiközösített a külső forumban sem az ő elsőfokú bírájával szemben védtelenül, hanem nyitva áll előtte az út, hogy ügyét a fölsőbb bírósághoz megfelebbezze, mely az itéletet fölülvizsgálja s annak érvénytelenségét kinyilvánítja. A régi jog szerint a kiközösítettek panaszukat benyujthatták a szomszédos püspököknél, a tartományi zsinatokhoz, vagy a metropolitához.[4]) A mai jog szerint csak az érsekhez, vagy ennek megkerülésével egyenesen a pápához felebbezhetnek.[5])

A kiközösítő ítéletek ellen szóló felebbezésekre általában ugyanazok a szabályok érvényesek, mint amelyek más felebbezéseknél is irányadók, de vannak különleges szabályok is. Más felebbezéseknek rendesen nemcsak átruházó (effectus devolutivus), hanem fölfüggesztő hatásuk (effectus suspensivus) is van, úgy hogy az ítélet végre nem hajtható, míg a

1) Homil. in evang. II. 26. n. 6.
2) Epist. X n. 6. Hardouin V. pag. 207.
3) Suarez, Disp. IV. sect. 7. n. 11.
4) c. 66. X. de appell. 2, 28.
5) c. 52. X. de appell. 2, 28.

fölsőbb bíróság nem dönt. A kiközösítés ellen benyújtott felebbezésnek soha sincs fölfüggesztő hatása. A kiközösítésnek ugyanis az a sajátos természete, hogy a kimondáskor önmagától végre is hajtatik.

Ha azonban valaki még a kiközösítés kimondása előtt, mikor a bíró a kiközösítéssel csak megfenyegeti, felebbezéssel él, ennek igenis van felfüggesztő hatása. Ilyenkor a bíró a kiközösítő ítéletet a fenyegetésben megszabott határidő letelte után ki nem mondhatja, hanem meg kell várnia a felsőbb bíró határozatát.[1])

A megfenyegetett a fenyegetés vételétől számítandó 10 napon belül nem tartozik a felebbezést bejelenteni, hanem teheti ezt a fenyegetésben kitűzött határidőn belül bármikor.

A tíz napi határidőt a kánonok csak ott szorgalmazzák, ahol végleges ítéletek megfelebbezéséről van szó. A jelen esetben pedig feltételes ítélettel van dolgunk.

Külön intézkedik az egyházjog, hogy a bűnösök evvel a jogi kedvezménnyel vissza ne élhessenek.

Nem elég ugyanis, hogy a kiközösítéssel megfenyegetett a felebbezést az első bíróságnál bejelentse, hanem azt a törvényes határidőn belül be is kell nyújtani s a tárgyalást megindítani. Ha ezt valaki elmulasztja, akkor az első bíróság által kontemplált kiközösítés nem lép ugyan érvénybe, vagy ítéletileg ki nem mondható (aszerint, amint excommunicatio latae vagy ferendae sententiae-ről volt szó), de a kiközösítés mégis meghirdethető s a bűnössel úgy kell bánni peres és perenkívüli ügyekben, mintha tényleg kiközösített volna.

A felebbezési határidő elmulasztásának nincs az a hátrányos következménye, hogy az első bírósági ítélet jogerőre emelkednék s a felebbezés többé

[1]) c. 40. X. de appell. 2, 28.

benyújtható nem volna. Bármikor jön is a felebbező, a fölsőbb bíróságnak tárgyalni kell az ügyét, s ha az első bírósági ítéletet érvénytelennek mondják ki, a felebbező pro foro externo is felszabadult a kiközösítés alól.

Akinek kifogása van az ellene kimondott kiközösítés ellen, panaszát mindig először a kiközösítő bírónál tartozik benyújtani. Ha ez az ítéletet nem vonja vissza, akkor fordulhat a fölsőbb bírósághoz, amely az elitéltet a kiközösítő bíróhoz küldi vissza avval az utasítással, hogy az igazságtalanul elítélt haladéktalanul föloldoztassék. A felsőbb bíróság nem tartozik azonban az elítéltet mindig visszaküldeni az ítélet föloldása végett, hanem föloldhatja azt maga is, kivéve, ha az első bíró valami nyilvános, a bűnös által bevallott vagy perrendtartásilag fényesen beigazolt bűntény miatt mondta ki a kiközösítést. Ilyen esetekben ugyanis nincs felebbezésnek helye,[1]) azért a fölsőbb bíró a panaszosokat mindig az első bíróhoz utasítja vissza. De ha szükséges, az első bíró a felebbvalója előtt tartozik azt bebizonyítani, hogy a felebbezőnek bűne tényleg nyilvános. Ha a fölszólítástól 8 nap alatt nem tudja az elítélt bűnének nyilvánosságát beigazolni, akkor kártérítésre ítélendő s a felsőbb bíró az ítélet fölülvizsgálását megkezdeni tartozik.

Ha a fölsőbb bíró tényleg igazságtalannak találja az első fokú ítéletet, de a kiközösítő bíró nem akarja azt visszavonni, akkor ő mondja ki az ítélet semmiségét, az elsőfokú bírót elmarasztalja a költségekben, sőt tetszés szerint más büntetést is róhat rá. Ha azonban az ítélet igazságosnak bizonyul, akkor a költségeket a felebbező fizeti.

Minthogy az egyházjog a kiközösítetteket általában eltiltja attól, hogy mint vádlók vagy felperesek a bíróság elé lépjenek,[2]) mielőtt a feloldozást

[1]) c. 61. X. de appell, 2, 28.
[2]) c. 8. de sentent. excomm. VI. 5, 11.

kinyerték,[1]) a felebbezés pedig a vád természetével bír: azért a kiközösítés igazságtalansága miatt felebbezőknek legalább is kérni kell a föloldozást, mielőtt a felebbezést benyújtják.[2]) Aki ugyanis csak az igazságtalanság miatt panaszkodik, az elismeri pro foro externo a kiközösítés érvényét s így a bíróság elé nem léphet.

Aki azonban a rá kirótt kiközösítés teljes érvénytelenségét akarja a felsőbb bíróságnál bizonyítani, az nem tartozik előbb a feloldozást kérni, mert e kéréssel legalább pro foro externo érvényesnek ismerné el a kiközösítést.[3])

Az egyházi ítéletek ellen a polgári bírósághoz felebbezni szigorúan tilos.[4]) A bulla In Coena Domini kiközösítést mért nemcsak azokra, kik a polgári bírósághoz fordulnak, hanem a bírákra is, kik a felebbezést elfogadták, és az összes közreműködőkre. Ezt a kiközösítő törvényt azonban nem vette át az Apostolicae Sedis kezdetű bulla s így már nem érvényes.

Gerson[5]) és Van Espen[6]) azt állították, hogy ha az egyházi bíró a kánonok ellenére a törvénykezési jogszabályok megkerülésével formálisan üldöz valakit a kiközösítés fegyverével, akkor a világi bíróság megvédheti az illetőt a zaklatás ellen. Ez a felfogás azonban merően ellenkezik az egyház álláspontjával, s a visszaéléseknek oly tág teret nyitna, hogy az egyházi bíráskodás szabadságát teljes mértékben veszélyeztetné.

---

[1]) c. 1. de exception. VI. 2, 12.
[2]) c. 40. X. de sentent. excomm. 5, 39.
[3]) c. 40. X. 5, 39.
[4]) Conc. Trid. XXV. c. 3. de ref.
[5]) Tractatus circa materiam excomm, et irreg. Consid. x.
[6]) Tract. de censuris c. VIII. §. 5.

8. §. A megtűrt és kerülendő kiközösítettek.

MIELŐTT a kiközösítés hatásait részletesen fölsorolnók, szükségesnek tartjuk a megtűrt és kerülendő kiközösítettek között fennálló különbséget tárgyalni, mert a kiközösítés összes következményei nem egyformán állnak be a megtűrteknél és a kerülendőknél.

A régi jog szerint a hiveknek az összes kiközösítetteket úgy a polgári, mint a vallási életben kerülniök kellett, jóllehet az illetők csak az excommunicatio latae sententiae-be estek is. Ha közismert volt a kiközösítés, úgy mindenkinek kerülni kellett a bűnöst; ha csak egyesek tudtak róla, úgy legalább ezeknek meg kellett szakítaniok vele az érintkezést.[1]) Mivel pedig az önként érvénybe lépő kiközösítés büntetése számtalan bűntényre volt kiszabva, úgy elszaporodott a kiközösítettek és kerülendők száma, hogy a gyakorlati életben majdnem tűrhetetlenné vált az egyháznak ez a szigorú fegyelme. A hivek folytonos aggodalomban éltek, mert sohasem tudhatták, nem kiközösített e, akivel érintkeznek. Különösen megnehezültek a viszonyok a nagy egyházszakadás idején, mikor három pápa versenygett s mindegyik kiátkozta a másik kettőt s azoknak hiveit. Azért V. Márton pápa a konstanzi zsinaton az eddigi fegyelem

[1]) c. 14. X. de sent. excomm. 5. 39.

enyhítésére bullát adott ki, mely sz. Antonin[1]) szövege szerint a következő:

Hogy a gyöngédebb lelkiismeretűeket sok megbotránkozástól és lelki veszedelemtől megóvjuk, a keresztény híveknek ezennel irgalomból megengedjük, hogy ezentúl senki se tartozzék valakivel az érintkezést megszakítani, a szentségek kiszolgálásától és vételétől, vagy bármely más vallásgyakorlattól bensőleg vagy külsőleg tartózkodni, valakit kerülni, vagy az egyháztilalmat megtartani akármilyen ítélet vagy egyházi gyógybüntetés miatt, melyet akár a törvény, akár a bíró csak úgy általában szabott ki; ha csak ezt az ítéletet vagy büntetést a bíró egy meghatározott személy, testület, egyetem, hitközség vagy hely ellen különösen és kifejezetten meg nem hirdette vagy annak bekövetkezését ki nem nyilvánította, az összes eddigi ellenkező pápai és más

Insuper ad evitanda scandala et multa pericula, quae conscientiis timoratis contingere possunt, Christi fidelibus tenore praesentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communicatione alicujus, sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscunque divinis, intus et extra praetextu cujuscunque sententiae, aut censurae ecclesiasticae a jure vel ab homine generaliter promulgatae teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia vel censura hujusmodi fuerit lata contra personam, collegium, universitatem, ecclesiae communitatem, vel locum certum vel certam a judice publicata vel denuntiata specialiter et expresse; constitutionibus apostolicis, et aliis in contrarium facientibus non obstan-

[1]) Summa Theologica, P. III. tit. XXV. c. 3.

rendeleteket hatályon kivül helyezvén. Kivételképen akarjuk mégis, hogy aki szentségtörően egyházi személyre (klerikus) emelte föl kezét és nyilvánosan a kánonban jelzett büntetést vonta magára, ha tette semmi úton-módon nem titkolható s enyhítő körülménnyel nem menthető, a kánoni rendelkezések szerint kerülendő legyen, ha a kiközösítés nincs is bíróilag kihirdetve.

tibus quibuscunque; salvo si quem pro sacrilega manuum injectione in clericum sententiam latam a canone adeo notorie constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari, nam a communione illius, licet denuntiatus non fuerit, volumus abstineri juxta canonicas sanctiones.

A bulla megjelenése után a hiveknek csak azokkal kellett az érintkezést megszakítani, akiket a bíró névleg és nyilvánosan kiközösített vagy akik a klerus tagjait nyilvánosan tettleg bántalmazták. A többiekkel, akik önként érvénybe lépő kiközösítéssel voltak sújtva, föntarthatták a közösséget a polgári és a vallási életben.

Ugyanevvel a kérdéssel foglalkozott a baseli zsinat és az V. laterani zsinat, amelyek szigorúbb határozatot hoztak.

Ezek nemcsak az egyházi személyek tettleges bántalmazóit vették ki azon általános szabály alól, hogy csak a bíró által névleg, különösen és kifejezetten kiközösítettek kerülendők, hanem mindazokat, akikről annyira köztudomású, hogy kiközösítésbe estek, hogy azt semmiképen nem lehet eltitkolni vagy menteni. Afölött sokat vitatkoztak a kánonisták, vajjon a konstanzi határozatnak van-e törvényereje, vagy a baseli és lateráni határozatnak. Bizonyos ugyanis, hogy az előbbi a konstanzi zsinat

aktái között nem található s nem is lehet tudni, hogy a zsinattól származik-e, vagy V. Márton pápától. Az utóbbi pedig a báseli és a lateráni határozatok között igenis föltalálható s másrészt későbbi törvény is.

Föltéve tehát, hogy az előbbi szöveg teljesen hiteles, látszólag mégis elvesztette törvényerejét, mert az utóbbi szövegezés azt hatályon kivül helyezte (lex posterior derogat priori). Úgy látszik tehát, hogy föltétlenül az utóbbi, szigorúbb tartalmú törvényhez kell ragaszkodnunk.

Szent Antonin tekintélyére támaszkodva, hitelesnek fogadhatjuk ugyan el a konstanzi zsinat szövegét is, mert ő szem- és fültanu volt s Summa Theologicájában (p. III. tit. XXV. c. 3.) több tanura hivatkozik. S tényleg ez a szöveg vétetett át a német nemzettel kötött konkordátumba.

A döntő érv azonban, amiért a konstanzi szöveg mellett foglalunk állást, az, hogy a baseli és a lateráni szöveget az egyház a gyakorlatba soha át nem vette, hanem mindig a konstanzi fegyelemhez tartotta magát anélkül, hogy a pápák ez ellen tiltakoztak volna.

Elismeri ezt XIV. Benedek pápa is.[1])

A konstanzi zsinat óta nem kell tehát sem a magán, sem a nyilvános életben kerülni azt, akiről ugyan biztosan tudjuk, hogy ki van közösítve, de nincsenek meg azok a követelmények, melyeket az Ad evitanda bulla fölállít. Ezek a követelmények a következők: 1. Szükséges, hogy az illető külön *ítélettel* legyen kiközösítve. Az ítélet vagy sententia condemnatoria, vagy declaratoria, azaz marasztaló, vagy kijelentő ítélet, aszerint, amint az elkövetett bűnténynyre a kiközösítést a bíró vagy maga a törvény mondta ki. Ha az illetékes bíró nem

[1]) De synodo dioecesano L. VI. c. 5. n. 2.

nyilatkozott, akkor a kiközösített mindig csak megtűrt és sohasem kerülendő.

2. Szükséges, hogy a bíró az ítéletet egy *meghatározott személyre vagy testületre* mondja ki. Az általánosságban mozgó ítélet folytán senki sem lesz kerülendő kiközösített. Az elítélt nevét pontosan (specialiter et expresse) ki kell tenni, vagy a személyt legalább is úgy körülírni, hogy individuális tulajdonságairól mindenki első pillanatra ráismerjen. A kiközösített testület tagjait csak úgy mondhatjuk kerülendőknek, ha a kiközösítő ítélet valamennyit névszerint fölsorolja. Ha csak egyesek vannak megnevezve s a többi csak általánosságban említve, pld. Nagy János és az összes közreműködők (mandantes, fautores, consultores, adhaerentes), úgy biztosan csak a megnevezett a kerülendő, a többi megtűrt.

3. Megköveteltetik, hogy a meghatározott személy ellen hozott ítéletet a bíró a legnagyobb nyilvánosság előtt *meghirdesse*. Hogy a nyilvánosság mekkora foka szükséges, azt meghatározni nem lehet, de az bizonyos, hogy ezt a követelményt szorosan kell magyarázni s nem elégedhetünk meg avval a nyilvánossággal, mely bármely közönséges ítélet meghirdetésénél a törvény jogerőre emelkedéséhez szükséges. A hívek lelkiismeretén akart az Ad evitanda bulla könnyíteni, a sok kétségnek és aggodalomnak akarta elejét venni. A hívek pedig a gyakorlati életben csak úgy igazodhatnak el, ha személyes tapasztalat útján biztosan tudják valakiről, hogy kerülendő kiközösített. Ha ellenőrizhetetlen híresztelésekre kellene hallgatniok, semmivel nem javult volna a helyzet a régivel szemben.

Nem nevezhetjük azért kerülendőknek azokat, akiket a püspök, vagy a szentszék névleg kiközösített ugyan, de az ítéletet csak az elítélt és két tanú jelenlétében hirdette ki. Ha arról az ítéletről tudomást is vesznek a papok és a hívek, az elítéltet nem

kell kerülniök. De ha a bíró az ítéletet a templomokban meghirdeti, azt a templom ajtajára kifüggeszteti, vagy a most érvényben levő gyakorlat szerint az egyházmegyei körlevelekben közzéteszi, akkor a névleg kiközösítettet igenis kerülni kell.

Az Ad evitanda bulla rendelkezései e téren teljes jogerővel bírnak ma is s nem lehet azok nézetét elfogadni, akik azt állítják, hogy az Apostolicae Sedis bulla az egyház fegyelmét még enyhítette. Ezek[1]) szerint a ma érvényes jog szerint csak azt lehet kerülendő kiközösítettnek mondani, akit a *pápa* névleg kiközösített. Heiner e nézetének igazolására hivatkozik sz. Alfonzra is. Pedig ha már sz. Alfonz is e nézetet vallotta volna, abból az következnék, hogy már a konstanzi zsinat határozatát is úgy kell magyarázni, hogy csak a pápa által kiközösített az excommunicatus vitandus. Ez azonban magából a bullából a legenyhébb magyarázattal sem olvasható ki. A bulla csak azt követeli, ut sententia a *judice* publicata vel denunciata sit. Illetékes bíró a censurák kiszabásánál pedig nemcsak a pápa.

Szent Alfonz a Heiner által idézett helyen (Theologia moralis l. VII. n. 136.) csak ennyit mond: „Ut aliquis excommunicatus sit vitandus, requiritur 1. ut sit nominatim excommunicatus expresso nomine per verba aut signa indubitata.“ Egy szóval sem mondja, hogy csak a pápa ítélete tehet valakit kerülendő kiközösítetté.

Az Apostolicae Sedis pedig ebben a kérdésben semmi újítást nem hozott be. Igaz, hogy a bulla a pápának egyszerüen fenntartott kiközösítések között a 16-ik helyen kiközösítéssel sújtja: „Communicantes cum excommunicato nominatim a papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem;“ a 17-ik helyen pedig „Clericos scienter

[1]) Heiner i. m. pag. 41 és 42.

et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes." Amiből azonban csak az következik, hogy tilos érintkezés miatt ezentúl csak az esik kiközösítésbe, aki a pápa által névleg kiközösítettel magában a bűnténybeu osztozik, melyért a kiközösítés kimondatott; s csak azok a papok, kik a római pápától névleg kiközösítettekkel a nyilvános vallásgyakorlatokban érintkeznek és nekik azok tartását megengedik. Akik más esetekben excommunicatus vitandussal érintkeznek, nem sújtatnak többé eo ipso kiközösítéssel, mint az a régi jogban volt, mely a kiközösítettekkel való érintkezést mindig vagy excommunicatio minorral vagy majorral büntette. Hogy az Apostolicae Sedis bulla egyébként tényleg nem változtatott az Ad evitanda decretum által teremtett egyházfegyelmen, azt Heiner[1]) másutt maga is elismeri. Teljesen indokolatlan tehát az az állítás, hogy az Apostolicae Sedis óta csak a pápa által névleg kiközösítetteket kell kerülni.

A fölsorolt hármas föltétel csak az egyházi férfiak tettleges bántalmazóinál nem kívántatik meg. V. Márton erre az egy bűnténvre vonatkozólag fönn akarta tartani a régi szigorú fegyelmet, hogy a privilegium canonis teljes épségben maradjon. Aki tehát szentségtörő kezét az egyházi férfiakra emeli, (őket tettleg bántalmazza) az excommunicatus vitandus, ha a bíró nem is nyilvánítja ki, hogy a kánon által kiszabott büntetésbe esett.

Némi megszorítást mégis tartalmaz ebben a pontban is az Ad evitanda scandala kezdetű decretum. Nem elégséges a bulla szerint az, hogy a tettleges bántalmazás a nyilvánosság előtt történjék, vagy nyilvánosságra jusson, hanem annyira bizonyosnak kell lennie, hogy a kánonban említett bűn-

[1]) Heiner i. m. pag. 217—220.

ténynek teljes tényálladéka fennforog, hogy azt semmiféle mesterkedéssel sem lehet titokban tartani vagy leplezni, sem enyhítő körülményekkel menteni. Ha tehát az esetet csak kevesen látták s nincs kilátás, hogy az csakhamar köztudomású lesz, akkor a szemtanúk sem kötelesek a bűnöst kerülni. Nem lehet meghatározni, hány embernek kell az esetet tudnia, hogy az már nyilvános legyen. De mindenesetre ragaszkodni kell ahhoz, hogy a bűnös mindaddig nem kerülendő, míg az emberek a bűnét csak úgy suttogva beszélik, vagy bizonytalanul híresztelik.

Ha nem bizonyos továbbá, hogy a bűnös tényleg gonosz és előre megfontolt szándékkal (suadente diabolo), hanem inkább önvédelemből, vagy tévedésből cselekedett, akkor sem tartoznak a hívek őt kerülni. Ezt pedig csak a legritkább esetben lehet bizonyosan tudni. Ugyanazért alig fordulhat elő, hogy a privilegium canonis ellen vétőket a bíró ítélete előtt kerülni kellene. Amíg a bíró nem ítélt, mindig lehet a bűnös javára bizonyos mentő okokat találni. A gyakorlati életben tehát alig különbözik ez a kivételnek mondott eset az Ad evitanda bullában meghatározott általános szabálytól, vagyis a percussor clericorum legtöbbnyire csak a bíró kijelentése után nevezhető igazán excommunicatus vitandus-nak.

Sokan azt vitatták, hogy az *Ad evitanda* bulla az eretnekeket és szakadárokat sem akarta a régi, szigorú fegyelem alól kivonni, hanem rájuk nézve is érvényben kívánta azt tartani annyiban, hogy az eretnekeket és szakadárokat ezentúl is külön bírói ítélet nélkül kerülni kell, mihelyt bűnük köztudomásúvá lesz. Nem tekintve azt, hogy a konstanzi bulla egy szóval sem említi V. Mártonnak ezt a szándékát, a hagyományos magyarázat sem olvasta ki belőle azt. De nem is akarhatott ilyesmit V. Márton, aki épen a nagy egyházszakadás idején támadt zavarokat óhajtotta evvel a rendelkezéssel megszüntetni,

amit semmiképen sem ért volna el, ha a szakadárokra és eretnekekre nézve fenntartotta volna a régi disciplinát. A konstanzi zsinat óta a katolikus hívek lelkiismeret furdalás nélkül érintkeztek eretnek polgártársaikkal s ezt a gyakorlatot az egyház nem kifogásolta. Sőt XIV. Benedek pápa egyenesen az *Ad evitanda* bullára alapítja ennek a gyakorlatnak a jogosságát, midőn De synodo dioecesano (l. VI. c. 5. n. 2.) című híres munkájában azt írja: „Quamvis per canonem concilii Constantiensis a Martino V. approbatum, qui incipit Ad evitanda, . . . nonnihil relaxata fuerit disciplina in eo, quod pertinet ad conversandum, atque etiam in divinis communicandum cum haeriticis, qui tolerantur et expresse denunciati non sunt tamquam vitandi, non idcirco tamen arbitrari debent catholici."

A konstanzi bulla értelmezésénél nagy fontosságúak a kezdő sorok, melyek a törvényhozó szándékát nyiltan kifejezik: „Hogy a gyöngédebb lelkiismeretűeket sok megbotránkozástól és lelki veszedelemtől megóvjuk, a keresztény híveknek ezennel irgalomból megengedjük . . ."

A bulla tehát kegyelmet akar gyakorolni az egyház hű gyermekeivel s lelkiismeretük megnyugtatására nekik a kiközösítettekkel való érintkezést megengedni, ha a büntetést maga az egyházi bíró nyilvánosságra nem hozta. A kiközösítetteknek semmi kedvezményt nem nyújt. Ezek továbbra is a régi fegyelem szerint tartoznak a hívek közösségétől tartózkodni. A baseli és az V. lateráni zsinat hasonló határozatában a törvénynek ez a célja világos kifejezést nyer: „Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos et interdictos seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodocunque suffragari." „Evvel azonban egyáltalán nem akarunk a kiközösítettek, fölfüggesztettek és egyházilag tilalmazottak helyzetén könnyíteni vagy nekik bármi

módon kedvezni.“ Habár ez a mondat a konstanzi határozatban nem található, bátran föltehetjük, hogy ebben a Christifidelibus misericorditer indulgemus ugyanazt jelenti. Maga szent Antonin, ki a konstanzi szöveg hitelessége mellett bizonyít, azt írja az Ad evitanda bulláról: „Nec per Constitutionem Constantiae factam tollitur, quin ipse excommunicatus debeat se subtrahere a communione fidelium in divinis.“[1]) Vagyis ő szerinte is a bulla a kiközösítetteknek semmi kedvezményt nem nyújt, hanem csak a híveket jogosítja föl, hogy a bíró által névleg és nyilvánosan ki nem közösítettel az érintkezést fönntarthatják.

A konstanzi zsinat óta tehát az egyházban a kiközösítetteket két osztályba osztják, megtűrt (excommunicati tolerati) és kerülendő (vitandi) kiközösítettekre.

Kerülendő az, akit a bíró nyilvánosan kihirdetett marasztaló vagy kijelentő ítélettel névleg kiközösített, és a klérus tagjainak közismert tettleges bántalmazói. A többi kiközösített mind megtűrt.

A vitandus és toleratus kifejezéseket először Soto Domonkos[2]) használta.

[1]) Summa Theologica p. III. tit. XXV. c. II. §. 2.
[2]) Comment. in quartum sentent. Dist. I. quaest. V. art. 6. propos. 7.

9. §. A kiközösítés hatásai.

A kiközösítésnek tulajdonképen egy hatása van, t. i. az egyház közösségéből való teljes kizárás. Hogy azonban a kizárás jelentőségéről teljes fogalmunk legyen, egyenkint felsoroljuk azokat a javakat, melyeket a kiközösítés folytán elvesztünk. Az egyház tagjai között háromféle közösséget különböztetünk meg. A belső közösség a hit, remény és szeretet egységében áll. Az az egység, melynél fogva a megszentelő malaszt állapotában élő lelkek egy testet képeznek, melynek Krisztus Jézus a feje, az éltető lelke. Ennek a testnek egyes tagjai könyörgőleg (impetratorie) imádság által és engesztelőleg (satisfactorie) az érdemek közlése által tevékenyek lehetnek egymásért. Ezt a közösséget csak a halálos bűn bonthatja fel, mert ez nem a jogi világban, hanem csak a lélekben szövi az összekötő szálakat. A külső közösség abban áll, hogy az egyház tagjai egy és ugyanazon külső, azaz látható társasághoz tartoznak és azokban a javakban osztoznak, melyeket csak ez a társaság nyujthat és biztosíthat. Ezek a javak a nyilvános isteni tiszteleten való részvétel, a szentségekben és szentelményekben való részesülés, az Ur Jézus és a szentek érdemeiben való osztozás, amennyiben az egyház kincstárát képezik, a nyilvános imádságok és az áldozat gyümölcseinek élvezése, az egyházi hivatalok, joghatóságok és jogok gyakorlása.

A merően külső közösség a hivekkel a polgári életben való érintkezésben áll.

A kiközösítés egyenes hatása tulajdonképen csak a második helyen említett, azaz a külső vallási közösség megvonása, mert a polgári érintkezés eltiltása nem tartozik a kiközösítés lényegéhez. Evvel az egyház csak szigorítani akarta a büntetést és a jámbor híveket a botrányoktól megóvni.

A kiközösítés hatásai részint *közvetlenül* a censurából származnak, részint *közvetve* állnak elő azoknál a bűnösöknél, akik a kiközösítésben makacsul megmaradnak.

Az előbbiek közől egyesek csak a *papokat*[1]) érik, mások az *összes* keresztény katolikus *híveket.*

I. Először sorra vesszük azokat, amelyek csak a kiközösített papokat sújtják:

A) A szentségek és szentelmények kiszolgálásától és a hivatalos istentisztelet megtartásától való eltiltás.[2])

Ez a tilalom a kiközösítés lényegéből folyik, amiért is az egyház azt a törvényeiben igen sokszor hangoztatja és az ellene vétőket szigorúan bünteti.

Amely pap a kiközösítés tartama alatt az egyházi rendből kifolyólag egyházi ténykedést végez, az ipso facto irregularitasba (egyházi alkalmatlanság) esik.

Nincs ugyan törvény, mely ezt a büntetést egyenesen a kiközösítés alatt állókra kimondaná, de ha a fölfüggesztés[3]) és egyházi tilalom[4]) (interdictum) megsértői is irregularitasba esnek, akkor ez a fortiori áll a kiközösítés censurájának megszegőire is. Ezt a következtetést a kánonjogászok egyhangúlag levonják. Az irregularitas a közismert és titkos, a kerülendő

---

[1]) Ezt a szót tágabb értelemben vesszük s alatta értjük az összes egyházi férfiakat, akik a hajkoronát fölvették s ezáltal a klerus tagjai lettek.

[2]) cc. 5, 6, 7. C. XI. q. 3.; c. 1. in VI. 2, 14.; cc. 1, 18. in VI. 5, 11.; c. 3, 4. X. 5, 27.

[3]) c. 1. VI. 2, 14.

[4]) c. 20. VI. 5, 11.

és megtűrt kiközösítetteket egyaránt éri, még pedig nemcsak az áldozópapokat, hanem a nagyobb és kisebb rendek összes birtokosait. Így döntött a római S. Poenitentiaria 1650. dec. 20 án.

Szükséges azonban, hogy a kiközösített pap az egyházi rendből kifolyólag mint az egyház szolgája ünnepies formában végezzen valami egyházi ténykedést és pedig avval a tudattal és szándékkal, hogy az egyház tilalmát megszegje. Olyan ténykedések miatt, melyek nincsenek az egyházi rendhez kötve, nem vonja magára az irregularitast. Ilyenek a temetés, prédikáció, esketés, fölmentvények megadása, javadalmak osztása, választás stb. A kánonok azonkivül a szándékosságot követelik: „qui praesumserit divina officia celebrare[1]), qui damnabiliter se ingesserit divinis[2]) etc.

Aki tehát nem tudja, hogy kiközösítve van, vagy hogy az egyház a kiközösítetteknek az egyházi funkciókat megtiltja, nem lesz irregularis. Aki azonban csak arról nem tudott, hogy a kiközösítéssel járó tilalom áthágását irregularitással bünteti az egyház, az igenis irregularis lesz.

Vannak bizonyos körülmények, amikor a kiközösített pap kiszolgáltathatja a szentségeket és elvégezheti az összes hivatalos teendőit. Ilyenkor természetesen semmiféle büntetést nem von magára, habár a censurának és következményeinek teljes tudatában van. Igy a megtűrt és kerülendő kiközösített gyakorolhatja papi hivatalát, ha nagyfokú kényszer előtt áll, vagy ha a kiközösítése még titokban van, s ő a papi ténykedéstől való tartózkodással diffamálná magát. Ebben az utóbbi esetben azonban föl kell tételezni, hogy botrányt nem okoz, hogy a föloldozást előbb már meg nem szerezheti és legalább a tökéletes bánatot fölindítja magában.

[1]) c. 4. X. 5, 27.
[2]) c. 1. VI. 2, 14.

A hivek még a kerülendő kiközösített paptól is megkövetelhetik, hogy végső szükségben az üdvösséghez szükséges szentségeket kiszolgáltassa. Különben erre ő a hivek kérése nélkül is köteles. Igy a haldoklónak föladhatja a keresztséget, ha nincs más alkalmas ember jelen. Meggyóntathatja a haldoklót, sőt a szent Útravalót is nyújthatja neki. Ha a beteg a penitenciatartás szentségét már föl nem veheti, föladhatja neki az utolsó kenetet. Halálos veszedelemben az ágyasokat meg is esketheti, mert a házasság szentségét nem ő szolgáltatja ki, hanem csak mint hivatalos tanu szerepel.

Az *Ad evitanda* bulla a megtűrt kiközösítettekkel való érintkezést megengedte. Azért a hivek az ilyen papoktól kérhetik az egyház kegyszereit s a papok ki is szolgáltathatják azokat nekik. Megjegyzendő azonban, hogy a hiveknek ez a szabadsága nem föltétlen. Ha könnyen mehetnek más paphoz, úgy a kiközösítettet kerülni kell. Különösen akkor, ha botrányt okoznának, vagy ha a papot evvel csak megerősítenék bűnösségében. A papnak magától nem szabad a kegyszereket fölajánlani, mert különben nem kerülné el az irregularitast.

Mivel az eretnek és szakadár papok is többnyire csak megtűrt kiközösítettek, fölmerült a kérdés, szabad-e a hiveknek ezektől is az egyház kegyszereit kérni. A kánonjogászok közől néhányan igennel feleltek, de föltételül szabták: 1) hogy ez csak a végső szükségben történjék, 2) hogy az eretnekek valóságos papok legyenek, akik a szentségek kiszolgálásánál az egyházi liturgia minden lényeges pontját betartják, 3) hogy ez a communicatio in sacris ne jelentse az eretnek tanok helyeslését, 4) hogy botrányt ne keltsen ez az eljárás.

Ezek a föltételek azonban a gyakorlati életben aligha lehetnek mind együtt. Amiért is azt kell mondanunk, hogy az eretnek és szakadár papoktól a szent-

ségek kiszolgáltatását kérnünk nem szabad a legnagyobb szükség idején sem. Következőleg az eretnek és szakadár, de egyébként érvényesen ordinált papok kizárólag csak a haldoklóknak adhatják föl az üdvösség elnyerésére elengedhetetlenül szükséges szentségeket. Igy határozott a S. Congr. de propaganda fide 1729-ben a keleti misszionáriusoknak adott válaszában.[1])

Az irregularitas természetesen nem éri azokat a papokat sem, akik igazságtalanul s következőleg érvénytelenül vannak kiközösítve. De ha a kiközösítés nyilvános, és annak igazságtalansága nem egészen közismert, akkor a papi ténykedés által mégis súlyos bűnt követnek el.

Amikor a kiközösítés érvénye kétséges, akkor is tartózkodni kell a kegyszerek kiosztásától,[2]) mert ha a fölsőbb bíróság az érvényesség mellett dönt, az előzetes kétség senkit sem menthet meg az irregularitástól. A nyilvános irregularitas alól csak a pápa[3]) adhat fölmentést, a titkos alól a püspök[4]) is fölmenthet.

Ha a kiközösített papok az irregularitas megvetésével továbbra is gyakorolják a papi ténykedéseket, rendes kánoni per alapján élethossziglan tartó letétellel[5]) (depositio) és javadalomfosztással[6]) büntethetők. Óva int azonban az egyház, hogy a bírák ezt a súlyos büntetést csak javíthatatlan makacsság idején alkalmazzák, a tömeges bűnözés esetén pedig csak a fölbújtókat és vezéreket sújtsák vele.[7])

Arra a kérdésre, vajjon az egyház tilalma dacára a kiközösített papok által a lényeges követel-

---

[1]) Kober, i. m. 318.
[2]) c. 5. X. 5, 27.
[3]) c. 1. VI. 5, 11.
[4]) Conc. Trid. XXIV. c. 6. de ref.
[5]) c. 3. X. 5, 27.
[6]) c. 6. X. 5, 27.
[7]) c. 4. X. 5, 27.

mények betartásával (materia, forma, intentio) kiszolgáltatott szentségek érvényesek-e, határozott igennel kell felelnünk. Kivételt képez mégis a penitenciatartás szentsége. Ennek kiszolgálásához épen azért, mert az bírói aktus, az egyházi rendből folyó hatalom mellé még az egyház megbízása, a joghatóság is szükséges, melyet az egyház a kiközösítettektől megvon. Azért ezt a szentséget érvénytelenül szolgáltatják ki a kerülendő kiközösítettek. Ha azonban a gyónók nem tudják, hogy gyóntatójuk kiközösítve van, az egyház a szükséges joghatóságot a hívek iránt való tekintetből pótolja s így a szentség érvényes. Általában azt tartják, hogy az egyház csak akkor pótolja a joghatóságot, ha nemcsak egyes gyónók, hanem valamely helyen általában azt hiszik, hogy a gyóntató pap nincs kiközösítve. Tehát ha a tévedés általános (error communis). Kober vitatja, hogy az egyes gyónók tévedése[1]) (error privatus) miatt is pótolja az egyház a szükséges joghatóságot.

A gyakorlatban tehát nem kell a híveket nyugtalanítani amiatt, mert tévedésből kerülendő kiközösített papnál gyóntak.

Az esketés nem actus ordinis, nem is actus jurisdictionis, hanem actus testificationis. Ezt érvényesen teljesítheti a kiközösített pap mindaddig, amíg tényleges plébános vagy önálló lelkész.

B) *A kiközösítés következménye az egyházi joghatóság (jurisdictio) elvesztése a belső és a külső forumban egyaránt.*

Az idevonatkozó törvények[2]) ugyan kizárólag a külső vagy jogi forumról szólnak, de kétségtelen, hogy a belső v. i. a lelkiismereti forumban is elveszti a kiközösített pap a joghatóságát[3]). A kiközö-

[1]) Kober i. m. 304 . . .
[2]) c. 4. C. XXIV. q. 1; c. 24. X. 2, 27; c 1. in VI. 1, 13; c. 10. VI. 1, 14.
[3]) Suarez i. m. disp. XI. s. 2, n. 12.

sített püspök tehát nem kormányozhatja egyházmegyéjét, nem bíráskodhatik, nem adhat fölmentéseket és semmiféle meghatalmazást, nem oszthatja ki a javadalmakat, nem oldozhat föl a gyóntatószékben stb. A plébánosnak a külső forumban nincs joghatósága, ő tehát csak a gyóntatói joghatóságot veszti el. A joghatósághoz közel áll az egyházi küldetés (missio canonica), vagyis a tanításra való fölhatalmazás. Ugyanazért a joghatósággal együtt a küldetést is elvesztik a kiközösítettek, A teologiai tanárok, hitoktatók stb. kötelesek beszüntetni a tanítást, mihelyt excommunicatióba estek.

Az az egyházi elüljáró, aki kiközösítés alá esik, nemcsak maga veszti el joghatóságát, hanem elvesztik mindazok, kikre azt átruházta. Ha tehát a püspök kiközösítés alá esik, a püspöki helynök is azonnal elveszti joghatóságát. Akire azonban a püspök nem egyetemlegesen ruházta át a hatalmát (ad universitatem causarum), hanem csak egyes ügyeknek elintézését vagy elbírálását bízta, az megbízását csak úgy veszti el, ha az ügynek tárgyalását még nem kezdte meg, mikor megbízója a kiközösítés folytán elvesztette joghatóságát. Ellenkező esetben a megkezdett ügyet véglegezheti, vagy a pert ítéletileg befejezheti.[1])

A gyóntatási joghatóságra vonatkozólag az egyház a hivek lelki üdvének biztosítása végett más jogszabályt állított föl. Eszerint a delegált gyóntatói joghatóság megmarad, ha annak adományozója kiközösítés alá esik is.

Minthogy a kiközösített egyházi elüljáróknak a joghatóságból kifolyólag tett intézkedései semmisek és érvénytelenek, a hivek nemcsak nem tartoznak engedelmeskedni, hanem egyenesen kötelességük a kiközösítettel szembeszállni, hogy őt gonoszságában megátalkodottá ne tegyék.

[1]) c. 6. de offic. jud. deleg. VI. 1, 14.

Természetes, hogy a kiközösítettől nyert fölmentvényt, engedélyt és átruházott hatalmat használni nem szabad.

Az „Ad evitanda“ bulla óta az egyház a joghatóságot csak a kerülendő kiközösítettektől vonja meg. Ugyanazért csak ezeknek az intézkedései tekintendők érvényteleneknek. De a közjó érdekében még ezeknek az ítéleteit és határozatait is érvényeseknek kell elfogadnunk ott, ahol a kiközösítés nem ismeretes.

A megtűrteknek is tiltja ugyan az egyház a joghatóság gyakorlását, de ha vétenek e tilalom ellen, intézkedéseik mégis érvényesek. A hivek alávethetik magukat nekik, el is fogadhatják a tőlük nyert kedvezményeket, de a parancsait nem kötelesek teljesíteni, sem a büntetéseit eltűrni, ha a kiközösítésről biztos tudomásuk van. A kiközösítés cimén emelt kifogás megfosztja a megtűrtek intézkedéseit is minden joghatálytól.

C) *A kiközösítés maga után vonja az egyházi javadalmakra, hivatalokra, méltóságokra és megbizatásokra való alkalmatlanságot.*

A szorosan vett egyházi javadalom (beneficium ecclesiasticum) állandó jog valamely egyházi birtok jövedelmeinek élvezetére, melyet az egyház bizonyos állandó hivatal viselése miatt adományoz. Általános egyházjogi elv, hogy a javadalom a hivatal miatt adatik. Beneficium datur propter officium.[1]) Vannak azonban oly javadalmazások is, melyek nem állandó jellegűek vagy nincsenek rendes hivatali ügykörrel és hatalommal (jurisdictio) összekötve. Ilyenek a praebenda, pensio, commenda, capellania laicalis és általában a beneficia simplicia. Viszont vannak egyházi hivatalok, méltóságok és megbizatások, melyekkel nem jár okvetlenül kölön javadalmazás is. Ilye-

[1]) c. 15, VI. 1, 3.

nek a püspöki helynökség, főesperesség, esperesség, pápai követség, praelatura stb.

Mikor az egyházi törvény[1]) kimondja, hogy a kiközösítettek egyházi javadalmazást nem kaphatnak, az összes néven nevezendő egyházi javadalmakat, az állandó és ideiglenes, a lelkipásztori vagy más hivatallal járó és a semmiféle hivatallal össze nem kötött; a nagyobb és kisebb, a saecularis és a szerzetes egyházi javadalmakat érti, sőt kizárja a kiközösített papokat a javadalmazással nem járó méltóságokból is. E törvénynek alapja ugyanis nemcsak az, hogy az egyház a kiközösítetteket a hivektől távol akarja tartani, hanem az is, hogy a kiközösített semmiféle joghatóságot nem gyakorolhat.

Az ezen tilalom ellenére történt javadalom adományozás eo ipso semmis.[2])

Az utólag szerzett föloldozás már nem teheti érvényessé a kiközösítés fennállása idején történt adományozást.[3]) Ezen csak az új adományozás, vagy oly egyházi dispensatió segíthet, mely az első adományozást kellő joghatállyal fölruházza.[4])

A javadalmak adományozásánál megkülönböztetjük a személy kijelölését, magát az adományozást (collatio) és a javadalomba való bevezetést. A személy kijelölése a javadalmak különféle természete szerint kinevezés, választás, kérvényezés (postulatio) vagy bemutatás (praesentatio) útján történik. Ha a kijelölt személy ki van közösítve, akkor a kinevezés, választás, postulatio és praesentatio semmis. A választók, akiknek a kiközösítésről tudomásuk volt, ez esetre elvesztik választó jogukat, de az Apostolicae Sedis bulla megjelenése óta suspensióba nem esnek. Ha a kiközösítésről nem volt tudomásuk, akkor újra választhatnak, vagy kérvényezhetnek.

[1]) c. 7, X. 5, 27.
[2]) c. 1. VI. 1, 13.
[3]) c. 18. de reg. jur. VI. 5, 12.
[4]) c. 7. X. 5, 27.

A kegyurak is elvesztik az esetre a bemutató jogot, ha szándékosan kiközösítettet jelöltek; még pedig az egyházi kegyurak föltétlenül, a világiak csak akkor, ha a bemutatási határidő már letelt. Mert ezek, ha az első határidő még le nem járt, praesentálhatnak más valakit[1]), sőt bemutathatják újra az első jelöltet, ha ez időközben megszerezte a kiközösítés alól a föloldozást. A föloldozás elnyerése után az először a választók, vagy kérvényezők tévedése folytán érvénytelenül megválasztott vagy kérvényezett újra választható vagy kérvényezhető. A kiközösített javára történt lemondás (resignatio) és javadalomcsere[2]) (cambium) semmis és érvénytelen.

Minthogy az Ad evitanda bulla a kiközösítetteknek nem akart kedvezni, a kiközösítés nemcsak a kerülendőket, hanem a megtűrteket is alkalmatlanná teszi a javadalmakra és hivatalokra. Ugyanazért még a titkos kiközösítés alatt állónak sem szabad a javadalmat elfogadni. Kivételt képez mégis az az eset, ha emiatt a kiközösítés nyilvánosságra jutna és becsületvesztés vagy más nagy hátrányok származnának. Ilyenkor a javadalom elfogadható, de gyümölcseit nem élvezheti a kiközösített, míg a föloldozást meg nem kapta.

Aki a tilalom ellenére elfogad egy javadalmat, nagy bűnt követ el, de a törvény szerint büntetést nem kap, csak a javadalmat vissza kell adnia. Aki azonban szándékosan kiközösítettnek adományoz javadalmat, azt a fölöttes hatósága bizonyos időre megfoszthatja a javadalomadományozás jogától.[3])

Aki a kiközösítés alkalmával már a javadalom és a hivatal birtokában volt, nem veszti el azt, hanem továbbra is annak birtokában marad és a föloldozás elnyerése után ismét annak teljes élvezetébe lép.

[1]) c. 4. X. 1, 36.
[2]) c. 1. VI. 3, 10.
[3]) c. 7. X. 5, 27.

Nincs ugyan egyházi törvény, mely ezt kifejezetten kimondja, de általános egyházjogi elv, hogy a javadalmak eo ipso csak akkor vesznek el, ha azt a törvény világosan megkívánja.[1]) Már pedig a kiközösítésnél ezt általában nem írja elő a törvény, hanem csak azt követeli, hogy aki hosszabb ideig (legalább egy évig) a kiközösítésben makacsul megmarad, javadalmától megfosztassák.[2])

Az egyház a kiközösítést csak átmeneti büntetésnek tekinti, mely a makacsság megtörését célozza, s azért azt, akinél a javulás remélhető, állandó jellegű büntetésekkel nem akarja sújtani.

Minthogy a javadalom adományozásának három fázisát kell megkülönböztetni, a jelölést, adományozást és a bevezetést, és ezek közől a szorosan vett adományozás adja a birtoklási jogot (jus in re): világos, hogy a kijelölés után, de még az adományozás előtt kiközösített nem nyeri el a javadalmat, hacsak az adományozás előtt a föloldozást meg nem kapta.[3])

Az adományozás teljes érvényességéhez nem elég a javadalmat adó részéről a collatio tituli, hanem a javadalmas részéről az elfogadás (acceptatio) is szükséges. Kérdés azért, hogy aki már a collatio után, de az elfogadás előtt esett a kiközösítésbe, jogos birtokosa-e a javadalomnak. A gyakorlati életben ritkán fordulhat ugyan elő ez az eset; de ha előfordul, akkor a kiközösített, aki a collatio megtörténtéről tudomást szerez, a javadalmat el nem fogadhatja. A c. 17. de praebend. VI. 3, 4. kifejezetten ilyen esetet említ s félreérthetetlenül megállapítja, hogy a collatio csak akkor lesz teljes, ha a megajándékozott a javadalmat elfogadja.

[1]) Reiffenstuel, Jus can. l. III. tit. 5. §. 12. n. 342.

[2]) c. 7. VI. 5, 2.

[3]) Magyarországon az apostoli Szentszék által tűrt szokásjog szerint az apostoli király, mint főkegyúr által kinevezett püspökök, a király kezébe letett eskü után már a pápai collatio előtt élvezik javadalmaikat. Ha az így kinevezettek a pápai collatio előtt kiközösítésbe esnek és kellő időben föloldozást nem nyernek, a javadalmat nézetem szerint elvesztik.

A collatio és az elfogadás után a javadalmas már nem veszti el a javadalmat a kiközösítés által, ha a birtokbavétel (installatio) még nem is történt meg. Ilyenkor a kiközösítésnek csak az a hatása van, hogy a javadalmas, a kiközösítés tartama alatt javadalmának jövedelmeit nem élvezheti. Illi proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui ecclesiae communio negatur.[1])

Hogy a jövedelmeknek megvonása a kiközösítéssel együtt önként lép-e életbe, vagy csak külön bírói ítélet után, azaz, hogy a javadalmas a kiközösítés pillanatától kezdve nem élvezheti-e a jövedelmeket, vagy csak attól az időtől kezdve, mikor az egyházi bíró a jövedelmek élvezetét neki kifejezetten megtiltja, vitás kérdés a kánonjogászok között. A legtöbben amellett érvelnek, hogy a kiközösítés azonnal fölfüggeszti a javadalom élvezetének jogát. Suarez ezt sententia communisnak nevezi;[2]) Kober[3]) is ezt a nézetet vallja s álláspontját a következő okokkal védelmezi: 1) A jövedelem megvonása a kiközösítés következménye. Tehát a kiközösítés beálltával a következmény sem maradhat el. 2) A c. 53. X. 2. 28. világos szövege is ezt mondja. „Cum executionem excommunicatio secum trahat et excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denuntiare potes, ut ab aliis evitetur. Et illi proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui ecclesiae communio denegatur.“ III. Ince evvel a kánonnal azt akarja mondani, hogy a kiközösített hiába felebbez a püspök ítélete ellen a jövedelmek megvonása miatt, mert a püspök ítélete itt semmi új terhet nem rótt rá. Csak azt mondotta ki, amit a kiközösítés úgyis magával hoz. Ami tehát külön kijelentés vagy ítélet nélkül is kötelez.

---

[1]) c. 53. X. 2, 28.
[2]) Suarez i. m. disp. XIII. 1. 2, n. 4.
[3]) Kober i. m. 351. stb.

3) A Conc. Trid. a javadalom élvezetétől megfosztja azokat, akik nem tartják meg a helybenlakás törvényét,[1]) mert nem tartja igazságosnak, hogy aki hivatalát be nem tölti, a jövedelmeket mégis húzza. A törvény ellen vétők a jövedelmet külön bírói declaratio nélkül is elvesztik. Mivel pedig a tridenti törvénynek ugyanaz az indító oka, mint a c. 53. X. 2. 28-nak, azért ezt is úgy kell magyarázni, mint az előbbit. Az általános vélemény szerint tehát a kiközösített javadalmas maga tartozik önmagán az ítéletet végrehajtani s a legnagyobb nyomor esetét kivéve, semmiféle címen semmi jövedelmet sem tarthat fönn magának.

Az enyhébb magyarázat hívei szerint külön bírói ítélet nélkül nem tartozik a kiközösített a javadalom jövedelmeiről lemondani. Csak arról kell gondoskodnia, hogy a javadalommal járó hivatalos kötelességeit teljesítő helyettese megkapja a fizetését. A fennmaradó részt megtarthatja önmagának. Ezt a nézetet a gyakorlatban bátran lehet követni. Annál is inkább, mert maga az apostoli szentszék elismeri annak az enyhébb magyarázatnak a szabadságát, mikor 1873. aug. 28-án a Romanus Pontifex kezdetű konstitucióban a káptalanok tagjait, akik a megválasztott vagy a világi hatalom által kinevezett püspökjelöltet az egyházmegye kormányzásához bocsátják, nemcsak egyszerűen kiközösíti, hanem őket külön még a javadalom élvezetétől is eltiltja. Erre pedig semmi szükség nem volt volna, ha a kiközösítés kétségtelenül azonnal fölfüggesztené a jövedelmek élvezetének jogát.

Hollweck[2]) közvetítő álláspontot foglal el. Szerinte a beneficium gyümölcseit a kijelentő ítélettel közismertté lett kiközösítettől fölöttes hatósága külön, a jövedelmeket megvonó ítélet nélkül is bármikor köz-

[1]) Conc. Trid. Sess. XXIII. c. 1. de ref.
[2]) Hollweck i. m. 47. §. n. 7.

igazgatási úton elveheti. De a kiközösített önmagától nem köteles azokat bírói ítélet nélkül kiadni vagy utólag visszatéríteni. A kiközösített javadalmastól elvont jövedelmek első sorban a kiközösített helyettesének dijazására fordítandók.[1]) A fölösleget a helyi templompénztár (püspököknél az egyházmegyei pénztár) és a helyi szegények kapják.[2])

Amint a javadalom élvezetét, úgy a hivatal gyakorlását is megtiltja az egyház a kiközösítetteknek.

Mindazon kiközösített egyházi hivatalnokok, akiknek a külső forumban valóságos jurisdictiójuk nincs, az e pontban leírt tilalom miatt nem végezhetik a hivatalos teendőket.

Amit e pontban elmondottunk, az egyformán áll a kerülendő és a megtűrt kiközösítettekről.

* * *

Ugyanitt említjük a kiközösítésnek azt a *közvetett* hatását, melynél fogva a kiközösített javadalmasok, akik az egyház intései dacára a kiközösítésben makacsul megmaradnak, külön bírói ítélet alapján *a javadalomtól megfoszthatók* (privatio beneficii).

Ennek igazolására külön törvényt nem idézhetünk ugyan, de világosan következik ez a c. 8. X. de aetat. et qualitat. 1, 14.-ből, melynek értelmében a javadalmától megfosztandó, aki három évig a fölfüggesztés alól föloldozást nem szerez. Mert amennyivel súlyosabb büntetés a kiközösítés, mint a fölfüggesztés, annál inkább megérdemlik a javadalomfosztás büntetését azok, akik a kiközösítésben makacsul megmaradnak. Nem is kivánják a kánonjogászok, hogy az egyházi bíróság a kiközösítettnél — úgy mint a fölfüggesztettnél — a megátalkodottságot csak három év múlva állapítsa meg s ennek alapján mondja ki a javadalomfosztást, hanem általában megelégszenek egy évvel is. Akik nyilvános

[1]) c. 16. X. 3, 4. 1.; c. 28. X. 2, 28.
[2]) Trid. Sess. XXIII. c. 1. de ref.

eretnekség miatt esnek kiközösítés alá, azok azonnal elvesztik javadalmukat.[1])

II. A kiközösítés azon következményei, melyek a papokat és a hiveket egyaránt érik, a következők:

A) A kiközösítés első és legsúlyosabb eredménye a *szentségektől való eltiltás*, úgy hogy 1. a kiközösített nem kérheti a szentségek fölvételét és 2. az egyház szolgája nem is oszthatja ki azokat neki.

A szentségekhez való járulást megtiltják a cc. 32, 59. X. 5, 39.; cc. 5, 10. X. 5, 27. Aki nyilvánosan e tilalom ellen vét, halálos bűnt követ el, ha mindjárt azt hiszi magáról, hogy a kegyelem állapotában van.

A papokat a c. 8. in VI. 5, 7. utasítja, hogy a szentségeket a kiközösítetteknek ki ne szolgáltassák.

Aki, mint kiközösített, fölveszi az egyházi rendet, az élethossziglan tartó irregularitasba esik. Fölmentést csak a pápa adhat, aki azt csak akkor adja meg, ha a bűnös nem nagyfokú vakmerőségből, hanem tudatlanságból cselekedett, t. i. vagy nem tudta, hogy kiközösítve van, vagy nem ismerte a törvényt, mely a bűnre irregularitast mér.[2])

A papok, akik nyilvánosan és névleg (akármilyen bíró által) kiközösítettet tudva és akarva a szentségekhez bocsátanak, eo ipso a templom látogatásától eltiltatnak (interdictum ab ingressu ecclesiae) s csak attól nyerhetnek fölmentést, aki a kiközösítést kimondotta vagy bekövetkezettnek nyilvánította.[3]) E büntetés azonban csak azokat a papokat éri, kik hivataluknál fogva tartoznak a méltatlanokat a szentségektől távoltartani. Tehát a plébánosokat, administratorokat, zárdafőnököket stb. A püspök nem esik e büntetésbe, mert a törvényben nincsenek a püspökök expresse megnevezve.

---

[1]) Congr. Inquis. 15. Junii 1566. (Anal. eccles. 1895. p. 299.)
[2]) c. 32. X. de sent. excomm. 5. 39.
[3]) Apost. Sedis.

De ha az interdictum ab ingressu ecclesiae csakis azokat a papokat sújtja, kik névleg kiközösítetteknek, tehát a kerülendőknek osztják ki a szentségeket, abból nem következik, hogy a megtűrt kiközösítetteknek minden körülmények között kiosztathatók a szentségek. A megtűrt kiközösítetteknek sincs joguk a szentségekhez járulni, mielőtt a föloldozást meg nem kapták, ugyanazért a szentségtörés bűnében közreműködnék az a pap, ki nekik a szentségeket kiszolgáltatná, és súlyos bűnt követne el, hacsak a nyilvános botrány és a megszégyenítés veszedelme nem indokolná eljárását.

Egyébként a nyilvános botrány és megszégyenítés manapság a legtöbb esetben elkerülhető, mert a kiközösített, ha igaz bűnbánata és javulási szándéka van, a sürgős esetekre minden gyóntatónak adott fölhatalmazással a censura alól fölmenthető avval a kötelezettséggel, hogy bizonyos idő múlva feljebbvalója előtt jelentkezzék.

A házasságkötésnél megjelenhetik a plébános, mint hivatalos tanú, ha a jegyesek ki is vannak közösítve, valahányszor erre alapos oka van. Például félni lehet, hogy a jegyesek megelégszenek a tisztán polgári házassággal, vagy a nem katholikus templomba mennek esküdni. A tanúskodás által ugyanis nem működik közre a szentségtörésben, hanem csak a házasságkötés érvényességét biztosítja.[1]) A S. Poenitentiaria[2]) a lelkipásztorokat utasítja, hogy ilyen esetekben a püspökhöz forduljanak, aki a körülmények mérlegelésével el fogja dönteni, indokolt-e egyes esetben a kiközösítettek házasságkötésénél az illetékes plébános asszisztálása. A jegyesek miséjét természetesen semmi körülmények között sem szabad elmondani.

Bizonyos egyébként, hogy a kiközösítetteknek ki-

[1]) Congr. Inqu. 21. Aug. 1861.
[2]) 10. Dec. 1860.

szolgált szentségek érvényesek lehetnek, mert ex opere operato hatnak, s nem az egyház jóvoltából. Még a bűnbocsánat szentségét is érvényesen veheti föl a kiközösített, ha megvan a kellő lelki előkészültsége, mert egyes kánonjogászok azon véleménye, hogy az egyház a kiközösítettekre vonatkozólag a gyóntatóktól megvonja a szükséges joghatóságot, mivel sem igazolható.

Amint a szentségek vételétől eltiltatnak a kiközösítettek, úgy azok kiosztásánál sem lehet semmi segítő szerepök. Nem lehetnek keresztszülők, vagy bérmaszülők. A házasság alkalmával is lehetőleg távol kell őket tartani a tanúskodástól, habár a kiközösített tanúk jelenlétében kötött házasság érvényes.

B) *A kiközösítés további hatása a szentelmények megvonása.*

A szentelményeket az egyház alapította s az egyház adja a velök járó lelki és testi javakat. A szentelmények nem hatnak ex opere operato, de nem is tisztán ex opere operantis, hanem ex opere operantis ecclesiae. Ugyanazért az egyházból büntetésképen kizártak nem élvezhetik azokat az előnyöket, melyeket az egyház az ő hű gyermekeinek vigasztalására, bátorítására és támogatására rendelt. Nem részesülnek az egyház különféle áldásaiban, nem használhatják a megszentelt tárgyakat s a tulajdonukat képező tárgyakat nem is szabad az egyház nevében megáldani. A megtűrt kiközösítetteket külsőleg nem lehet ugyan a szentelmény használatától eltiltani, de bizonyos, hogy a hozzájuk fűzött javakban, különösen a búcsúkban ezek sem részesülhetnek. Magánéletükben még a kerülendő kiközösítettek is használhatják a tárgyi szentelményeket, mint a megáldott képeket, rózsafűzéreket, szentelt vizet, skapulárét, érmeket stb., mert ezek az imádságban, ajtatoskodásokban és egyéb erényes gyakorlatokban jó segédeszközök lehetnek és buzdításul szolgálhatnak. Természetes azonban, hogy e hasz-

nálatból semmi olyan lelki előnyt nem nyernek, amely az egyház áldása folytán e szentelmények révén elnyerhető. A tárgyak megszentelése csak akkor tilos, ha azok a tárgyak kizárólag a kiközösített embernek tulajdonát képezik s így az egyház áldásából csak neki volna haszna. Ha azonban olyan társbirtokosok vannak, akik az egyház hűséges fiai, úgy a tárgyak megszentelhetők.

Azok a privát áldások, melyek nem az egyház nevében osztatnak, kioszthatók a kiközösítetteknek is. Például a primiciai áldás. Az egyház egyes tagjai ugyanis közbenjárhatnak egymásért imádsággal és az érdemek közlésével. Ugyanazért meg is áldhatják egymást. Ez az áldás foganatos is lehet a kiközösítetten, ha a kegyelem állapotában van. Az egyház áldásaiban azonban még a kegyelem állapotában élő kiközösítettek sem részesülnek.[1])

C) *A kiközösítés megfoszt az egyház imádságaitól, közbenjárásától, minden kegyelmétől s a búcsúktól is.* Egyszóval a közös egyházi segítségtől (a suffragiis ecclesiae). Azokat a lelki segédeszközöket értjük itt, melyeket a hívek az egyháztól és az egyház nevében kapnak, hogy azokkal eleget tegyenek az Úr Istennek ideiglenes tartozásaikért (satisfactio pro poena temporali) és hogy azok által lelki vagy oly földi javak birtokába jussanak, melyek a lelkiekhez vezetnek. Megnyerhetők a szent miseáldozatok, az egyház nyilvános könyörgései, a szent szertartások és egyéb ténykedések által, melyeket az egyház szolgái — mint ilyenek — az egyház képviseletében végeznek.

Az egyháztól várható közös lelki segédeszközökhöz számítjuk a búcsúkat is. A búcsú az ideiglenes büntetésnek az Úr Isten előtt is érvényes részleges vagy teljes elengedése az egyház részéről, úgy hogy az egyház a maga kincstárából, azaz Krisztus

[1]) Suarez, De censuris disp. 12, s. 3. n. 1. 6. 7.

Urunk és a szentek reábízott érdemeiből bizonyos mennyiséget átruház a hívőkre s így ezek helyett a megbántott isteni igazságosságnak eleget tesz.

Az egyház szabadon rendelkezik ezekkel a javakkal, de mindig csak alapos okból s alkalmas egyéneknek adományozza. Az okot az egyház mérlegeli. Alkalmas egyén csak az lehet, aki a kegyelem állapotában van. A búcsú tehát annyiban különbözik az egyház egyéb lelki támogatásától, hogy azt csakis a kegyelem állapotában levő hívőknek adja az ideiglenes tartozás letörlesztésére és csakis a reábízott lelki kincstárból meríti, míg emezt az összes hívek mindennemű lelki szükségletének idején saját vallásgyakorlatainak gyümölcseképen osztja szét.

Amint a búcsúkat, úgy az áldozat, közös imádságok és ténykedések gyümölcseit is szabadon osztja az egyház, mert a saját vagyonáról van szó.

Mi sem természetesebb tehát, minthogy az egyház megvonja úgy a búcsút, mint a többi lelki javakat a kiközösítettektől, akik makacsul ellenszegülnek az Isten és az egyház parancsainak.

A mondottakból következik, hogy az igazságosan kiközösített a búcsúban nem is részesülhet, mert nincs a kegyelem állapotában. De nem részesülhet benne az igazságtalanul kiközösített sem, habár tényleg a kegyelem állapotában van. Mert az egyház a búcsút a külső forumban adja. Pedig a bíró által kiszabott vagy nyilvánosságra jutott kiközösítést a külső forumban érvényesnek tekinti az egyház mindaddig, míg annak igazságtalansága be nem bizonyíttatik.

Az egyház vallásgyakorlatainak gyümölcsét élvezhetik ugyan bűnösök is, de kiközösítettek nem, akár kerülendők, akár megtűrtek; akár igazságos, akár igazságtalan ítélettel vannak kiközösítve.[1])

Az egyház meg is tiltotta, hogy a kiközösítet-

[1]) Suarez De cens. disp. IX. s. 2. n. 17. 20. Schmalzgrueber V. 39. n. 126.

tekért nyilvánosan imádkozzanak, vagy értük a szent miseáldozatot bemutassák.[1])

Kivételesen csak nagypénteken imádkozik az egyház a kiközösítettekért, mert az Üdvözítő halálának évfordulóján az egész emberiséget átfogó irgalmas szeretetet akarja megszólaltatni és ezzel az imádsággal mintegy jelezni, hogy az Úr Jézus minden emberért meghalt, mindenkinek számára az üdvözülhetés kegyelmét megszerezte.

A megtűrt kiközösítettért természetesen lehet imádkozni az egyház nevében is, ha a censura nem közismert, de az imádságnak az egyház szándéka szerint foganatja nincs.

Az egyes hívők, mint magán személyek, még a pap is, mint magán ember, imádkozhatnak és közbenjárhatnak Istennél a kerülendő kiközösítettekért is.

A szent miseáldozat mindig nyilvános istentisztelet. Bemutatja az áldozó pap, mint Krisztus Jézus helyettese, mint az egyház szolgája és mint magán ember. A gyümölcsei különfélék. Itt kizárólag azokról a gyümölcsökről tárgyalunk, amelyekben az emberek részesülhetnek.

Az egyház szándékából egyes gyümölcsöket az egyház közösségében élő összes hívők élveznek. Ezek az általános gyümölcsök (fructus generales). A pap nem rendelkezhetik fölöttük, mert ő, mint az egyház szolgája, az egyház szándéka ellenére nem tehet.

Nagyobb fokban részesülnek a szent mise áldásaiban azok, kik jelen vannak a szent misénél. Ez is az egyház szándéka szerint van így, mely ellen a pap mitsem tehet (fructus speciales).

Maga az áldozó pap különös mértékben élvezi az áldozat gyümölcseit (fructus specialissimus). S ez a gyümölcs annál gazdagabb, minél ájtatosabban

---

[1]) cc. 28, 38. X. 5. 39.

és méltóbban mutatja be a legszentebb áldozatot. Nem szükséges, hogy ennek a fructus specialissimusnak elnyerése végett magában külön szándékot fölébresszen, mert ez az ő szerepének természetes jutalma.

Megkülönböztetjük végre a szent áldozatnak azt a gyümölcsét, melyet a pap szabadon alkalmazhat bárkire, ha az egyház tilalma őt meg nem akadályozza. Ez a pap által alkalmazandó gyümölcs a fructus ministerialis, az adományozható kegyelem. Ennek a kegyelemnek a közlését értjük, mikor azt mondjuk, hogy a szent misét valakiért fölajánlják vagy bemutatják. Ezért szoktak a hívek stipendiumot fizetni.

A különféle gyümölcsök közől csak a pap személyét megillető fructus specialissimus szállhat át minden megszorítás nélkül a kiközösítettekre is, mert annak átruházása a papnak egyéni joga.

A szent áldozat többi gyümölcseiben a kiközösítettek általában nem részesülhetnek.

Igy a névleg kiközösitettekért a szent misét fölajánlani nem szabad. Vannak ugyan kánonjogászok és erkölcstanárok, kik azt állítják, hogy a névleg kiközösítettekért is szabad misézni, nem ugyan az egyesekért, hanem valamennyiért avval a szándékkal, hogy a jó Isten őket az egyház kebelébe visszavezesse. De az általános vélemény szerint még ez sincs megengedve.

A megtűrtekért általában szabad misézni avval a szándékkal, hogy az egyházba visszatérjenek. Mert — mint Avila[1]) írja — az egyház tulajdonképen azokért misézik, kik a kiközösítettek megtérítésén fáradoznak s munkájukra Isten áldását kéri. Az egyes megtűrt kiközösítettekért csak azon föltétel alatt misézhetik a pap, ha az illetők maguk kérik, s kizáró-

[1]) De censuris, p. II. c. 6. disp. 9. dub. 3.

lag arra a szándékra, hogy a jó Isten nekik a megtérés kegyelmét megadja.[1])

Hollweck[2]) azt hiszi, hogy a jelzett föltételek alatt az excommunicatus vitandus-ért is lehet misézni.

Merésznek tartja azonban már azt az állítást, hogy az egyes kiközösítettek megtéréséért — akár megtűrtek, akár kerülendőkről van szó — lehetne misézni, ha az illetők nem is kérik, sőt arról tudomással sem bírnak.

Akik nagyon enyhén magyarázzák az egyház tilalmát, úgy hiszik, hogy a megtűrtek bármilyen szándékára szabad misézni, ha nem tartoznak valamely eretnek felekezethez. (Lehmkuhl. II. sz. 177).

Az élő eretnek fejedelmekért megengedi ugyan az egyház a misézést, de az áldozat tulajdonképen az ország jóvoltáért mutattatik be. Némelyek szerint a megholt megtűrtekért, sőt az eretnekekért is lehet titkon a szent misét fölajánlani, ha haláluk előtt a bűnbánat biztos jeleit mutatták.[3])

Ezek az enyhe vélemények, melyek a megtűrt kiközösítetteket majdnem egészen egyenjogusítják a hívőkkel, nem állnak ugyan összhangban az egyház írott törvényeivel, de a gyakorlatban követhetők, mert komoly szerzők tekintélye szól mellettök.

V. Márton pápa Ad evitanda bullájában a megtűrt kiközösítetteknek semmi kedvezményt nem akart adni. Csak a hívőknek akarta a velök való érintkezést megkönnyíteni úgy a vallási, mint a polgári életben. Ha tehát az egyház kegyelemforrásait a számukra is megnyitjuk, nemcsak a kiközösítés lényege ellen vétünk, hanem magának V. Mártonnak szándéka ellen cselekszünk.

Azt hisszük azért, hogy ha nem is vétkeznek, akik a megtűrt kiközösítetteket oly bőkezűen része-

[1]) S. Officium 19. apr. 1837.
[2]) Hollweck i. m. 46. §. n. 6.
[3]) Noldin, Summa theol. moralis, de Sacramentis pag. 197.

sítik az egyház nyilvános vallásgyakorlatainak gyümölcseiben, az egyház tilalma miatt ennek a bőkezűségnek nincsen foganatja.

D) *A kiközösítésnek továbbá az a hatása, hogy a nyilvános istentiszteletekből kizár. Csak a szent beszéd meghallgatása van megengedve.*

A nyilvános istentiszteletek (officia divina) alatt értjük a szent misét, a karimát, körmeneteket, a szentségek nyilvános kiszolgálását, a különböző litániákat és áldásokat, a temetést és általában minden olyan egyházi szertartást, mely szorosan az egyház szabványai szerint (rituale) nyilvánosan végeztetik.

Már a pogányok is távoltartották az áldozatok alkalmával a profánokat; a zsidóknál is az egyházi átoknak az volt a következménye, hogy az istentiszteleten nem jelenhettek meg.

Az ősegyházban még a katechumeneket és a nyilvános vezeklőket is kiutasították a templomból, mikor a szent miseáldozat megkezdődött. Annál kevésbbé vehettek részt a kiközösítettek.

A ma érvényes fegyelem a corpus juris következő fejezetein nyugszik: cc. 15. 29, 43 X. 5, 39.; c. 24. in VI. 5, 11. Ezek a törvények nem beszélnek kizárólag az istentiszteletből való kizárásról, hanem általában tiltják a kiközösítettekkel való érintkezést. Ám a kánontudósok tanítása szerint implicite magukban foglalják a nyilvános istentiszteletből való kizárást is.

Ha a kiközösített ezen törvény ellen vét, halálos bűnt követ el. És pedig nemcsak akkor, ha misét hallgatni merészel, hanem akkor is, ha más egyházi szertartásnál megjelenik.[1]) Természetesen a tudatlanság és a nagyfokú félelem itt is kiment.

A konstanzi zsinat óta a megtűrt kiközösítettek jelenléte nem zavarja az istentiszteletet, mert a hí-

[1]) Schmalzgrueber V. 39. n. 130.

veknek ezekkel szabad az istentiszteletnél is érintkezniök.

A névleg kiközösítettek jelenlétében azonban a szent misét bemutatni nem szabad. A pap nem köteles ugyan kutatni, jelen van-e ilyen kiközösített a templomban, ha mindjárt gondolja is, hogy jelen van. De ha biztosan tudja, föl kell őt szólítania vagy mások által fölhívnia, hogy a templomot elhagyja. Ha ez az engedelmességet megtagadja s a viszonyok figyelembe vételével karhatalmat nem lehet igénybe venni, akkor a papnak a szent misét meg sem szabad kezdenie. Ha már megkezdte, de nem jutott el a kánonig, abban kell a misét hagynia. De már amikor a kánonnál tart, akkor folytassa a szent cselekvényt az áldozásig bezárólag s a többit végezze a sekrestyében, vagy hagyja el egészen.

Az ellenszegülő kiközösített a régi jog szerint ujabb kiközösítésbe esett. Az Apostolicae Sedis azonban e büntetést eltörölte. Most csak igen súlyos bűnt követ el, melyet a bíró tetszés szerint büntethet. A pap, aki hivatalánál fogva köteles az istentisztelet rendjére fölügyelni, egyházi tilalomba esik, ha egy névleg kiközösítettet tudva és akarva a nyilvános istentiszteleten megtűr, vagy ha egy névleg kiközösített papnak megengedi, hogy istentiszteletet tartson.[1]) Az egyházi tilalom a templom látogatásától tiltja el a papot mindaddig, míg a kiközösítést kimondó egyházi bírótól föloldozást nem kap.

Ha az illetőt a pápa közösítette ki névleg, akkor a vallásgyakorlatban vele érintkező pap a pápának egyszerűen fönntartott kiközösítésbe esik.[2])

Az Apostolicae Sedis bullának ezen megkülönböztetéséből világosan következik, hogy nemcsak a pápától, hanem a püspöktől, vagy a szentszéktől névleg kiközösítetteket sem szabad a nyilvános isten-

[1]) Apostolicae Sedis.
[2]) Apost. Sedis.

tiszteleten megtűrni, hogyha a kiközösítő ítélet kellően meg van hirdetve.

Amikor nincs nyilvános istentisztelet, akkor a templomot látogathatják a kiközösítettek is s ott elvégezhetik magán ájtatosságukat. A prédikációt mindig meghallgathatják.[1])

E) *A kiközösítetteket nem szabad egyházi temetésben részesíteni, ha a bánat világos jelei nélkül multak ki az életből.*

„A kánonok úgy intézkednek, hogy akikkel nem érintkeztünk az életben, azokkal haláluk után sem vállalunk közösséget, és hogy egyházi temetés nélkül maradjanak, kik az egyház közösségéből előbb kizárattak és a halál pillanatában az egyházzal meg nem békültek."[2])

Az egyházi temetés lényege az, hogy a holttestet a katholikusok számára külön fölszentelt temetőben helyezik el nyugalomra. Járuléka az, hogy a temetés az egyház által előírt szertartások (exsequiae) között történik, melyek imádságokat és áldásokat foglalnak magukban.

A *névleg kiközösítettek* egyházi temetését minden rendelkezésre álló eszközzel meg kell akadályozni s csak az erőszaknak szabad engedni. Az illetékes lelkipásztornak legalább is tiltakoznia kell a temetés ellen. Ilyen temetéseken katolikus embernek jelen lenni nem szabad.

A *megtűrt kiközösítettek*, ideszámíttatnak az eretnekek is, egyházi temetését tiltakozás nélkül is eltűrheti a lelkipásztor, ha ebből valami kellemetlensége támadna.[3])

A híveknek, különösen a papoknak, csak alapos ok miatt lehet az ilyen temetésen résztvenni pl., ha a halottal rokonságban, barátságban álltak, ha a ke-

[1]) c. 43. X. 5, 39.
[2]) c. 12. X. 3, 28.
[3]) S. Offic. 13. jul. 1609.

gyelet, hála, különös tisztelet vagy érdek fűzi őket a halotthoz, illetve annak hozzátartozóihoz.

Ha a kiközösítettet nem megszentelt katolikus temetőbe, hanem vagy közös vagy más felekezeti temetőbe temetik, úgy a temetésen való részvétel inkább megengedett.

De a katolikusoknak még a megtűrt kiközösítettek egyházi temetésében sem szabad *active* közreműködni, ha a kiközösítés közismert dolog. Az e tilalmat megszegőkkel szemben hajdan nagyon szigorú volt az egyház. A c. 8. X. 5, 7; c. 2. in VI. 5, 2; c. 1. in Clem. 3, 7. a temetés összes résztvevőit, még a kísérőket is excommunicatióval sujtották. S ez az excommunicatio addig tartott, míg az egyház tilalma ellenére eltemetettet ki nem ásták s máshová nem temették.

A ma érvényes büntető kánonok a következő rendelkezéseket tartalmazzák.

1. Nem fönntartott kiközösítés alá esnek, akik közismert eretnekek, névleg kiközösítettek, vagy egyházi tilalommal sujtottak egyházi temetését megparancsolják, vagy kierőszakolják.[1]) Ez a törvény a régiekkel szemben jelentékenyen enyhítette az egyháznak e téren való szigorúságát, mert csak a temetés elrendelőit és kierőszakolóit sújtja s csak akkor, ha közismert eretnekről, névleg kiközösítettről vagy tilalmazottról van szó.

A parancsot egyházi vagy világi elüljáró adhatja ki. Az egyházi elüljáró minden körülmények között beleesik a censurába. A világi hivatalnok csak akkor esik bele, ha saját tekintélyével adja ki a rendeletet. Ha őt valamely állami törvény, vagy más szabályrendelet köti, akkor ez a kényszerhelyzet teljesen kimenti őt. Az állami törvény megszegéséből ugyanis nagy kellemetlenségei volnának a világi tisztviselő-

[1]) Apost. Sedis.

nek. Különösen nehéz körülmények között pedig nem köteleznek a tisztán egyházi törvények.

A kényszerítők alatt ismét csak az állami végrehajtó hatalom közegeit kell érteniök, kik a lelkipásztor tiltakozása ellen a temetést elrendelik, a temető vagy a templom kulcsait erőszakkal elvitetik. Nem szól ez a törvény a rendőrökről vagy más alkalmazottakról, kik a templomot vagy a temetőt erőszakkal kinyitják.[1])

A közismert eretnekek lehetnek formalis és materialis eretnekek, tartozhatnak valamely felekezethez vagy nem. Az egyedül lényeges az, hogy az eretnek voltuk köztudomású legyen.

Heiner az eretnekekhez számítja a hithagyókat, szakadárokat és szabadkőmiveseket is.[2]) A hithagyók tényleg ideszámítandók, a szakadárok is, ha egyúttal eretnek tanaik is vannak. De a szabadkőmívesek és az Apostolicae Sedis bullában említett más társulatok tagjai, akik nyiltan vagy titkon az egyház és a törvényes hatalmasságok ellen dolgoznak, nem nevezhetők eretnekeknek, s azért ha névleg nincsenek kiközösítve, akkor az egyházi temetésüket elrendelők vagy kikényszerítők nem esnek excommunicatio alá.

A papok, kik hivatalos állásuknál fogva egy névleg kiközösítettet eltemetnek, vagy annak egyházi temetését megengedik, a templomba lépést meggátló egyházi tilalomba esnek (interdictum ab ingressu ecclesiae). A föloldozást csak attól az egyházi bírótól kaphatják, ki a halottra a kiközösítést kimondotta.[3])

A megengedés alatt nem értünk passiv viselkedést, hanem valóságos engedélyezést. A passiv viselkedés miatt e büntetés csak akkor érheti a papot, ha ez teljesen egyértelmű volna az engedélyadással. Sok esetben azonban a passiv viselkedés nemcsak

[1]) Bucceroni p g. 126.
[2]) Heiner i. m. pag. 259.
[3]) c. 8. in VI. 5, 7. Apost. Sed.

megengedett, hanem az egyedül helyes eljárás. Ha a lelkipásztor előre tudja az állami törvények, vagy kötelező szabályrendeletek miatt, hogy az ő tiltakozása kárbaveszett erőlködés, mert a temető elzárása s a többi akadékoskodó beavatkozás csak kellemetlenségeket szerezhetne neki, de a temetést meg nem akadályozhatja, úgy legtanácsosabb, ha a temetésről tudomást sem vesz.[1])

Meg kell még jegyezni, hogy a fölsorolt büntetések mind csak akkor lépnek érvénybe, ha a kiközösítettet külön a katolikusok számára fölszentelt temetőbe temetik. A temetési szertartást megparancsolók vagy kierőszakolók nem esnek kiközösítés alá, sem azok a papok egyházi tilalomba, kik az egyházi szertartást megtartják vagy arra engedélyt adnak. Mindenesetre súlyosan vétkeznek azért s az illetékes bíró által tetszés szerint büntethetők.

A névleg kiközösítetteknek a megáldott temetőbe való eltemetése a temetőt bemocskolja, amiért is a halottat el kell távolítani, s a temetőt az előírt módon rekonciliálni. Ha a világi hatalom az exhumálást meg nem engedi, úgy csak a rekonciálást kell elvégezni.

A megszentelt családi sírboltba minden egyházi szertartás nélkül szabad a családnak eretnek tagjait is eltemetni.[2])

A magyar törvények értelmében „a törvényesen elismert vallásfelekezetek saját céljaikra külön temetőket rendezhetnek be és tagjaik a községi temetőkben akadálytalanul temetkeznek". (1895. 43. törvénycikk 21. §.) Ott ahol tehát külön katolikus és külön községi temető van, ott az egyház megtagadhatja a kiközösítettek egyházi temetését. Ahol azonban csak egy temető van, ott az 1868. 53. t.-cikk 22. §. szerint a különböző vallásfelekezetek tagjai a

[1]) Igy határozott 1860. dec. 10-én a S. Poenitentiaria.
[2]) S. Officium 1859. márc. 31. és 1860. ápr. 25.

katolikus temetőbe akadálytalanul temetkezhetnek. Aki erőszakkal, vagy fenyegetéssel ezt megakadályozni akarja, 600 K. pénzbírságra ítélhető. (1879. 40. tcikk 54. §.)

F) A kiközösítés következtében elvesznek azok a megtisztelő jogok, melyek csak az egyház engedelmes fiait illetik meg. *Ilyenek az egyházi activ és passiv választó jog, a kegyúri jogok, az egyházi bíráskodás terén való jogok.*

1. Hogy a kiközösítettek az aktiv választójogot tényleg elvesztik, s ennélfogva az általuk megejtett választás semmis, azt az egyház törvényei világosan kimondják.[1])

Különbséget kell azonban tenni a megtűrt és a kerülendő kiközösítettek között. Az előbbieket is eltiltja ugyan az egyház a választástól, s ha szavaznak, súlyos bűnt követnek el, leadott szavazatuk azonban nem érvénytelen. De érvénytelenné teheti a többi szavazó vagy bármelyik érdekelt fél, aki a kiközösítés címén kifogást jelent be. Az Ad evitanda bulla ugyanis csak megengedi a híveknek, hogy a kiközösítettekkel érintkezzenek, de nem kötelezi őket rá. Ha azért valaki szót emel a kiközösítés címén, akkor a megtűrt kiközösítetteket nem szabad szavazásra bocsátani, vagy beadott szavazatukat nem szabad számítani. A kerülendőket a választó testületből mindig már eleve ki kell zárni. Ha egy kerülendő kiközösítettet tudva és akarva a szavazáshoz bocsátanak, a szavazás eo ipso semmis és érvénytelen. Ugyanez áll, ha illetékes fölszólamlás dacára a megtűrteknek a szavazást megengedik és a szavazatokat érvényeseknek elfogadják. De amikor a kiközösítettek tudatlanságból vagy erőszaktól való félelemből bocsáttatnak a szavazáshoz, akkor a szavazás érvényes lehet. Csak az szükséges, hogy a megválasz-

[1]) c. 23. X. de appellat. 2, 28; c. 16. X. de elect. 1, 6.

tott a kerülendők és a kifogásolt megtűrtek szavazatainak levonása után is avval a szavazattöbbséggel rendelkezzék, amelyet a törvény az adott esetben megkíván. Ha egyhangúság szükséges, akkor az érvényességhez megköveteltetik, hogy a kiközösítettek kivételével a többi választó mind egyre adja szavazatát. Nyilt szavazásnál könnyű a kiközösített szavazók szavazatait a többiből levonni és azt megállapítani, ki hova szavazott, de a titkos szavazásnál soha sem lehet tudni, kinek a szavazata volt az eltérő. A titkos szavazásnál tehát az egyhangúságot csak akkor lehet megállapítani, ha az összes választók egy jelöltre szavaztak. A viszonylagos vagy általános többség megállapításánál a következőképen járunk el. A nyilt szavazásnál a kiközösítettek szavazatait annál a jelöltnél töröljük, akire szavaztak. Ha a többség egyik mellett marad, úgy a választás érvényes, ellenkező esetben ujra kell választani. A titkos szavazásnál az összes kiközösítettek szavazatait a többségben levő jelöltnél kell levonni. Ha a levonás után is megmarad a többség, akkor a szavazás eredménynyel járt. Az érdekeltek még a szavazás után is kifogásolhatják a kiközösítettek szavazatait, amiáltal azok szintén érvénytelenekké válnak s épúgy törlendők, mintha a kifogás a szavazás előtt hangzott volna el. Az utólag emelt kifogást azonban csak akkor szabad elfogadni, ha a kifogásolónak a szavazás előtt még nem volt tudomása a kiközösítésről.

Kivételt képez azonban a pápaválasztás. Itt a választók bármiféle censurája, tehát a kiközösítés sem jöhet tekintetbe s nem befolyásolhatja a választás érvényességét.[1]) Ezt a nagy kiváltságot azért adja az egyház a pápaválasztó bíborosoknak, mert beláthatatlan zavarokra adhat alkalmat, ha az egyház fejének megválasztatását bármily címen is meg-

[1]) c. 2. 4. de elect. in Clement. 1, 3.

támadni lehetne. S másrészt a conclave működését nagyon megnehezítené, ha előbb meg kellene állapítani, nincs-e valamelyik tagja kiközösítésben.

Egyéb egyházi választásoknál azonban teljes érvényben vannak a fölsorolt törvények. Igy a püspök- és plébánosválasztásnál, a hitközségi képviselők, katolikus iskolaszéki tagok, egyházgondnokok választásánál stb. Gyakorlati szempontból igen nagy fontossága van a kiközösítés ezen következményének napjainkban, midőn az egyház ellen harcoló társulatok tagjai a hitközségi szervezetekben szavazati jogukkal az egyházi érdekek rovására visszaélnek. Minthogy e társulatok tagjai az Apostolicae Sedis bulla második részének negyedik pontja értelmében a római pápának fenntartott kiközösítésbe esnek, a választói jogukat kifogásolni lehet s így az ő veszedelmes befolyásukat elhárítani.

2. A kegyúri jogokat a kiközösített kegyúr nem veszti ugyan el, de nem gyakorolhatja a kiközösítés tartama alatt. Ha a kegyúr excommunicatus vitandus, úgy a püspök nem fogadhatja el a praesentáját. Ha csak toleratus, úgy a püspök elfogadhatja, de nem köteles elfogadni, sőt ha botránytól lehet tartani, vissza kell azt utasítania. A társkegyuraknál a bemutatási jog különböző gyakorlata szerint a kiközösítettekkel szemben különböző az eljárás. Akik a javadalom üresedése alkalmával egymás közt megválasztják azt, akit a püspöknek bemutatni fognak, azokra ugyanazok a szabályok érvényesek, melyeket a választásnál fölsoroltunk. A kiközösített kegyúr nem gyakorolhatja választó jogát, hanem a többi társkegyúr szavazatával megválasztottat kell bemutatni. Ahol pedig a társkegyurak fölváltva gyakorolják a prezentálási jogot, ott a kiközösített helyett a következő társkegyúrra száll át a bemutatás joga.

A világi kegyúr a javadalom megüresedésétől számítandó 4 hónap alatt, az egyházi kegyúr 6 hó-

nap alatt tartozik a maga jelöltjét a püspöknél bemutatni. Ha a kiközösítés miatt a határidőt be nem tartja, a püspök nem tartozik várni, míg a kegyúr a kiközösítés alól a föloldozást megszerzi, hanem a saját jogánál fogva adományozhatja a javadalmat bárkinek.

Természetes, hogy a kegyuraságggal járó egyéb tiszteletjogokra sem tarthat igényt a kegyúr a kiközösítés tartama alatt. A körmeneteknél való elsőbbség, a külön tiszteletheły a templomban, a szentelt vízzel való meghintés, a papság által való fogadtatás, a nyilvános imádság, a tömjénezés, a békecsók a szent misében, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén a szentelt gyertyának, virágvasárnapján pedig a pálmaág átnyújtása, a templomban való temetkezés és az egyházi gyász mind oly kitüntetések az egyház részéről, melyeket a kerülendő kiközösítetteknek semmi körülmények közt nem biztosíthat, a megtűrteknek pedig csak akkor, ha a censura nem közismert, s a kitüntető tisztelet megvonása nyilvános megszégyenítéssel és közbotránnyal járna.

Amely kegyúr egy évnél tovább makacsul megmarad a kiközösítésben, az a kegyúri jogtól megfosztható. Az ilyen ugyanis az eretnekség gyanújába esik s az eretnekek módjára büntethető.

3. *A kiközösített egyházi hivatalt nem viselhet.*

Nem értjük itt azokat a hivatalokat, melyeket csak egyházi férfiak tölthetnek be, hanem általában az összes egyházi hivatalokat. Ilyenek a rk. tanítói hivatal, a hitközségi képviseleti tagság, az egyházgondnokság, iskolaszéki tagság, templomszolgai állás stb. A kerülendő kiközösítettek ezektől a hivatalokból megfosztandók, sőt a megtűrteket is el lehet mozdítani, ha az egyház érdeke kívánja.

Önként következik ez a kiközösítés fogalmából s azokból az egyházi törvényekből, melyek a kikö-

zösítetteket a közbecsülésben álló híveknek fenntartott megtisztelő állásokból kizárják.[1])

4. *A kiközösített nem lehet bíró, vádló, tanu, közjegyző, ügyvéd vagy ügyész.*

Hogy az egyház miért vonja meg a kiközösítettektől a bíráskodáshoz való ezen jogokat, azt a c. 1. de except. VI. 2, 12. világosan kifejezi: „Az anyaszentegyház érett megfontolás után elhatározta, hogy a teljes kiközösítés miatt bármely bíróság előtt emelt kifogás a pert megakassza és a vádlót elutasítsa, hogy emiatt ezen egyházi gyógybüntetéstől jobban féljenek, a bűnösökkel való érintkezés veszedelme elháríttassék, a makacsság megtörjön és a kiközösítettek azáltal, hogy ily közönséges ténykedésből kizáratnak, megszégyenüljenek, megaláztassanak és megtérjenek."

Először is a bírói tiszt betöltését tiltja az egyház a kiközösítetteknek, még pedig úgy az egyházi, mint a világi forumban. Ha a bíró e tilalom ellen vét, súlyosan vétkezik. Ha excommunicatus vitandus, akkor azonfölül minden bírói ténykedése semmis és érvénytelen.

Az egyházi törvények szerint ugyanis az egyházi bíró, ha excommunicatus vitandus, minden joghatóságát elveszti.[2]) A kánonjogászok pedig ezeket a törvényeket a világi bírákra is kiterjesztik s azt állítják, bogy a világi bíró, aki mint kerülendő kiközösített bíráskodik, nemcsak az egyház tilalma ellen cselekszik, hanem bírói ténykedései érvénytelenek is.

Nincs ugyan olyan egyházi törvény, mely a kiközösítetteknek a világi törvények szerint való bíráskodást megtiltaná, de mivel a c. 8. de sentent, excommun. VI. 5. 11. a kiközösítetteknek a polgári törvénykezésnél még azt sem engedi meg, hogy

[1]) c. 17. C VI. qu. 1.; c. 8. in VI. 5, 11.
[2]) c. 24. X. de sent. et re judic. 2, 27.; c. 18. X. de excess. praelat. 5, 31.

mint vádlók, védők vagy tanúk szerepeljenek, világos, hogy az egyház szándéka szerint a bírói tiszt betöltése még szigorúbban van megtiltva.

Nem tartozik a tárgyunkhoz, hogy itt megvédjük az egyház azon jogát, mely szerint híveinek bizonyos körülmények között a polgári bíráskodást is megtilthatja. Csak megjegyezzük, hogy a modern államok jogviszonyai között a bírák akadálytalanul teljesíthetik a hivatalukkal járó kötelességüket, ha mindjárt kerülendő kiközösítettek is, mert a kötelesség elmulasztásával állásukat s ezzel megélhetésüket veszélyeztetnék. Természetes, hogy az egyház ily kényszerhelyzetben a kiközösített polgári bíró ítéletének érvényességét is elismeri.

Ha az egyházi vagy világi bíró csak megtűrt kiközösített, úgy a hívek lelkiismeretfurdalás nélkül járulhatnak ítélőszéke elé.

Az egyház továbbá megtiltja, hogy a kiközösített a bíróságnál mint vádló föllépjen s a bíró kötelességévé teszi, hogy őt vádjával elutasítsa[1])

A törvény úgy a megtűrt, mint a kerülendő kiközösítettekre szól, de a bíró csak a kerülendőket köteles elutasítani, a megtűrteket elfogadhatja, ha a vádlott a kiközösítés cimén kifogást nem emel vádlója ellen. Mert a vádlott bármikor élhet evvel a kifogással s így a per további tárgyalását megakasztathatja.[2]) Ügyvédnek megbizásával nem kerülheti meg senki sem a törvényt, mert akinek nem szabad vádolni, az ügyének képviseletével ügyvédet sem bízhat meg.[3])

A vádlott, aki vádlója ellen a kiközösítés cimén kifogást emel, állítását 8 napon belül bizonyítani tartozik, különben kifogásával elutasíttatik.[4])

---

[1]) c. 12. X. de except. 2, 25.
[2]) c. 1. de except. VI. 2. 12
[3]) c. ult. X. de procurat. 1, 38.
[4]) c. 1. de except. VI. 2. 12.

Ha a kiközösítés a vádlóra rábizonyul, ez azzal a kifogással, hogy a kiközösítés igazságtalan, fölfüggesztheti a perbeszüntetést, de ezt az állítását törvényes módon és határidőn belül bizonyítania kell.

Meg kell jegyezni, hogy ha a vádló a bírói elutasítás folytán jelentékeny kárt szenvedne, akkor a bíró a panaszát elfogadhatja, mert az egyház törvényei súlyos viszonyok között nem köteleznek. Az a per, melyben a fölperes kerülendő kiközösített volt, de amely azért az egyház tilalma dacára letárgyaltatott és ítéletileg befejeztetett, joghatállyal bir. Az utólag emelt kifogás csak annyit segíthet az elítélten, hogy az ítélet végre nem hajtható mindaddig, míg a vádló a kiközösítés alól föl nem oldoztatott.[1]) Semmiségi ok csak akkor lehet, ha a vádlott csak az ítélethozatal után tudta meg, hogy vádlója ki van közösítve.

Mint vádlott, a kerülendő kiközösített is a bíróság előtt a védelem minden eszközét fölhasználhatja.[2]) Csak viszonváddal (reconventio) nem élhet. Általában óhajtandó azonban, hogy a kiközösített személyesen ne jelenjen meg a bíróság előtt, hanem védő ügyvédjét küldje, hacsak a dolog fontossága vagy természete nem kívánja a személyes védelmet, vagy ha a vádlott annyira szegény, hogy ügyvédet nem fogadhat.[3])

A tanúskodásnál ugyanazok a szabályok állnak, mint a perindításnál. Ha kerülendő kiközösített jelentkezik a bíróságnál tanúskodásra, a bírónak vissza kell őt utasítania. A megtűrtek tanúságát elfogadhatja a bíró, de a felek a kiközösítés cimén kifogásolhatják őket is.[4])

Kivételt tesz az egyház az eretnekek és ezek bűntársainak fölkutatásában, mert akkor in favorem

---

[1]) c. 1. de except. VI. 2. 12.
[2]) c. 5. X. de except. 2, 25.
[3]) c. 7. X. de judic. 2, 1.
[4]) c. 8. X. de sent. excomm. VI. 5, 11.; c. 38. X. de test. 2, 20.

fidei a kiközösítettek tanúságtételét is elfogadja, ha azok egyébként szavahihetők.

Amint a kiközösített tanúk kihallgatása már megtörtént, vallomásaik ellen utólag kifogást nem lehet tenni. Az elítélt megfelebbezheti azonban a tanúk kiközösítettsége címén az ítéletet, ha a tanúk censurájáról csak utólag értesült.

Valamint a bíróságnak, úgy perenkivüli jogügyleteknél sem lehetnek tanúk a kerülendő kiközösítettek. Ha azonban az érdekeltek az egyház tilalma ellenére mégis elfogadják őket tanúknak, akkor a jogügyletek érvényesek és jogerősek.

A kiközösített *közjegyző* előtt kötött jogügyletek, melyeknek érvényességéhez a közjegyző közbejötte föltétlenül szükséges, az egyházi írott jog szerint érvénytelenek,[1]) ha a közjegyző excommunicatus vitandus. Egyébként az összes előtte kötött jogügyletek jogerősek, ha tilosak is.

A kerülendő kiközösítettek nem lehetnek ügyvédek,[2]) sem felperesi megbizottak vagy közvádlók,[3]) sőt a felek a megtűrtek ellen is kifogást tehetnek, amikor is a bíró az ilyen meghatalmazottakat elutasítani tartozik. Ha azonban a bíró elfogadja őket, jogérvényesen képviselik megbízó felüket.

Nemcsak a nyilvános jogügyletek, hanem a magánszerződések kötését is tiltja a kiközösítés. Minthogy azonban a magánszerződések érvénye a magánfeleknek megegyező akaratától függ, a kiközösítés a szerződések érvényességét nem érinti, hacsak valamely egyházi törvény igen nagy bűntények miatt a kiközösítés súlyosbítására az ily szerződések érvénytelenségét is ki nem mondja.

A kiközösítettekkel szemben azért be kell tehát tartani a szerződések pontozatait, ha ez nem vonja

---

[1]) c. 6. C. III. q. 4.
[2]) c. 8. X. de sent. excomm. VI. 5. 11.; c. 38. X. de test. 2, 20.
[3]) c. 7. X. de probat. 2, 19.

maga után a személyes érintkezés szükségét. Ellenkező esetben a szerződés hatályát föl kell függeszteni vagy elodázni, ha az a felek nagyobb anyagi kára nélkül lehetséges.

A végrendelkezés is tilos a kiközösítetteknek, kivéve a halálveszedelem idejét. A végrendeletök azonban érvényes, föltéve, hogy azt valami speciális törvény nem érvényteleníti.[1]) Még akkor is érvényes, ha kiközösítettet tesznek meg örökösül.

Megjegyezzük, hogy amit ebben a pontban a kiközösítésnek a polgári bíróság előtt és a polgári jogügyletekben való következményeiről mondtunk, az a mai viszonyok közt az ellenkező joggyakorlat folytán nagyrészt elavult. A katolikus hívek a polgári élet minden vonatkozásában lelkiismeretfurdalás nélkül érvényesíthetik polgárjogaikat s a bírák, tanúk, ügyvédek, közjegyzők stb. censurái miatt nem kell aggódniok.

G) *A pápai leiratok*, melyek valamely meghatalmazást vagy más kegyelmet nyújtanak, érvénytelenek, ha a cimzett ki van közösítve.

„Ipso jure rescriptum vel processus per ipsum habitus non valeat, si ab excommunicato super alio, quam excommunicationis vel appellationis articulo, fuerit impetratum."[2]) „A leirat, vagy az annak alapján indított eljárás érvénytelen, ha azt egy kiközösített nem magának a kiközösítésnek tárgyában vagy felebbezés útján eszközölte ki."

Hollweck[3]) azt tartja, hogy ez a törvény nem tisztán a pápai leiratokról szól, hanem a püspökiekre is vonatkozik. Mivel azonban ezt a törvényt szorosan kell magyarázni, leiratok alatt pedig általában véve csak pápai leiratokat szoktunk érteni: azért a

---

[1]) c. 13. X. de haeret. 5, 17.; c. 5. de poenis VI. 5, 9.; c. ult. de usur. VI. 5, 5.

[2]) c. 1. de rescript. VI. 1, 3.

[3]) Hollweck i. m. 46. §. 10.

kiközösítésnek ezt a következményét a püspöki leiratokra nem kell kiterjesztenünk.

Annál kevésbbé szabad ezen szabály alá vonnunk a világi fejedelmek leiratait.

A címzett a kiközösítés tartama alatt nemcsak személyesen nem veheti hasznát a pápai leiratoknak, hanem megbizottja útján sem.[1]) Sőt a kiközösítés alól nyert föloldozás után sem, mert ami kezdettől fogva jogalap nélkül szűkölködött, idővel nem nyerhet jogerőt.[2])

Áll ez a megtűrt kiközösítettekre épúgy, mint a kerülendőkre. Az Ad evitanda bulla nem akarta ugyanis a megtűrteket semmi előnyben részesíteni. Ha a kiközösítés titkos, úgy a leirat legalább a lelkiismeret forumában semmis; s ha később nyilvánosságra jut, hogy egy leirat címzettje a leirat vételekor kiközösítés alatt volt, a külső forumban is semmis a leirat s az annak alapján történt minden eljárás. Ugyanazért a római kúria ad cautelam mindig föloldozza azt az esetleges censurától, akihez valami leiratot intéz.

A kiközösítés miatt mindig panaszt tehet a kiközösített a fölsőbb bíróságnál. S ha mint alperest a bíróság elé vonják s ott elítélik, felebbezhetik. Amikor pedig joga van a fölsőbb bíróhoz, tehát a pápához is fordulni, akkor annak leiratát is veheti. Azért engedi meg a kánon is, hogy a kiközösítettek in excommunicationis et appellationis articulo a rescriptumokat elfogadhassák.

H) *A kiközösítés a polgári társadalomból is kizár.*

A kiközösítés az egyházból való teljes kizárás. Az egyháztól származó javaknak megvonása azért természetszerűleg következik belőle. Ám az egyház a kiközösítés büntetésének szigorítására és céljának

[1]) c. ult. X. de procurat. 1, 38.
[2]) c. 18. de reg. jur. VI. 5, 12.

nagyobb biztosítására a következményeket még az állami és társadalmi életben is érezteti. Amikor a bíráskodás előtt és a különféle jogügyletek körül tapasztalható következményeket tárgyaltuk, már olyan jelenségekkel álltunk szemben, melyek nem folynak a kiközösítésből, mint lelki büntetésből, hanem tisztán az anyaszentegyháznak külön pozitiv rendelkezéseiből. Ugyanezt kell mondanunk a társadalmi érintkezés korlátozásáról is. Ezt az egyház rendelte el, hogy a bűnöst annál jobban megtörje és az elhagyatottság nyomorúságai által a javulás útjára terelje;[1]) hogy a híveket a csábítás és a botrány veszedelme ellen hathatósabban megvédje és evvel a félelmetes büntetéssel mindenkit a kiközösítéssel járó nagy bűntényektől elijesszen.

Már az apostolok is megtiltották a híveknek a a nyilvános bűnösökkel való társadalmi érintkezést. Szent Pál azt írja a korintusi hitközségnek: „Irtam nektek, hogy ne társalkodjatok azzal, ki atyánkfiának neveztetik, ha parázna, vagy fösvény, vagy bálványimádó, vagy átkozódó, vagy részeges, vagy ragadozó; az effélével még csak ne is egyetek."[2]) A tesszaloniaiakhoz pedig: „Ha valaki nem engedelmeskedik e levél által való szavaknak, azt jegyezzétek meg és azzal ne társalkodjatok, hogy megszégyenüljön."[3]) Szent János apostol az eretnekekkel való érintkezésről ezt írja: „Ha ki hozzátok jő, ne is fogadjátok őt házatokba s ne is köszönjetek neki. Mert aki köszön neki, részes az ő gonosz cselekedeteiben."[4])

Az apostolok ezen nyilatkozatai kifejezik azt a szándékot is, mely az egyházat az apostoli időktől kezdve a kiközösítettekkel való társadalmi érintkezés betiltásában vezette. Az egyház állandó gyakorlatá-

[1]) Szent Ágoston: Contra Epistol. Parmen l. III. c. 2. n. 13.
[2]) I. Cor. 5, 11.
[3]) II. Thessal. 3, 14.
[4]) II. Ján. 10. és 11.

nak nyomait a törvénykönyv számos helyén találjuk föl.[1]) Amit a törvények általában tiltanak, azt a kánonjogászok bizonyos rendszerbe foglalták s a tilos érintkezés különböző módjait a következő versben sorolják föl:

Si pro delictis anathema quis efficiatur.
Os, orare, vale, communio, mensa negatur.[2])

Os. Tilos minden szóbeli érintkezés, társalgás, levélváltás.

Orare. Nemcsak a nyilvános istentiszteletekből kell a kiközösítetteket kizárni, hanem a magánajtatosságot sem szabad velök együtt végezni.

Vale. A barátság és tisztelet külső nyilvánítását, a köszönést, üdvözlést stb. tiltja az egyház.

Communio alatt értjük a társadalmi vonatkozások ezernyi válfajaiban az érintkezés legkülönfélébb nemeit, a kereskedelmi összeköttetéseket, együttmunkálkodást, érdekszövetséget stb.

Mensa. A közös étkezés, együttlakás tiltatik. Természetes, hogy ez a tilalom nemcsak a híveknek szól, akik a kiközösítetteket kerülni tartoznak, hanem fokozottabb mértékben maguknak a kiközösítetteknek, akik visszavonulni és a kizárás büntetését türelmesen viselni kötelesek.[3])

Az egyház ősi fegyelme szerint kivétel nélkül mindenkire kiterjedt ez a tilalom és az esetek elbírálásánál mindig csak magát a száraz tényt vették tekintetbe. Enyhítő körülményül sem a tudatlanságot, sem a kényszert, sem a legsulyosabb viszonyokat nem ismerték el. Aki a tilalom ellen vétett, az kiközösítés alá esett. S ha valaki olyannal érintkezett, ki tisztán csak a kiközösítettekkel való érintkezés miatt vonta magára az excommunicatiót, azt is

---

[1]) c. 16, 17, 18, 24, 26. C. XI. q. 3.; c. 20. 41. 59. X. 5, 39.; c. 2. X. 2. 25.
[2]) Glossa ad c. 3. VI. 5, 11.
[3]) c. 5. X. de clerico excomm. minist. 5, 27.

kiközösítéssel sújtották a régi törvények. Az első enyhítést VII. Gergely pápa vitte bele ebbe a fegyelembe az 1078. évi római zsinaton. Megengedte, hogy a családi élet szoros kötelékében levők ezentúl a kiközösítés dacára is bátran érintkezhetnek egymással. Igy a hitvesek, a gyermekek, a szolgák, cselédek, rabszolgák, a jobbágyok és az összes alkalmazottak. Nem részesíti azonban a kedvezményben azokat, kik a kiközösítéssel járó bűntény elkövetésében bűntársak voltak.

Minden büntetés alól fölmenti azokat, akik nem készakarva érintkeztek a kiközösítettekkel, hanem tudatlanságból, kényszerűségből, vagy tisztán könyörületességből. Annyiban is korlátozza az eddigi gyakorlatot, hogy rendelkezése szerint ezentúl csak azok esnek a kiközösítésbe, akik szándékosan közvetlen érintkezésbe léptek a kiközösítettekkel. VII. Gergely csak ideiglenesen akarta ezeket az enyhítéseket életbe léptetni. De mivel nagyon is megfeleltek a szükségleteknek, állandó jelleget öltöttek. Gratian fölvette őket a gyűjteményébe[1]) s a decretalisok is elismerik azok érvényességét.[2])

A második nagy lépés a régi fegyelem enyhítésében volt V. Márton *Ad evitanda* kezdetű bullája a konstanzi zsinaton, mellyel a 7. fejezetben foglalkoztunk.

Azóta az egyház már csak a bíró által névleg és nyilvánosan kiközösítettekkel és a papok közismert tettleges bántalmazóival való érintkezést tiltja, de ezekre is alkalmazza az egyház VII. Gergelynek imént fölsorolt engedményeit. Azon okokat, melyek miatt a kerülendő kiközösítettekkel is fenn lehet tartani az érintkezést, a következő versbe foglalják:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse; Haec quinque solvunt anathema, ne possit obesse.[3])

[1]) c. 103, 110. C. XI. 9, 3.
[2]) c. 31, 43, 54. X. 5, 39.
[3]) Glosssa ad c. 15 X. 5, 39.

Utile. A kiközösítés gyógybüntetés, melynek célja a bűnöst megjavítani. Valahányszor tehát a kiközösítettnek lelki üdve kívánja, érintkezésbe léphet a hívekkel s ezek készséggel segítségére lehetnek. Azért a kiközösített nemcsak a szentbeszédeket hallgathatja, hanem bármikor bocsátkozhatik oly magántársalgásba, melynek célja az ő lelki állapotán való könnyítés és a megtérés előkészítése. De a testi szükség idején is fordulhat a hivőkhöz segítségért s a hívek a testi irgalmasság cselekedeteit akadálytalanul gyakorolhatják vele szemben. A viszonosság megkívánja, hogy a hívek is igénybe vehessék a kiközösítettnek szolgálatait, ha az nagy lelki vagy anyagi hasznukra lehet. Hozzá fordulhatnak tanácsért, alamizsnáért, orvosi segítségért stb. S a kiközösített nemcsak megadhatja mindezt, hanem önként föl is ajánlhatja szolgálatait. Föltételezzük természetesen, hogy mindez nem történik az egyház tilalmának kijátszása végett, hanem igaz felebaráti szeretetből.

Lex. Ez alatt a szó alatt a kánonjogászok kizárólag a házassági törvényt értik. Minthogy a kiközösítés általában nem fosztja meg a híveket a szerzett jogoktól, természetes, hogy a házastársakat sem fosztja meg a hitvesi jogtól és kötelességtől. A nő — mint VII. Gergely kimondotta — kiközösített férjével is folytathatja az életközösséget. Még pedig nemcsak a házastársi kötelesség teljesítésében, hanem az együttélés minden következményeiben. A házasság egységénél fogva a házastársak e tekintetben is egyforma elbirálás alá esnek.[1])

Vagyis a férj is folytatja az életközösséget kiközösített nejével, habár VII. Gergely kifejezetten csak a nőnek engedi azt meg. A házastársaknak kötelességévé teszi azonban a törvény, hogy egymás lelki üdvét is lehetőleg előmozdítsák s így a benső

[3]) c. 8. X. de divortis 4, 19.

viszonyt arra használják, hogy a kiközösített fél a censura alól mielőbb föloldoztassék. Mert ha az együttélésnek csak az volna az eredménye, hogy a bűnös fél bűnében még jobban megátalkodjék, akkor azt a másik félnek súlyos bűn elkövetése nélkül folytatni nem szabad.[1])

Ha a házasságkötés alkalmával az egyik jegyes már kiközösítés alatt állt s ezt mindkét jegyes tudta, akkor a házasság érvényes ugyan[2]), de az együttélés tilos mindaddig, míg a kiközösített fél a föloldozást megszerzi.

Humile. Szabad az érintkezés azok között, kik természetjogi, vagy szerződéses alapon egymással függő vagy alárendeltségi viszonyban vannak. Ezekhez számítja VII. Gergely a gyermekeket, szolgákat, cselédeket, rabszolgákat, jobbágyokat s mindazon alkalmazottakat, akik a bűn elkövetésében nem működtek közre.

A gyermekeket a szülőkhöz a kegyelet, tisztelet és engedelmesség köteléke fűzi. Azonkívül rászorulnak szüleik anyagi és szellemi támogatására mindaddig, míg az apai hatalom alatt vannak. Viszont a szülők követelhetik gyermekeiktől a tiszteletet, engedelmességet és kötelesek őket fölnevelni. Szükséges azért, hogy a szülők és gyermekek közt állandóan a legszorosabb és legbizalmasabb viszony álljon fönn, melyet a kiközösítés meg nem szakíthat.

A nagykorú, a házon kívül nevelkedő, a természetes és az örökbefogadott gyermekeknek viszonya a szülőkhöz már bizonyos tekintetben nem oly szoros. Azért elméletileg ezeknek nem biztosítja az egyház azt az érintkezési szabadságot a kiközösített szülőkkel, mint a szülői házban élő s atyai hatalom alatt levő édes gyermekeknek. A gyakorlatban azon-

---

[1]) c. 31. X. 5, 39.
[2]) c. 6. X. 4, 7.

ban alig lehet megvonni azt a határt, melynél az egyház tilalma kezdődik.

Amit a gyermekek és szülők viszonyáról mondtunk, az tágabb értelemben áll a vérrokonokról, sógorokról és barátokról is.

A háziúr vagy tulajdonos és a különféle alkalmazottak között megengedi az egyház azt az érintkezést, melyet a szolgálat természete magával hoz, ha egymásnak még a kiközösítés előtt szerződésileg le voltak kötve. A kiközösítés után cselédszerződést kötni vagy azt megújítani nem szabad, hacsak azt valami rendkívüli körülmény indokolttá nem teszi. Az alárendeltségi viszony nemcsak azok között van meg, kiket VII. Gergely pápa dekrétuma fölemlít. Ugyanazért az érintkezés szabadsága nemcsak ezekre terjed ki.

A fejedelmek a kiközösítés folytán nem vesztik el uralkodói jogaikat. Tovább is kormányozhatják népüket s a nép tartozik az alattvalói kötelességeket vele szemben változatlanul teljesíteni. Ha a középkorban egyes fejedelmeket a kiközösítéssel kapcsolatban országaiktól megfosztottak s az alattvalókat a hűség esküje alól fölmentették,[1]) ez csak a kiközösítés szigorítása volt, amit a pápa akkor nem egyházi joghatóságánál, hanem politikai állásánál fogva külön ítélettel megtehetett.[2]) Az egyházfejedelmek a kiközösítés folytán elvesztik joghatóságukat, azért sem ők a néppel, sem a nép velök fenn nem tarthatja az érintkezést. Házi cselédségük és udvari papjaik a személyes szolgálatot nem kötelesek megtagadni.

Az egyházi férfiak a kiközösített hívekkel szemben a legszigorúbb tartózkodást kötelesek tanusítani. De a hivatalos érintkezést tovább ápolhatják, sőt kötelesek azt keresni, hogy a kiközösítettnek lelki üdvét megmentsék.

[1]) c. 4. 5. C. XV. q. 6.
[2]) c. ult. X. de poenis 5, 37.

Akik bármiféle magánjogi szerződés alapján egymással szemben kötelezettségeket vállaltak, mint pld. az adós és a hitelező, azok kötelesek azokat a kiközösítés tartama alatt is teljesíteni s a szerzett jogokat is gyakorolhatják, de azt lehetőleg a személyes érintkezés mellőzésével kell tenniök.

Res ignorata. Aki a vele érintkezőről nem tudja, hogy ki van közösítve, vagy arról nincs tudomása, hogy a kiközösítetteket kerülni kell (ignorantia facti vagy juris), az nem vét az egyház tilalma ellen. Már a kétség is kiment.

Necesse. VII. Gergely megengedi, hogy az idegen vándor szükség esetén a kiközösítettektől is segítséget kérjen, és a hívek a megszorult kiközösítettnek is adhassanak alamizsnát. Ezt a kedvezményt a kánonjog kiterjesztette mindazokra, akik testi vagy lelki nyomorban sínlődnek.

Megilleti e kedvezmény azokat is, kiket erőszakkal, megfélemlítéssel, fenyegetéssel vettek rá az érintkezésre.

Ha a fölsorolt mentő okok fenn nem forognak, akkor az Ad evitanda bulla után érvényes jog szerint a névleg és nyilvánosan kiközösítetteket általában kerülni kell a polgári élet vonatkozásaiban is. Aki e tilalom ellen vétett, azelőtt a kiközösítés büntetését vonta magára.[1]) Az érintkezést attól a perctől kezdve kell megszüntetni, amelyben a kiközösítésről biztos értesülést[2]) veszünk, s addig vissza nem szabad állítani, míg megbízható hírt nem kapunk, hogy a föloldozás megadatott. A föloldozást nem szabad föltételezni, mert a föltevés mindig a kiközösített ellen szól.[3]) Elég azonban, ha a kiközösített maga jelenti, hogy a föloldozást megkapta, ha egyébként szavahihető ember.

[1]) c. 30. X. 5, 39.
[2]) c. 30. X. 5, 39.
[3]) c. 8. VI. 5, 12.

A régi kánonok szerint az érintkező ugyanabba a kiközösítésbe esett, amelyben a kiközösített volt.[1])

Mióta VII. Gergely a fegyelmet enyhítette, lassan az a vélemény erősödött meg, hogy a kiközösítettekkel érintkezők csak az excommunicatio minorba esnek. III. Ince,[2]) valamint az I. lyoni zsinat[3]) (1245) úgy beszélnek erről, mint régen elfogadott elvről. Aki azonban magában a bűnben volt részes (communicantes in crimine criminoso), mely miatt a kiközösített a censurát magára vonta, arra a kánonok tovább is az excommunicatio majort mondták ki.[4]) Nem a bűn elkövetésében közreműködőt értik itt a kánonok, hanem azt, aki a kiközösítés után a bűnöst gonosz szándékkal bűnében támogatja s a megátalkodást elősegíti.

Az *Apostolicae Sedis* bulla volt a harmadik nagy lépés a fegyelem enyhítésében. Ez részletesen fölsorolja azokat a bűntényeket, melyeknek elkövetői ezentúl eo ipso kiközösítésbe esnek, de a kiközösítettekkel való érintkezőket általában nem említi. Nem is tesz többé kölönbséget az excommunicatio major és minor között. A ma érvényes jog szerint tehát a névleg kiközösítettekkel a polgári életben való érintkezés miatt senki sem esik többé kiközösítésbe, sőt a modern viszonyok között az érintkezést bármily észszerű okból megengedi az egyház. Aki különös ok nélkül tartja fenn az érintkezést, az legalább is bocsánatos bűnt követ el. De bűne súlyos is lehet, ha az egyházi törvény megvetéséből cselekszik, nagy botrányt okoz, vagy más súlyosbító körülmények között szegi meg a tilalmat.

Az Apostolicae Sedis bulla a II. rész 16. pontjában a pápának fenntartott kiközösítést mér azokra,

[1]) Concil. Carthag. II. c. 7. Hard. I. p. 952. „Ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius."

[2]) c. 2. X. de except. 2, 25.

[3]) c. 3. de sent. excomm. VI. 5, 11.

[4]) c. 29, X. 5. 39.

akik a pápától névleg kiközösítetteknek abban a bűnben nyújtanak segítséget, mely miatt a kiközösítés kimondatott; a 17.-ben pedig azokra a papokra, akik tudva és akarva a vallásgyakorlatokban érintkeznek a pápa által névleg kiközösítettekkel és azoknak a papi ténykedéseket megengedik.

Az egyházi bíró a kiközösítés kimondásánál ezentúl is büntetést mérhet azokra, akik az elítélttel érintkezni merészelnek, de az excommunicatio latae sententiae terhe alatt nem tilthatja többé az érintkezést. A kánoni intések és a rendes peres eljárás után azonban a makacs engedetlenekre a kiközösítést is kimondhatja.

III. A kiközösítésnek közvetett hatását a tridenti zsinat a következőképen írja le:

„Amely kiközösített (vitandus és toleratus egyaránt) a törvényes intések után sem tér meg, nemcsak a szentségekhez nem járulhat és a hívekkel nem érintkezhetik, hanem ha megátalkodott lélekkel a censurában egy évig megmarad, ellene mint az eretnekségben gyanús ellen lehet eljárni.“ [1])

Az egyház jogosan tételezi föl, hogy annak a hite hajótörést szenvedett, aki egy éven keresztül a lelki üdvét veszélyeztető büntetéssel mit sem törődik, az egyházat és az ő kegyszereit megveti. Ugyanazért megengedi, hogy az egyházi bírák az ilyen ellen az eretnekekre kiszabott összes büntetéseket alkalmazzák.[2])

Másrészt azonban a kiközösítettnek mindig szabadságában áll bebizonyítani azt, hogy a kiközösítéstől a saját hibáján kivül nem szabadulhatott.

A kiközösítés második közvetett hatása az, hogy ha valakinek a bűne, mely miatt kiközösíttetett, nem volt eléggé bebizonyítva, úgy az egyházjog a kikö-

---

[1]) Conc. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref.
[2]) c. 7. VI. 5. 2.

zösítésben való egy évi makacs megmaradást a bűnös részéről beismerésnek tekinti.[1])

A harmadik közvetett hatást, melynél fogva a javadalmasokat a kiközösítésben való egy évi megmaradás után a javadalomtól meg lehet fosztani, már fentebb említettük.

* * *

Ha az egyház lelki büntetései elégteleneknek bizonyultak, akkor a világi hatalomhoz fordult és kényszer útján igyekezett a makacs bűnösöket jobb belátásra bírni. A történelem tanúsága szerint a világi hatalom készséggel sietett az egyház segítségére s a legszigorúbb büntetéseket mérte a makacs kiközösítettekre. Bizonyos viszonosság fejlődött ki az állam és az egyház között. Akik súlyosan megsértették az állami törvényeket, azokat az egyház is büntette, s akik az egyház törvényeit vakmerően megvetették, azokat az állam is a legkeményebb büntetésekkel sújtotta.

Manapság az állam és az egyház között ez a viszonosság nem áll fenn többé. Mindegyik a maga jogkörében függetlenül bíráskodik.

S így az egyháznak nem áll többé módjában, hogy a kiközösítés következményeit a bűnösökkel az állam karhatalmával is éreztesse.

[1]) c. 9. X. 2, 14.

10. §. A föloldozás (absolutio.)

I. A föloldozás fogalma és fölosztása.

Mint az eddigi tárgyalásból kitűnik, a kiközösítésnek legfőbb célja a bűnösnek megjavítása. Bármily súlyosak is a következményei ennek a legnagyobb lelki gyógybüntetésnek, azokat az eszközöket sohasem tagadja meg az egyház a bűnöstől, melyek őt a megtérés útjára terelhetik.

A prédikáció hallgatása mindig meg van engedve a kiközösítettnek, a lelkipásztorok és a hívek bármikor érintkezhetnek vele abból a célból, hogy őt a bűnből fölemeljék és az egyház kebelébe visszavezessék. Ha azért a bűnös tényleg magába száll, őszintén bánja bűnét és az egyházba való visszavételét kéri, akkor a kiközösítés elérte a célját s az egyház örömmel föloldja azt.

A föloldozás a bírói hatalom kifolyása. Az igazságszolgáltatásnak az a ténye, mely a pert a vádlott javára dönti el, vagy a kimondott ítéletet hatályon kívül helyezi. Nem úgy, mint a kegyelmezés vagy fölmentés (dispensatio), mely inkább a törvényhozó hatalomnak a tényked̈ése s abban áll, hogy valakire irgalmasságból nem alkalmazza az általános törvényt.

A föloldozásnak a gyógybüntetésnél van helye, a fölmentésnek a megtorló büntetésnél. Amazt a makacsság megszűntével meg kell adni, ezt azonban

a javulás után sem köteles az egyházi bíró megadni; legalább nem kötelezi rá az igazságosság, hanem legfölebb a méltányosság. Aki azért föloldozást nyert a kiközösítés alól, az még nincs eo ipso a megtorló büntetésektől is fölmentve. A megengedett és érvényes fölmentéshez mindig elégséges ok kívántatik, ami a föloldozás érvényességéhez nem szükséges. A föloldozást mindig megadhatja a püspök, ha azt a pápa fenn nem tartotta magának; míg fölmentést csak akkor adhat, ha ezt a törvény neki kifejezetten megengedi.

A kettő között az a különbség is fennforog, hogy a föloldozás kérésénél a visszaesést mint súlyosbító körülményt nem kell megemlíteni, míg a fölmentés e körülmény elhallgatása folytán érvénytelen volna. A kiközösítés alól való föloldozásnak a következő válfajai vannak:

1. A belső forumban való föloldozás, mely csak a lelkiismeretben érvényes (absolutio pro foro interno).

2. A külső vagy jogi forumban megadott föloldozás, melyet az egyházi bíróság is érvényesnek ismer el (absolutio pro foro externo).

3. *A visszaesés terhe alatt* engedélyezett föloldozás (absolutio ad reincidentiam), melyet a bíró bizonyos kikötéssel ad meg. Ha a föloldozott ezt a kikötést nem teljesíti, a kiközösítésbe visszaesik.

4. Az óvatosságból nyújtott föloldozás (absolutio ad cautelam). Erre akkor van szükség, ha kétséges, vajjon a föloldozandó kiközösítés alatt van-e, vagy sem. A penitenciatartás szentségében a bűnök alól való szentségi föloldozás előtt szokás óvatosságból a censurák alól is föloldozni.

5. *A részleges föloldozás*, melynek az a célja, hogy valamely jogügyletnek vagy egyházi kegyelemnek érvényességét biztosítsa, mely különben a kiközösítés miatt érvénytelen volna. Ilyet szokott a

római kúria a pápai rescriptumok bevezetésében használni (absolutio ad effectum). Nem szünteti ez meg a kiközösítést, csak az egyik következményét.

6. A föltételes és az egyszerűen kijelentő föloldozás (absolutio conditionata et absoluta seu simplex). A gyakorlatban a föltételes föloldozás a lehető legritkább eset, mert csak igen fontos okból szabad a föloldozást a jövőben teljesülő föltételhez kötni.

7. Közvetett és közvetlen föloldozást (absolutio directa et indirecta) is szokás megkülönböztetni, de ennek a fölosztásnak a kiközösítésnél nincs semmi gyakorlati értéke. Mert valahányszor a delegált bírók a fenntartott kiközösítések alól föloldozhatnak, ez a föloldozás mindig direkt.

II. A föloldozás szükségessége.

A kiközösítést meg nem szűntetheti a bűnbánat és az elégtétel[1]), az elévülés, a kiközösítést kimondó bírónak[2]), vagy az elítéltnek halála[3]), hanem egyes egyedül az illetékes egyházi bírónak a föloldozása.

Kivételt képez mégis az az eset, ha a kiközösítés csak bizonyos időre mondatott ki. Ilyenkor a határidő lejártával hatályát veszti maga a kiközösítő ítélet is. Minthogy azonban a kiközösítés természetéből folyik, hogy azt nem szokás bizonyos időre kimondani, a legritkább esetek közé tartozik a bizonyos idő mulva önként megszünő kiközösítés.

Nem egyeznek meg a kánonjogászok abban a kérdésben, hogy a bontó föltétel (conditio resolutiva) alatt kiszabott kiközösítés a föltétel megvalósulása esetén önként megszűnik-e, vagy ilyenkor is szük-

[1]) c. 15, 30, 39. X. 5, 39.; c. 1. in Clem. 3, 8.; c. 28. X. 5, 39.
[2]) c. 28. X. 1, 29.
[3]) c. 20. in VI. 5, 11.

séges-e az egyházi bíró külön beavatkozása. Az általános nézet az, hogy a bíró közbejötte szükséges.

Hollweck[1]) szerint a gyakorlatban követni lehet a másik nézetet is, mely azt tartja, hogy ha a törvény világosan csak valami könnyen fölismerhető ténynek bekövetkezéseig kívánja a kiközösítést érvényben tartani, akkor a kiközösítés megszűntetéséhez külön bírói kijelentés nem szükséges. Nézetének igazolására hívatkozik Hollweck Schmalzgrueberre[2]) és Reiffenstuelre. Az utóbbi az írja[3]): „Limitatur (t. i. az az általános szabály, hogy a föltételesen kimondott kiközösítést csak a bíró kijelentése szüntetheti meg) in casu, quo auctor excommunicationis illum sub *certa conditione* fert, simulque declarat, quod nonnisi usque ad talis conditionis adimpletionem duret, quia tunc utique ea praestita cessat sine alia absolutione."

Az összes törvények által kirótt kiközösítések (latae sententiae) közől csak egy van, mely bontó föltétel alatt van kimondva. Az Apostolicae Sedis bulla (II. rész 4. p.) kiközösítéssel sújtja azokat, kik az egyház és a törvényes hatalmasságok ellen titkon és nyiltan dolgozó társulatok (szabadkőmivesség stb.) vezetőit el nem árulják. De a kiközösítést csak addig kívánja fenntartani, míg a följelentés, vagy elárulás meg nem történt (donec denuntiaverint). A föltétel teljesítésével tehát megszűnik a kiközösítés, mint ezt a Congr. Inquis. 1871. febr. 1-én ki is mondotta, bár a Poenitentiaria előbb úgy magyarázta a föltételt, hogy annak bekövetkezése után a censura többé nem fenntartott s így bármely pap föloldozhat alóla.

Aki azért esett kiközösítés alá, mert a gyóntatószékben csábító papot föl nem jelentette, az a ki-

---

[1]) Hollweck l. m. 30. §. n. 5.
[2]) Schmalzgrueber V. 39. n. 112.
[3]) Reiffenstuel V. 39. n. 240.

közösítés bekövetkezése után történt följelentés után is kiközösítve marad, míg az illetékes bíró föl nem menti, mert ebben az esetben a törvény (Apost. Sedis IV. rész, 4. p.) nem föltételes.

III. Kinek van hatalma a kiközösítés alól föloldozni?

A bíró által kiszabott kiközösítés (censura ab homine) alól csak maga az a bíró oldozhat föl, aki a kiközösítő ítéletet meghozta, vagy valamit kiközösítés terhe alatt megparancsolt. Mert az ítélet és a föloldozás ugyanannak a joghatóságnak a kifolyása.[1]) Az egyházi fegyelem egysége ezen jogszabály nélkül fenn nem állhatna, amiért is az ma is teljes érvényben van.[2])

Ha a bíró időközben meghalt, vagy elvesztette joghatóságát, akkor a föloldozást közvetlen fölebbvalójától, vagy utódjától kell kérni.

Nem oldozhat föl a kiközösítő bíró, ha az ítéletet a pápa magáévá tette s így a föloldozás jogát magának fenntartotta. Ilyen eset volt a c. 19. X. 5, 39., mely a templomok gyújtogatóit kiközösítette és a föloldozást a pápának fenntartotta. Ez a kiközösítés azonban ma már nincs érvényben.

Amikor a bíró maga adhat föloldozást, akkor azt a helynöke vagy meghatalmazottja is megadhatja, ha az a kiközösítésre és föloldozásra külön fölhatalmazást kapott.[3])

Igy a püspöki általános helytartó föloldozhat az Ordinariusnak fenntartott kiközösítések alól. De hogy ez a joga meglegyen, külön fölhatalmazásra van szüksége, mert őt az egyházi törvények a büntető

---

[1]) c. 51. D. 1. de poenitentia.
[2]) c. 11. X. 1, 31.
[3]) c. 68. VI. 5, 12.

bíráskodás joghatóságával nem ruházzák föl, sőt abból kizárják.[1]) Hollweck véleménye szerint a püspöki helynököt az általános megbízás alapján, azaz hivatalánál fogva is megilleti bizonyos föloldozási jog. Föloldozhatja tudniillik azokat, akik valamely egyházmegyei törvény áthágása miatt estek kiközösítésbe. De külön fölhatalmazás nélkül nem adhat föloldozást akkor, ha a kiközösítést a püspök ítéletileg (sententia condemnatoria) mondta ki, ha azt valaki a püspök külön parancsának megszegése miatt vonta magára, vagy ha a kiközösítést az általános egyházjog a püspöknek tartja fenn, mint a tridenti zsinat Liceat kezdetű fejezete a titkos kiközösítéseket és az Apostolicae Sedis bulla a III. részben fölsorolt eseteket. Ez utóbbiak ugyanis tulajdonképen pápai esetek s így alólok már a püspök is csak fölhatalmazás alapján ad föloldozást.

A székesegyházakban működő poenitentiarius kanonokok, kik a gyóntatószékben a püspököt helyettesítik, a náluk gyónókat pro foro interno a püspöknek fenntartott kiközösítések alól föloldozhatják, de hatalmukat másra át nem ruházhatják.

Az utódnak természetes joga, hogy elődjének ítéleteit föloldhatja. „Successor eandem cum antecessore potestatem habet et eadem cum ipso persona habetur.[2]) Széküresedés idején a püspök joghatóságát a káptalan, illetve a káptalani helynök gyakorolja. Ha a püspököt székhelyéről erőszakkal elhurcolják, joghatósága szintén a káptalanra száll át, hacsak a pápa másként nem intézkedik.[3]) Ha azonban az állami hatalom távolítja el erőszakkal a püspököt, akkor az ő általános helytartója kormányoz tovább teljes joggal.

---

[1]) c. 2. in VI. 1, 13; c. 2. in VI. 5, 10. és Conc. Trid. Sess. XXIV. c. 6. de ref.

[2]) Schmalzgrueber i. h. 39, 89.

[3]) c. 3. VI. 1. 18.

A pápának teljes hatalommal fölruházott helyettese a kiközösítés alól való föloldozásban a Poenitentiarius Major, ki joghatóságát a pápai széküresedés alatt is megtartja. Hatalmi körét részletesen leírja XIV. Benedek pápának 1744. ápr. 13-án megjelent Pastor bonus kezdetű konstitúciója.

Szerzetesrendekben a zárdafőnök föloldozó hatalmát a konvent örökli.

Mint a helyettes és az utód, úgy a hierarchiai fölebbvaló is adhat föloldozást a bíró által kimondott kiközösítések alól. Ezt a jogot azonban csak a teljes jogú fölebbvalók gyakorolhatják mindig jogosan és érvényesen. Ilyen teljes jogú fölebbvaló az egész egyházban a római pápa, a szerzetesrendekben a tartományi és általános főnök. Az érsekek a szuffragán püspököknek csak a visitatio[1]) alkalmával teljes jogú fölebbvalóik s azért máskor nem adhatnak föloldozást a püspökök által kimondott kiközösítés alól,[2]) hacsak az ügy felebbezés útján nem került az ő ítélőszékük elé.[3])

De a felebbezés esetén is csak úgy adhatják meg a föloldozást, ha meggyőződtek róla, hogy a kiközösítés igazságtalanul lett kimondva. Máskor a kiközösítettet vissza kell utasítaniok a püspökhöz, hogy az adja meg a föloldozást. Ha az ügy nagyon sürgős, vagy ha a püspök a föloldozást ok nélkül megtagadja, akkor az érsek megadhatja a föloldozást.[4]) Ugyanez áll a primásokról, patriarchákról és pápai követekről, akik szintén csak fölebbezés esetén oldhatják föl az alsóbb bírók kiközösítő ítéleteit.

Az alsóbb bíró a fölebbezés dacára sem veszti el azt a jogát, hogy a felebbezőt a kiközösítés alól föloldozza, mert a fölebbezés csak annyiban függeszti föl az alsóbb bíró joghatóságát, hogy a felebbező

---

[1]) c. 16. X. 2, 26.
[2]) c. 5, VI. 1, 11.
[3]) c. 7. VI. 5, 11.
[4]) c. 40. X. 5, 39.

terhére semmit sem tehet. Kegyelmet azonban bármikor gyakorolhat vele, mert a felebbezésnek ugyis csak az a célja, hogy azt a föloldozást elnyerje.[1])

Aki püspökének kiközösítését vonta magára, úgy a lelkiismereti, mint a jogi téren csak ennek engedélyével kaphat föloldozást más egyházmegyében.[2]) Mert általános jogi elv, hogy a már egyszer megkezdett perben a bíró nem veszti el az illetékességet az által, hogy a vádlott lakóhelyét változtatja.[3]) Már pedig a föloldozás még ugyanannak a pernek integráns része, melynek alapján a bíró a kiközösítő ítéletet kimondotta.

Ha tehát az illetékes bíró más bírót föl nem hatalmaz, hogy az ő alattvalói fölött bíráskodjék, akkor az érvényes ítéletet nem hozhat. Már pedig a bíró által kiszabott kiközösítéseknél nem tételezhetjük föl, hogy a bíró azoknak föloldozását másokra akarja átruházni, mert azok, — ha csak a bíró határozottan másként nem intézkedett, mindig fenntartott (reservatae censurae) kiközösítéseknek tekintendők. A fenntartott kiközösítések alól való föloldozás pedig ugyanabban az egyházmegyében sem illet meg senki mást, mint püspököt. Annál kevésbbé illetheti meg más egyházmegye papjait.

Nem látszik azért következetes állásfoglalásnak, ha egyes kánonjogászok és erkölcstanárok[4]) azt a nézetet vallják, hogy bizonyos esetekben az illetékes bíró fölhatalmazása nélkül is föloldozhatnak más egyházmegye püspöke és papjai a bíró által kiszabott (excomm. ab homine) kiközösítések alól. Tudniillik azok alól, melyeket a bíró általános parancscsal vagy egyházmegyei rendelettel mondott ki. Ám ha ezeknek érvelését fontolóra vesszük, be kell lát-

[1]) c. 10. VI. 2, 15.
[2]) c. 2. VI. 5, 10.
[3]) c. 19. X. 2, 2.
[4]) Bucceroni, De censuris n. 39.

nunk, hogy nézetük nem ellenkezik a c. 2. VI. 10-ben foglalt törvénnyel.

Az excommunicatio ab homine háromféle lehet. Vagy ítéletileg (sententia condemnatoria) kimondott, amely mindig excommunicatio ferendae sententiae; vagy külön paranccsal összekötött excommunicatio, amely mindig excommunicatio latae sententiae. Az utóbbi kétféle lehet. Személyre szóló speciális parancs, vagy általános, az összes alattvalókat kötelező parancs.

Már most jogosan föl lehet tenni, hogy az egyházi bíró csak az ítéletileg kirótt és a speciális parancs kapcsán kiszabott kiközösítés alól való föloldozás jogát kívánja magának fenntartani, míg az egész egyházmegyének szóló parancs ellen vétők föloldozását az egyházmegye papjainak is megengedi. Az általános parancs nem sokban különbözik ugyanis az egyházmegyei statutumtól. Már pedig az egyházmegyei statutumokban foglalt kiközösítéseket csak akkor kell fenntartottaknak tekintenünk, ha azt maga a szabályrendelet világosan kimondja. Ugyanezt mondhatjuk tehát az általános paranccsal statuált kiközösítésekről is.

Amint pedig a püspökök tacite megadják a joghatóságot más egyházmegyebeli papoknak a gyóntatásra, épúgy megadhatják azt tacite a kiközösítés alól való föloldozásra is. Emellett szól a gyakorlat is. A püspökök tudják ugyanis, hogy a papok az idegeneket mindenütt föloldozzák a nem fenntartott kiközösítések alól, s ez ellen nem tiltakoznak. Evvel a hallgatag beleegyezéssel megadják a föloldozáshoz szükséges joghatóságot. Hollweck[1]) hosszasan cáfolja ugyan ezt a nézetet, de bizonyítékai nem meggyőzők.

A gyakorlatban mindenesetre követhetjük azt a fölfogást, hogy az ítéletileg kiszabott vagy specialis

[1]) Hollweck i. m. 37. §. n. 2.

parancs megszegése miatt beállott kiközösítés alól sem az egyházmegyei papok, sem az idegen papok nem adhatnak föloldozást. Az általános parancs vagy egyházmegyei statutum áthágása miatt bekövetkezett kiközösítések alól azonban úgy az egyházmegyei, mint az idegen papok is föloldozhatnak, hacsak a parancs vagy az egyházmegyei szabályrendelet kiadója kifejezetten fenn nem tartotta magának a föloldozás jogát.

Amely kiközösítés alól az egyházmegyei papok nem adhatnak föloldozást, az alól nézetünk szerint az idegenek sem adhatnak. Bár nem tagadjuk, hogy tekintélyes szerzők a reservatiót nem említik, midőn az idegen egyházmegyei papoknak azt a jogát védik, hogy az egyházmegyei statutumokban vagy általános parancsban foglalt kiközösítések alól is föloldozhatnak. S így a gyakorlatban tényleg előfordulhat, hogy egyszerű papok más egyházmegyében olyan kiközösítések alól is föloldozhatnak, melyek a kiközösítő püspök egyházmegyéje területén a püspöknek vannak fenntartva.

* * *

Az általános egyházi törvényekben gyökerező kiközösítések (excommunicationes a jure et latae sententiae) a föloldozás jogát tekintve négyfélék: 1) A pápának különös módon, 2) a pápának egyszerűen, 3) a püspököknek fenntartottak, 4) a nem fenntartottak.

Az Apostolicae Sedis bulla megjelenése óta csak a bullában fölsorolt, továbbá a tridenti zsinat által törvénybe iktatott kiközösítő törvények vannak érvényben. A régebbiek közől csak azok, melyek a pápaválasztásra és a szerzetesrendek belső kormányzására vonatkoznak. De az Apostolicae Sedis bulla megjelenése óta is hozott a pápa néhány kiközösítő törvényt. Az egyházmegyei kiközösítések körül a bulla semmi újítást nem hozott be.

A.) A pápának különös módon fenntartott kiközösítések közől 12 az Ap. Sedis bullában, egy az 1873. aug. 28-án megjelent „Romanus Pontifex“ kezdetű konstitucióban, egy pedig a Congr. Conciliinek 1874. május 13-án kelt határozatában található. Az Ap. Sedis kiközösítő törvényei a 10. kivételével az In coena Domini kezdetű bullából vannak átvéve. A törvények magyar fordításban a következők:

„Kijelentjük, hogy a római pápának különös módon fenntartott kiközösítés alá esnek a következők:

1) Az összes hithagyók, az eretnekek egyenkint és összesen, bármily néven neveztetnek és akármely felekezethez tartoznak. Továbbá akik nekik hisznek, őket befogadják, pártolják és általában mindazok, kik őket védelmezik.

2) Egyenkint és összesen mindazok, akik az apostoli szentszék engedélye nélkül a hithagyóknak és eretnekeknek a tévtant védő könyveit, vagy bármely szerzőnek az apostoli szentszék hivatalos kiadványaiban névleg megtiltott könyveit szándékosan olvassák, ilyen könyveket maguknál tartanak, nyomtatásban kiadnak, vagy bármi módon védelmeznek.

3) A szakadárok és mindazok, kik az időszerinti római pápának tartozó engedelmesség alól magukat makacsul kivonják vagy tőle elpártolnak.

4) Egyenkint és összesen mindazok, bármily állásban, rangban vagy állapotban legyenek, akik az időszerinti római pápáknak rendeletei és parancsai ellen a legközelebbi általános zsinathoz felebbeznek, s akiknek segítségével, tanácsára vagy támogatása mellett a felebbezés történt.

5) Akik a római egyháznak bíborosait, a patriarkákat, érsekeket, püspököket, az apostoli szentszék követeit és nunciusait megölik, megcsonkítják, megütik, elfogják, bebörtönzik, fogva tartják, ellenséges indulattal üldözik; vagy őket egyházmegyéikből, kerületeikből, országukból és otthonjukból elűzik. Akik

ezt megparancsolják, jóváhagyják, hozzá segítséget nyújtanak, tanácsot adnak vagy azt támogatják.

6) Akik az egyházi joghatóságnak a belső vagy a külső forumban való gyakorlását közvetlenül vagy közvetve megakadályozzák, e végből a világi hatósághoz fordulnak, ennek rendeleteit kieszközlik és azokat kiadják; akik ebben segédkeznek, tanácsot adnak, támogatást nyújtanak.

7) Akik a világi bírákat közvetlenül vagy közvetve rákényszerítik, hogy a kánonok ellenére az egyházi személyeket ítélőszékeik elé vonják; akik törvényeket és rendeleteket adnak ki az egyház szabadsága és jogai ellen.

8) Akik az apostoli szentszék, annak követei vagy meghatalmazottai által kibocsátott levelek vagy bármiféle okmányok megakadályozása végett a világi hatalomhoz fordulnak, azoknak meghirdetését vagy végrehajtását megtiltják, vagy azok miatt magukat a feleket, vagy másokat megsértenek vagy megfélemlítenek.

9) A pápai okmányok meghamisítói, jóllehet csak brévéről vagy kérvényről van szó, mely valami kegyelmet oszt ki vagy igazságot szolgáltat, és a római pápa, a római egyház vice-cancellariusai, ezek helyettesei által, vagy a római pápa megbízásából vannak aláírva. Akik pápai okmányokat, akár brévéket is, elferdítve hirdetnek meg; akik megbízás nélkül a pápa, a vice-cancellarius, vagy azok helyettesei nevében kérvényeket elintéznek.

10) Akik a fajtalanság bűnében bűntársukat — akár halálveszedelem idején is — föloldozzák, ha más, bár a gyóntatásra nem képesített pap hallgathatná meg a gyónást, s nagyfokú becsületvesztéstől vagy botránytól nem kell tartani.

11) Akik bitorolják vagy lefoglalják (zárlat alá veszik) azokat a jogokat, birtokokat és jövedelmeket, melyek az egyházi férfiakat templomuk vagy javadalmuk révén megilletik.

12. Akik a római egyház tulajdonát képező városokat, területeket, helyiségeket vagy jogokat önmaguk vagy mások által erőszakkal megtámadják, lerontják, lefoglalva tartják; felettük a független joghatóságot bitorolják, azt lefoglalva tartják vagy annak gyakorlását megakadályozzák. S mindazok, kik a fölsoroltakhoz segédkezet, támogatást nyujtanak vagy tanácsot adnak.

13. A Romanus Pontifex (1873. aug. 28.) kezdetű konstitució kiközösítéssel sujtja azokat a kanonokat és méltóságokat (kivéve a fölszentelt püspököket), akik püspöki széküresedés esetén a világi hatalom által kinevezett vagy bemutatott püspököt a pápai megerősítés előtt az egyházmegye kormányozásához engedik. Kiközösítés alá esik maga a püspökjelölt is és összes bűntársai is.

14. A S. Congr. Conc. 1874. május 13-án a pápának különös módon fenntartott kiközösítéssel bünteti azokat a papokat, kik a nép választása alapján a plébánosi vagy lelkészi állást elfoglalják, a templomot és a javadalmat birtokba veszik és joghatóságot gyakorolnak. Ez a kongregációi döntés tulajdonképen csak a 6. és 11. pontnak alkalmazása.

*

A fölsorolt bűnöknek elkövetői a pápának különös módon fenntartott kiközösítésbe esnek. Különös módon fenntartottaknak azért nevezzük ezeket a kiközösítéseket, mert 1) a pápai esetek alól való föloldozás jogát átruházó általános fölhatalmazásokban nem foglaltatnak, 2) nem foglaltatnak a tridenti zsinat Liceat kezdetű fejezetében sem, mely a püspököknek megadja a hatalmat, hogy a pápának fenntartott, de titkos kiközösítések alól föloldozhassanak, 3) akik ezek alól kellő meghatalmazás nélkül föloldozni merészelnek, a pápának fenntartott kiközösítésbe esnek; 4) akik a halálveszedelem esetén ezek alól föloldozást nyernek, mindig kötelesek utóbb

a pápa, vagy a föloldozás jogával fölruházott egyházi elüljáró előtt jelentkezni és parancsát fogadni.

A régi jog szerint a pápának különös módon fenntartott kiközösítéssel sujtottak személyesen tartoztak Rómában a föloldozást kérni.[1]) Akik pedig a személyes megjelenésben állandóan akadályozva voltak, azoknak a poenitentiarius majornál írásban kellett a föloldozásért esedezni. Állandóan[2]) akadályozottnak tekintették azokat, akik bizonyos okból élethossziglan, vagy legalább öt évig nem utazhattak Rómába. Az egyházjog bizonyos állású embereket kifejezetten fölmentett a Rómába utazástól. Igy a betegeket, szegényeket, cselédeket, az apai hatalom alatt álló gyermekeket, az asszonyokat, az öregeket (60 éves kortól kezdve), kereskedőket és munkásokat, hivatalnokokat, katonákat és a mindkétnemü szerzeteseket. Később enyhébben magyarázták e tárgyban az egyházi törvényeket. Az állandóan akadályozottaknál az az elv jutott érvényre, hogy ezek nem is tartoznak Rómába fordulni írásban sem, hanem a püspöktől kaphatnak föloldozást.

Az ideiglenesen akadályozottakat is föloldozták a püspökök avval a kötelezettséggel, hogy az akadály elhárítása után 30 napon belül személyesen Rómába utazzanak s ott a föloldozást ismételten kérjék. Ha ezt elmulasztották, a kiközösítésbe visszaestek.

Az enyhébb magyarázatot azonban több kánonjogász kifogásolta (Bonacina, de Angelis, Santi) s a vita eldöntése végett Rómába fordultak, honnan a Congr. Inquis. 1886. június 23-án a következő feleletet adta: „Kérdezték ettől az Inquisitio kongregációtól: 1) Vajjon nyugodt lelkiismerettel követhető-e még az a tanítás, hogy a pápának különös módon fenntartott esetek és censurák alól a föloldozás joga

[1]) c. 26, 40. X. 5, 39; c. 6, X. 4, 7.
[2]) cc. 29, 11. X. 5, 3.

a püspökökre vagy az approbált papokra átszáll, valahányszor a bűnbánó nem jelenhetik meg az apostoli Szentszék előtt?

Felelet: Tekintve a Poenitentiaria gyakorlatát, melyet különösen IX. Pius pápa Apostolicae Sedis bullája óta követ — *nem*.

2. Amennyiben az első kérdésre tagadó volna a felelet, vajjon legalább levélben kell-e a Poenitentiaria biboros prefectusához fordulni föloldozásért minden a pápának fenntartott esetben a halálveszedelem idejét kivéve, hacsak a püspöknek különös fölhatalmazása nincsen?

Felelet: Igen. De a valóban sürgős esetekben, mikor a föloldozást a nagy botrány vagy becsületvesztés veszedelme nélkül elhalasztani nem lehetne, amit a gyóntatók lelkiismeretére bizunk, a törvények által előírt követelmények betartásával meg lehet a föloldozást adni a római pápának különös módon fenntartott censurák alól is, avval a kikötéssel, hogy a bűnbánó visszaesik a censurába, ha gyóntatója útján egy hónap alatt levélben nem fordul a római Szentszékhez."

Mivel ezek után a feleletek után is még némi kétség forgott fenn, megkérdezték a nevezett kongregációt, vajjon az első kérdésre adott felelet azokra a föloldozandókra is vonatkozik-e, akik állandóan akadályozva vannak a Rómába való utazásban, s a kongregáció 1896. június 17-én igenlőleg válaszolt.

Megkérdezték továbbá, vajjon a második kérdésre adott felelet záradékában az a kikötés, hogy a sürgős esetekben a püspök vagy pap által föloldozottak 30 nap alatt írásban a Szentszékhez forduljanak, csak azokra vonatkozik-e, akik a pápának különös módon fenntartott esetek és censurák alól kaptak föloldozást, vagy pedig azokra is, akik csak a pápának egyszerüen fenntartott censurák alul lettek föloldozva.

A kongregáció úgy döntött, hogy az utóbbiak is tartoznak a Szentszékhez fordulni.

Mivel továbbá a kánonjogászok az Apostolicae Sedis után azt tanították, hogy azok, akik a halálveszedelem idején nyertek föloldozást a püspöktől vagy a gyóntató paptól, csak akkor tartoznak utólag a Szentszék elé járulni, ha a pápának különös módon fenntartott kiközösítés alatt voltak, kérdést intéztek az Inquisitio kongregációhoz, vajjon ez a tanítás helyes-e? A kongregáció igennel válaszolt.

Ezen döntések után az egyház fegyelme tehát a pápának különös módon fenntartott kiközösítések alól való föloldozás körül a következő:

1. A kiközösítettek akár személyesen, akár írásban kérhetik Rómában a föloldozást.

2. Minden kiközösített, tehát az akadályozottak is, legalább írásban tartozik Rómába fordulni. Akik sürgős esetben vagy halálveszedelemben nyertek föloldozást, azoknak utólag a visszaesés terhe alatt jelentkezniök kell.

3. Halálveszedelem és sürgős esetekben a püspökök és az egyszerű papok is adhatnak föloldozást a kiközösítés alól.

* * *

Hogy a halálveszedelem idején minden fenntartás megszünik, azt már a régi jog[1]) is tanította s ugyanazt ujra kifejezte a tridenti zsinat.[2])

Majd a c. 22. VI. 5, 11-re való hivatkozással ezt a kiváltságot a kánonjogászok azokra az esetekre is kiterjesztették, mikor a föloldozás elhalasztása miatt nagy botránytól vagy becsületvesztéstől lehet tartani.

Sőt később a cc. 11. 29. 58. X. 5, 39. kapcsán még más okokat is elegendőknek tartottak arra, hogy a püspökök és papok külön fölhatalmazás nélkül az

[1]) c. 22. in VI. 5, 11.; c. 3. Clem. 5, 8.; c. 1. Extravag. comm. 5, 7.
[2]) Conc. Trid. XIV. c. 7.

összes kiközösítések alól föloldozást adhassanak. Ilyenek a husvéti gyónás kötelessége, a szentségek sürgős fölvétele, vagy maga az a tény, hogy a bűnbánónak tovább is súlyos bűnben kellene megmaradnia.

A Congr. Inquisitionis 1897. junius 16-án tényleg kijelentette, hogy ha a kiközösített bűnbánónak nehezére esnék a pápai föloldozás megérkezéseig a súlyos bűnben megmaradni, akkor bármely gyóntató pro foro interno föloldozhatja avval a kötelezettséggel, hogy utólag a szentszéknél jelentkezzék.

Ha a föloldozás nem sürgős, akkor a most érvényben levő jog szerint is a kiközösített az ő gyóntatója, vagy plébánosa és püspöke útján Rómából tartozik a föloldozást kérni. De az apostoli Szentszék a püspököknek az időnkint megújítandó fölhatalmazások útján oly tág jogkört ad, hogy manapság a legritkább esetben kell csak Rómába fordulni föloldozásért.

A püspökök a facultates quinquennales-ban fölhatalmazást kapnak, hogy a külső forumban a pápának különös módon fenntartott összes kiközösítések alól föloldozhassanak. Kivéve mégis azokat, kik a fajtalanság bűnében való bűntársukat föloldozták s emiatt kiközösítésbe estek.

Az eretnekek és hithagyók, akik a püspöknek, mint egyházmegyéjében jogosult inquisitornak, ítélőszéke elé vonattak, az eretnekség ünnepélyes megtagadása esetén, külön pápai fölhatalmazás nélkül is föloldozhatók a püspök által a külső forumban.

A belső forumban az eretnekeket, hithagyókat és összes bűntársaikat a facultates quinquennales alapján föloldozhatja a püspök a kiközösítés alól, ha az illetők nem nyilvános tévtanítók (publice dogmatizantes). Ugyanezen öt évre szóló fölhatalmazások alapján föloldozhatja pro foro interno azokat is, kik tiltott könyveket olvasnak vagy maguknál tartanak, akik az egyházi joghatóságnak a külső vagy a belső forumban való gyakorlását megakadályozzák, evég-

ből a világi hatósághoz fordulnak és összes bűntársaikat.

A többi bűnösök, akik a pápának különös módon fenntartott kiközösítésbe estek, a belső forumban a püspök útján a pápánál kötelesek a föloldozást kérni.

Valahányszor a püspök a kiközösítés alól föloldozhat, akkor hatalmát legalább egyes esetekben papjaira is átruházhatja.

Akiket a gyóntatók halálveszedelemben vagy vagy más sürgős esetben föloldoztak a pápának fenntartott kiközösítés alól avval a kikötéssel, hogy 30 napon belül a római Szentszéknél jelentkezzenek, azok csak a püspöknél tartoznak jelentkezni, ha a püspöknek a facultates quinquennales alapján joga van a kiközösítés alól föloldozni.

A fenntartás (reservatio) jogi természetéről kétféle nézet van. Egyesek úgy értelmezik, mint a joghatóság megszorítását, melyet az egyház azért rendel el, hogy a nagyobb bűnösök a tapasztaltabb és okosabb bíró ítélőszéke elé kerüljenek. Szent Alfonz[1]) ezt tartja az általános fölfogásnak.

Mások a fenntartást büntetésnek minősítik, melylyel az egyház a bűnösnek a helyzetét még megnehezíteni akarja. Ezt a nézetet Ballerini[2]) nyomán most a legtekintélyesebb szerzők vallják.

Az általános egyházjogban egy fenntartott bűn található csak, de annál több fenntartott censura.

Az egyedüli fenntartott bűn a gyóntatónak hamis bevádolása csábítás miatt. Ezt az egyház határozottan büntetésképen tartotta fenn.

A többi egyházi törvényekből, melyek a censurák fenntartásáról szólnak, kitűnik, hogy a bírónak a fenntartással háromféle célja van:

1. A büntetést evvel még súlyosbítani akarja

[1]) SS. Alphonsus VI. n. 581.
[2]) Theolog. mor. II. n. 571.

(cc. 36. X. 5, 39.; c. 11. in VI. 5, 11.), mert a föloldozás megszerzése több nehézséggel jár.

2. Jobban biztosítani akarja a büntetés végrehajtását. Az alsóbb bíróságok úgyanis sokszor lanyhán járnak el s nem szereznek érvényt a törvénynek.

3. A bűnöst evvel is figyelmeztetni akarja bűnének nagyságára.

Ez a hármas szándék vezeti az egyházi bírót mindig, mikor a kiközösítés alól való föloldozást önmagának fenntartja.

Nem lehet tehát a censurák fenntartását kizárólag büntetésnek tekinteni.

S ugyanazért a fenntartás nem tudása magában véve nem elég ok, hogy a bűnöst annak következményei alól föloldottnak tekintsük. Aki jól tudta, hogy bűne kiközösítéssel jár, de nem tudta, hogy a kiközösítés alól csak a püspök vagy a pápa adhat föloldozást, azt rendes körülmények közt a gyóntatószékben sem oldozhatja föl a közönséges pap, annál kevésbbé a külső forumban.

B.) A pápának egyszerűen fenntartott kiközösítések közől 18 az Apostolicae Sedis bullában foglaltatik, egy pedig a tridenti zsinattól származik.

A római pápának egyszerűen fenntartott kiközösítés alá esnek:

1. Akik az apostoli Szentszék által kiközösítés terhe alatt kárhoztatott tantételeket nyilvánosan vagy magánúton tanítják vagy védelmezik; úgyszintén akik tanítják vagy védelmezik azt a gyakorlatot, melyet XIV. Benedek pápa 1745. jul. 7-én kelt „Suprema“, 1746. jul. 2-án kelt „Ubi primum“ és 1746. szept. 28-án kelt „Ad eradicandum“ kezdetű konstitucióiban elítélt, hogy t. i. a gyónótól a bűntársnak nevét kérdezik.

2. Akik az ördög sugallatára tettleg bántalmazzák az egyházi férfiakat, a férfi vagy női szerzeteseket. De a fenntartás nem vonatkozik azon esetekre

és személyekre, akiket a törvény vagy kiváltság értelmében a püspök vagy más is föloldozhat.

3. Akik párbajoznak, párbajra kihívnak, vagy a kihívást elfogadják. Az összes bűntársak, akik bármily segítséget vagy támogatást nyújtanak. Akik készakarva nézik, megengedik, vagy amennyiben tehetik, meg nem akadályozzák, bármily méltóságban legyenek, ha mindjárt királyok vagy császárok is.

4. Akik a szabadkőmivesek, karbonárik szövetségébe, vagy más hasonló társulatokba lépnek, melyek az egyház és a törvényes hatalmasságok ellen nyiltan vagy titokban működnek; akik e szövetségeket bármilyen támogatásban részesítik; titkos főnökeiket és vezéreiket föl nem jelentik, mindaddig, míg a jelentést meg nem teszik.

5. Akik az egyházi menedékhely kiváltságát vakmerően megsértetik, vagy megsértik.

6. Akik az apácák zárdatörvényét (clausura) megsértik, bármily állásúak, rangúak, neműek vagy korúak legyenek, azáltal, hogy a női kolostorokba törvényes engedély nélkül belépnek, vagy másokat bevezetnek vagy beengednek. Ugyszintén az apácák, kik a kolostorból kimennek, kivéve az V. Pius „Decori" kezdetű konstituciójában leírt eseteket és módozatot.

7. A férfiszerzetesek zárdatörvényét megszegő nők, valamint a szerzetes elüljárók és mások, kik a nőket férfikolostorba beengedik.

8. Akik akármilyen egyházi javadalmak körül bevégzett szentségárulást követtek el és az ő bűntársaik.

9. Akik bármily javadalom körül bizalmas szentségáruló szerződést kötöttek, akármilyen méltóságban vannak.

10. Akik szerzetbelépés miatt követtek el bevégzett szentségárulást.

11. Akik a búcsúkon vagy más lelki kegyel-

meken nyerészkednek, s V. Pius pápa 1554. január 2-án kelt „Quam plenum“ kezdetű rendeletével kiközösítéssel sújtatnak.

12. Akik misékért nagyobb díjakat szednek, s a hasznot megtartva, a miséket oly helyeken végeztetik, hol kisebb díjakért miséznek.

13. Akik V. Pius „Admonet nos“, IX. Ince „Quae ab hac sede“, VIII. Kelemen „Ad Romani Pontificis“ és VII. Sándor „Inter ceteras“ konstitúcióiban a római egyház városainak és birtokainak elidegenítése vagy hűbérbeadása miatt kiközösítéssel sújtatnak.

14. A szerzetesek, akik a plébános engedélye nélkül nem sürgős esetben egyháziaknak vagy világiaknak az utolsó kenetet föladják és az Oltáriszentséget mint útravalót nyújtják.

15. Akik törvényes engedély nélkül Róma városának és környékének szentelt temetőiből vagy katakombáiból ereklyéket elvesznek s akik ehhez segítséget vagy támogatást nyújtanak.

16. Akik a pápa által névleg kiközösítettel abban a bűnben osztoznak, mely miatt a kiközösítés kimondatott, azáltal, hogy őt segítik vagy támogatják.

17. Az egyházi férfiak, kik tudva és akarva a pápától névleg kiközösítettel a vallásgyakorlatokban érintkeznek és őt az istentisztelethez bocsátják.

18. Akik bármily ürügy alatt, kellő fölhatalmazás nélkül a pápának különös módon fenntartott és önként hatályba lépő kiközösítések alól föloldozni mernek, kivéve a halálveszedelem idejét, amikor azonban a föloldozottakat az a kötelesség terheli, hogy az egyház parancsainak vétele végett jelentkezzenek, mihelyt fölgyógyulnak.

19. Akik valamely templom, világi vagy szerzetes egyházi javadalom, jótékonysági intézet birtokait, jogait, jövedelmeit, melyek az alkalmazottakat és a szegényeket illetik meg, saját céljaikra fordít-

ják, önmaguk vagy mások által bitorolják, vagy megakadályozzák, hogy azokat a jogos tulajdonosok élvezhessék, kiközösítés alatt maradnak, míg mindent vissza nem térítenek s a pápától földozást nem nyernek.

A föloldozás körül ezen esetekben is ugyanazok a szabályok irányadók, mint a pápának különös módon fenntartott kiközösítéseknél. Pro foro externo a püspökök az öt évre kapott pápai fölhatalmazások alapján az összes kiközösítések alól adhatnak fölmentést. Pro foro interno a tridenti zsinat Liceat kezdetű fejezetében (Conc. Trid. Sess. XXIV. c. 6. de ref.) a püspökök hatalmat nyertek, hogy az összes pápai kiközösítések alól föloldozzanak, ha azok titokban maradtak. Az Apostolicae Sedis bulla a tridenti zsinat ezen fölhatalmazását jóváhagyta, de a pápának egyszerűen fenntartott kiközösítésekre korlátozta.

Az öt évre szóló pápai fölhatalmazások néhány nyilvánosságra jutott esetben is megengedik a püspököknek a belső forumban való föloldozást.

Igy föloldozhatják az egyházi személyek tettleges bántalmazóit, ha a bántalmazás halált nem okozott; a párbajozás miatt kiközösítetteket, ha az ügy még nem került a külső forum elé; az egyházellenes társulatok közismert tagjait és bűntársait, és a szerzetesi zárdatörvény megszegőit.

Az egyházi férfiak tettleges bántalmazása miatt beálló kiközösítés nem is tartozik a pápának fenntartott esetek közé, ha csak könnyű sértés történt. Ez alól a püspökök a külső és a belső forumban egyaránt föloldozhatnak az általános jogban nyert fölhatalmazásnál fogva.

A szabadkőmivesek vagy hasonló egyházellenes társulatok tagjainak föloldozásánál megkívánja az egyház, hogy a társulatból kilépjenek s a tagokkal minden érintkezést megszakítsanak. Hogy ha ezt nagy nehézségek miatt azonnal nem tehetik, egy-

időre megengedhető a külső érintkezés fenntartása. Elhalaszthatják t. i. a formális kilépést, fizethetik a tagdijat s a gyűléseket is látogathatják, míg a nehézségek meg nem szünnek (S. Officium 1896. január 18.)

A társulati könyveket, kéziratokat és jeleket ki kell adni a föloldozónak, ki azokat a püspöknek küldi vagy elégeti.

A szövetség titkos vezéreit a püspöknek be kell jelenteni, ha az nagyobb nehézség nélkül lehetséges.

Aki a halálveszedelem idején nyert föloldozást a pápának egyszerűen fenntartott kiközösítés alól, az fölgyógyulás után nem tartozik a pápánál, illetve a püspöknél jelentkezni.

Akit azonban csak sürgős esetben oldoztak föl, az a római Szentszéknél, illetve a püspöknél a visszaesés terhe alatt 30 napon belül személyesen vagy levél útján jelentkezni tartozik.

C.) A püspököknek fenntartott kiközösítések közől három foglaltatik az Apostolicae Sedis-ben, egy pedig XIII. Leo 1893. május 25-én megjelent Vigilanti, illetve X. Pius 1904. május 11-én kelt Ut debita kezdetű rendeletéből ered.

A püspököknek fenntartott kiközösítés alá esnek:

1. Akik a nagyobb rendeket fölvették, valamint a férfi és női szerzetesek, kik a szüzesség ünnepies fogadalmát letették s házasságot kötnek. Ugyszintén mindazok, akik a nevezettekkel házasságra lépnek.

2. A magzatelhajtók, ha bűnük eredménnyel járt.

3. Akik hamisított pápai okmányokat fölhasználnak s összes bűntársaik.

4. A világiak, kik misedijakkal kereskedést űznek.

Ezen kiközösítések alól a püspök úgy a belső mint a külső forumban teljes joggal ad föloldozást.

A sürgős esetekben egyszerű papok által föloldozottak 30 napon belül jelentkezni tartoznak a püspöknél.

Az in articulo mortis adott föloldozás után azonban nem tartozik a föloldozott jelentkezni, mert ha a pápának egyszerűen fenntartott kiközösítések alól föloldozottak az utólagos jelentkezés alól föl vannak mentve, akkor annál nagyobb joggal mondhatjuk ezt azokról, kik a püspöknek fenntartott kiközösítések alól kaptak feloldozást.

Valahányszor azonban nem az általános jogban foglalt, hanem a püspöktől ítéletileg vagy külön parancsban kiszabott kiközösítésekről van szó, a feloldozásnál a püspöknek kinyilvánított akarata az irányadó. A püspök ugyanis a kiközösítés kimondása kapcsán kikötheti, hogy utólag azok is kötelesek nála jelentkezni, akik halálveszedelemben nyertek egyszerű paptól föloldozást.[1])

D.) A senkinek fenn nem tartott kiközösítések közől 4 foglaltatik az Apostolicae Sedis bullában, 8 pedig a tridenti zsinattól származik.

A senkinek fenn nem tartott kiközösítés alá esnek:

1. Akik a közismert eretnekek, névleg kiközösítettek vagy tilalmazottak (interdicti) egyházi temetését elrendelik vagy kierőszakolják.

2. Akik az inkvizitorokat, a feljelentő tanúkat vagy a S. officium egyéb alkalmazottait bántalmazzák vagy megfélemlítik, az inkvizició-törvényszéknek iratait elrabolják, vagy elégetik; akik mindehhez segítséget, támogatást nyújtanak, vagy tanácsot adnak.

3. Akik egyházi vagyont pápai engedély nélkül elidegenítenek vagy átvesznek, mint azt már az Ambitiosae kezdetű extravagans törvényfejezet tiltja.

4. Akik bűnös hanyagságból egy hónapon belül fel nem jelentik a gyóntatókat vagy papokat, kik őket a XV. Gergely 1622. aug. 20-án kelt Universi, XIV. Benedek 1741. junius 1-én kelt Sacramentum poenitentiae kezdetű konstitucióiban megnevezett esetekben fajtalanságra csábították.

[1]) Bucceroni, De censuris n. 85.

5. Akik vallásos tárgyról szóló könyveket sajtó alá rendeznek vagy kinyomnak az egyházmegyei hatóság engedélye nélkül.

6. Akik a jogban megengedett eseteken kívül egy nőt a kolostorba lépésre, a szerzetesi ruha felvételére, vagy a fogadalom letevésére kényszerítenek. Akik ebben segédkeznek, hozzá tanácsot adnak vagy támogatást nyújtanak. Ugyszintén akik a kényszerről tudomással bírnak s a belépésnél, beöltözésnél, fogadalomtételnél mégis jelenvannak, beleegyezésüket adják s azt jóváhagyják.

7. Akik alapos ok nélkül megakadályozzák a szüzeket vagy más nőket abban a szándékukban, hogy a szerzetesi ruhát felvegyék vagy a fogadalmat letegyék.

8. A polgári elüljárók, akik a püspök kérelmére az engedetlenek és ellenszegülők ellen segítséget nem nyújtanak, hogy az apácák zárdatörvénye (clausura) megtartassék vagy helyreállíttassék.

9. A nőrablók s akik nekik tanácsot adnak, segítséget vagy támogatást nyújtanak.

10. Akik azt állítják, hogy a felek szabad akaratából titkosan kötött házasságok nem érvényesek mindaddig, míg az egyház másként nem határozott.

Vagy tévesen azt állítják, hogy a szülők beleegyezése nélkül a gyermekek által kötött házasságok semmisek s hogy a szülőktől függ azok érvénye vagy érvénytelensége.

11. Akik tanítják, hirdetik, makacsul állítják vagy nyilvános vitában is védelmezik, hogy akik halálos bűn állapotában vannak, de nagy és tökéletes bánatot éreznek, a szent áldozás előtt nem kötelesek meggyónni, ha kéznél van is a gyóntató.

12. A missionáriusok, kik Kelet-Indiában kereskedést űznek, és közvetlen főnökeik, kik a bűnösöket nem büntetik.

Ezek alól a kiközösítések alól pro foro interno minden gyóntató s pro foro externo minden plébános vagy lelkész adhat föloldozást. Heiner[1]) tagadja, hogy a plébános a külső forumban föloldozhatna, mert a külső forumban őt semmiféle joghatóság meg nem illeti.

De az Apostolicae Sedis bulla sem a külső, sem a belső forumban nem tesz semmi megszorítást. S így bizonyos, hogy a külső forumban is föloldozhatnak a rendes lelkipásztorok. Nem tartozik ez a joghatóság az ő rendes hivatalukhoz, hanem azt az Apostolicae Sedis bulla értelmében maga a pápa nekik delegálja.

IV. A föloldozás előfeltételei.

Miután részletesen előadtuk, kik adhatnak föloldozást az egyes kiközösítések alól, kutassuk azon föltételeket, melyek az érvényes és megengedett föloldozáshoz úgy a föloldozó, mint a föloldozandó részéről megkivántatnak.

A) A föloldozótól a c. 29. X. 5. 39. megkivánja, hogy legalább is áldozó pap (sacerdos) legyen.

Mivel azonban a censurák alól való föloldozás az egyházi joghatósághoz tartozik s a joghatóság gyakorlására a klérus összes tagjai alkalmasak, azért Kober azt vitatja, hogy a halálveszedelemben forgó kiközösítettet bármely klerikus föloldozhatja.

Az egyház ugyanis az örök bíró ítélőszéke elé távozó haldoklók lelki üdvét minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítani akarja s e komoly pillanatban minden kedvezményt megad.

Azért jogosan föl lehet tételezni, hogy ilyen esetre mindenkinek megadja a joghatóságot, aki annak gyakorlására egyáltalán alkalmas.

2. Szükséges, hogy a föloldozó szabad akaratú elhatározásból cselekedjék.

[1]) Heiner, Kirchenrecht II. 80.

A c. 1. VI. 1. 20. érvénytelennek nyilvánít minden föloldozást, melyet valaki erőszakkal vagy megfélemlítéssel szerzett meg, akár maga a kiközösített, akár más valaki alkalmazta az erőszakot. Ugyanez a törvényszakasz kiközösítéssel sujtja az erőszakolókat, de ez a kiközösítés az Apostolicae Sedis bulla megjelenése óta elvesztette érvényét.

Érvénytelen a föloldozás akkor is, ha a kiközösített lényeges körülmények elhallgatásával vagy csalással szerezte azt.[1]) A külső forumban az ilyen föloldozást érvényesnek kell tartani, mig az illetékes bíró a föloldozást vissza nem vonta, vagy a csalás egyébként is nyilvánosságra nem jutott. Aki a pápától csalás útján nyerte el a föloldozást, azt a püspöknek a tényállás leírását tartalmazó levéllel vissza kell küldenie a római szentszékhez.[2]) A most érvényes jog szerint a föloldozott nem tartozik személyesen Rómába utazni. A püspök csak a fölvilágosító levelet küldi Rómába.

Ha kétes, hogy a föloldozott csalást követett-e el, vagy sem, akkor meg kell esketni.

3. Az illetékes bírónak a föloldozást mindig díjtalanul kell megadnia, mert különben a szentségárulás bűnébe esnék.[3])

B.) A föloldozandótól megkivánja 1. az egyház, hogy őszinte bűnbánatot mutasson és erősen megfogadja, hogy ezentúl magát az egyház parancsainak aláveti s minden erejével kerüli azt a bűntényt, mely miatt a kiközösítést magára vonta. A kiközösítésnek ugyanis épen az a célja, hogy a bűnöst megjavítsa, s makacsságát megtörje. Amig tehát a bűnbánat és a javulás igérete be nem következik, addig a büntetés nem érte el a célját s így föloldozásról szó nem lehet. Az enélkül megadott fölol-

[1]) c. 42. X. 5, 39.
[2]) c. 5. X. 1. 31.
[3]) c. 24. X. 5, 3.

dozás ipso facto semmis és érvénytelen. A kánonjogászok egyetlen kivételt említenek, mikor a bánat és erősfogadás külső jelei nélkül is megadható a föloldozás. Akkor tudniillik, ha bizonyos, hogy a kiközösítés meg nem javítja a bűnöst, hanem inkább még makacsabbá teszi, míg a föloldozás esetleg megszelídíti s az egyházzal megbékíti.

Amikor a bűntény nagysága és a bűnösnek személyi tulajdonságai indokolttá teszik, akkor a föloldozás előtt a javulás igéretét esküvel kell megerősíteni.[1]) Az eskü nem lényeges követelmény. S azért annak elmaradása a föloldozást nem teszi érvénytelenné.[2])

2. A föloldozás további lényeges előföltétele, hogy a kiközösített az esetleges botrányt jóvátegye, az egyháznak és egyeseknek a sérelmekért elégtételt adjon és az okozott kárt megtérítse.

Ezen föltételek teljesítése nélkül őszinte bánatot vagy komoly javulási szándékot el nem képzelhetünk. Ennélfogva a föloldozást ezek nélkül megadni nem lehet. A kiközösítő törvények rendes záradéka: donec satisfecerit, nisi ecclesiae Dei, quam laesit, satisfaciat etc.

A c. 8. X. 1. 31. nyiltan kimondja, hogy ha a föloldozás előtt az említett föltétel még nem volt teljesíthető, legalább eskü alatt meg kell igérnie a kiközösítettnek, hogy azt betartja. Különös szigorúsággal követeli az egyház a föloldozás előtt az okozott anyagi kárnak megtérítését. Ha pedig ez a föloldozás előtt nem történhetik meg, a kiközösítettnek letétbe kell helyeznie a szükséges összeget, vagy más törvényes módon biztosítékot kell nyujtania (zálog, kötelezvény, váltó),[3]) vagy legalább is meg kell esküdnie, hogy a kárt megtéríti. Ettől a követeléstől

---

[1]) c. 10, 11. 12. X. 5, 39.
[2]) c. 51. X. 5, 39.
[3]) c. 2. VI. 5. 11.

az egyház még a nagy betegeknél sem áll el, hacsak a betegség nem annyira előhaladott, hogy a biztosíték megadása lehetetlen. Aki a föloldozást minden kikötés nélkül megkapta, az nem esik vissza a kiközösítésbe, ha az elégtételt azután meg nem adja, vagy a kárt meg nem téríti is. Áll ez abban az esetben is, ha a kiközösített a föloldozás előtt esküvel igérte a föltételek teljesítését, s így esküszegést követ el. De a bírónak kötelességévé tétetik, hogy az ilyent ismét kiközösítse.[1])

3. A bűnbánat és az elégtétel mellett a föloldozandó kiközösítettől megköveteli még az egyház, hogy a föloldozást az illetékes bírónál kifejezetten és személyesen kérje.[2]) Ha azonban a kiközösítettet komoly okok akadályozzák a személyes megjelenésben, akkor helyettes útján is kérheti a föloldozást. Sőt elégséges, ha a kérés bármi úton a bíróhoz jut s ez a föloldozandónak engedelmes meghódolásáról kellőleg értesítve van. A föloldozás írásban vagy szóban a távollevőknek is megadható.

Ha a föloldozás nincs föltételhez kötve, akkor az a megadás pillanatától kezdve jogerős.

De aki a föloldozás megadásánál nincsen jelen, mindaddig mint kiközösített tartozik viselkedni, míg a föloldozás megtörténtéről biztos tudomást nem szerez.

Az egyház kegyessége a szerencsétlen kiközösítettek iránt annyira megy, hogy még haláluk után is föloldozza őket, ha kimulásuk előtt a bűnbánatnak kétségtelen jeleit adták. Ezzel az egyház lehetővé akarja tenni, hogy egyházi temetésben részesülhessenek, a hívek értök imádkozhassanak s a szent miseáldozat értök bemutatható legyen.

Az egyház első századaiban nem találunk ugyan

[1]) c. 8. X. 1. 31.
[2]) c. 40. X. 5, 39.
[3]) c. 28. X. 5, 39.

ilyen föloldozásra példát. Sőt I. Leó és Gelasius pápák a megholt kiközösítettek föloldozását ellenezték. Nagy sz. Gergely azonban már megengedte azt. A most érvényes jog[1]) szerint a megholtak föloldozhatók a kiközösítés alól, ha legalább egy szavahihető tanú[1]) vallja, hogy halála előtt a bűnbánat jeleit mutatta és azt a kívánságát bármiképen is kifejezte, hogy a kiközösítés alól föloldoztassék. Az egyház a rokonok és örökösök kötelességévé teszi, hogy ezt az egyháznak bejelentsék.[2]) Ha a halott avval a bűntényével, mely miatt a kiközösítést magára vonta, valakinek kárt okozott, akkor az örökösök kötelesek azt megtéríteni.[3]) A megholtak nem tartoznak többé az egyház joghatósága alá s azért a föloldozásnak a megholt lelkére közvetlen befolyása többé nincs. De közvetett haszna van belőle a léleknek, amennyiben az egyház imáinak és közbenjárásainak gyümölcseiben részesülhet. Azután a föloldozás a visszamaradt rokonok és ismerősök vígasztalására szolgál.

A föloldozás megadására az a bíró illetékes, aki a megholtat életében is föloldozhatta volna.

Mivel egy és ugyanazon személy egyszerre vagy egymásután több kiközösítést is vonhat magára, kérdés, hogy a többszörös kiközösítés alól hogyan lehet a föloldozást megadni.

Ha egy és ugyanaz a bíró illetékes az összes kiközösítések alól való föloldozásra, akkor egy föloldó ítélet is elegendő, amely az összes kiközösítéseket fölöleli.

De megadható a föloldozás külön-külön is. Megjegyzendő azonban, hogy egy kiközösítés alól is csak akkor lehet valakit külön föloldozni, ha összes bűneit bánja, amelyek miatt a kiközösítésekbe esett. Mert aki egy kiközösítésben makacsul megmarad, a többiek alól sem oldozható föl.

---

[1]) Barbosa, Collect. ad c. 28. X. 5, 39. n. 2.
[2]) c. 8. C. XXVI. q. 6.
[3]) c. 28. X. 5, 39.

Ha több bíró illetékes a föloldozásra, úgy az egyesek csak akkor adhatják meg a föloldozást, ha a kiközösített komolyan megfogadja, hogy a föloldozást a többi bírónál is kérelmezi, vagy bebizonyítja, hogy a többitől a föloldozást már megkapta.

Aki a többi kiközösítések elhallgatásával nyert az egyik alól föloldozást, vagy aki a bírót megtévesztve azt állította, hogy a többiek alól már föloldozást nyert, nincs egyik censurája alól sem érvényesen föloldozva.

V. A föloldozás megadásának a módja.

1. Aki a kiközösítést a külső forumban vonta magára, annak a föloldozást is a külső forumban kell megszereznie, vagy legalább a belső forumban úgy, hogy azt a külső forumban is bizonyíthassa.

Aki csak lelkiismeretben esett a kiközösítésbe, az a föloldozást is csak a lelkiismeret ítélőszéke előtt tartozik kérelmezni.

A föloldozás mindig érvényes, valahányszor a föloldozónak meg van a szükséges joghatósága és nem hiányoznak azok az előföltételek, melyek az érvényességhez okvetlenül megkívántatnak.

Az érvényességet nem befolyásolja az a körülmény, hogy a föloldozás a külső vagy a belső forumban adatott meg. De a külső forumban mindenki bizonyítani tartozik, hogy a föloldozást megkapta. S aki nem tudja ezt bebizonyítani, azt az egyház a jogi téren továbbra is kiközösítettnek tekinti.

A lelkiismeret forumában megadott föloldozást pedig általában nem lehet bebizonyítani.

Azért szükséges, hogy akinek a kiközösítéséről a jogi téren már tudomást vettek, az a külső forumban is szerezze meg a föloldozást.[1])

[1]) Schmalzgrueber, V. 39. n. 106.; Kober i. m. 472.

Aki csak pro foro interno kapott föloldozást, az nem viselkedhetik külsőleg mint föloldozott. S ha azt mégis megtenné, magára vonná mindazokat a büntetéseket, melyeket az egyházjog a censura megsértőire kiszab.

Az egyházi bírónak azonban joga van a gyónószékben nyert föloldozást a külső forumban is érvényesnek elismerni.

Igy általában föloldozottnak tekintik a jogi téren is azt, aki a pápának vagy a püspöknek fenn nem tartott kiközösítés alatt volt, de be tudja bizonyítani, hogy a censurába esése óta meggyónt.

Föl kell tételezni mindenkiről, hogy a gyónásban meg is kapta a föloldozást. Már pedig a gyóntató atyának volt joga őt a kiközösítés alól is föloldozni, tehát őt a külső forumban is föloldozottnak kell tekinteni. De a gyóntatószékben adott föloldozást elismerheti a püspök akkor is, ha a pápának, vagy a püspöknek fenntartott kiközösítésről van szó; csak egyébként biztos legyen, hogy a gyóntatónak a föloldozásra meg volt a szükséges hatalma. Kitűnik ez az Inquisitio Congregatio 1892. május 11-én adott válaszából. A kongregációtól azt kérdezték, hogy az a katolikus fél, aki a protestáns lelkész előtt házasságot köt, beleesik-e az eretnekekre és azok bűntársaira kiszabott kiközösítésbe. Mire a kongregáció azt felelte: „Igenis beleesik; s a püspökök az öt évre kapott fölhatalmazások alapján föloldozhatják őt, sőt a föloldozásra más papokat is fölhatalmazhatnak.“ A kongregáció itt az absolutio pro foro interno-ról beszél, mert a külső forumban a püspökök nem a pápai fölhatalmazások, hanem saját joguknál fogva oldozzák föl az eretnekeket a censurák alól.

Mivel pedig a protestáns lelkész előtt történt házasságkötés olyannyira nyilvános bűntény, hogy az avval járó kiközösítést a külső forumban kellene megadni, világosan következik, hogy a püspökök a

belső forumban adott föloldozást a külsőben is érvényesnek fogadhatják el.

Kívánatos azonban, hogy a gyóntatók írásos bizonyítványt adjanak a föloldozottaknak, melyet ezek szükség esetén az egyházi bíró előtt fölmutathatnak (XIV. Benedek 1749. nov. 25-én kelt Convocatis kezdetű konstituciója).

Általában elég a gyóntatószékben adott föloldozás, ha a kiközösítéssel sujtott bűntény tényálladékához szükséges összes körülmények még nem nyilvánosok. Így nem kell azt okvetlenül pro foro externo föloldozni, kiről biztosan tudják ugyan, hogy a kiközösítéssel járó vétséget elkövette, de nem tudják, vajjon abban a lelki állapotban követte-e el, melyet az egyház a kiközösítés kimondásához megkíván. Szóval a pro foro externo föloldozás csak akkor szükséges, ha úgy a notorietas facti, mint a notorietas juris megvan.[1])

Ha a gyónásban nyert föloldozás után az azelőtt titkos bűntény teljesen nyilvánosságra jut, az egyházi bíróság a kiközösítést megszüntnek tekintheti, sőt méltányosságból megszüntnek kell is tekintenie, föltéve természetesen, hogy a vádlott a gyónásban nyert föloldozást bizonyítani tudja.

A bíró azonban sohasem köteles a gyónásban nyert föloldozást elismerni, hanem megkövetelheti, hogy a kiközösített a nyilvánosságra jutott kiközösítés alól a föloldozást a külső forumban is szerezze meg.

2. Nem egyező a kánonjogászok fölfogása abban a kérdésben, vajjon a kiközösítés alól szabad-e föltételesen föloldozni. Az egyházi törvények a föltételes föloldozást sehol sem tiltják. A tekintélyes szerzők legnagyobb része megengedhetőnek tartja. A föltételnek lehet fölfüggesztő és bontó hatása. A fölfüggesztő föltétel alatt megadott föloldozás mind-

---

[1]) S. Alphonsus, l. VII. n. 78.

addig nem lép érvénybe, míg a föltétel nem teljesíttetett. Például: föloldozlak, ha az okozott kárt megtéríted.

A bontó föltétel alatt adott föloldozás érvénye megszűnik, ha a föloldozott a föltételt nem teljesíti.

Ilyen a visszaesés terhe alatt adott föloldozás (absolutio ad reincidentiam). A visszaesés terhe alatt azonban csak akkor szabad föloldozni, ha ezt az egyházi törvények megkívánják, mint a sürgős esetekben a pápának és a püspököknek fenntartott kiközösítések alól, vagy ha a föloldozónak egyébként is joghatósága van ahhoz, hogy valamit a kiközösítés terhe alatt megparancsoljon.[1])

3. A föloldozás nincs bizonyos formához kötve. Érvényes, ha akár szóban, akár írásban, telefon vagy távirat útján, bármily szövegezésben adatik meg.

A lényeges csak az, hogy a szavakból kitűnjék a föloldozó szándéka.

Még az sem szükséges, hogy a kiközösítés, vagy a bűntény, mely miatt az kimondatott, a föloldozásban kifejezetten megemlíttessék.

Ha azonban több kiközösítésről van szó, a szövegben nyiltan ki kell fejezni, melyik vagy hány kiközösítés alól adja meg az illetékes bíró a föloldozást.

A pápa érthető jelek által is érvényesen föloldozhat valakit,[2]) a többi egyházi bírák csak szavakban adhatják meg a föloldozást.

A telefon vagy távirat útján adott föloldozás is érvényes ugyan, de az apostoli Szentszék figyelmeztette a püspököket, hogy ily módon ne adjanak semmiféle föloldozást vagy fölmentvényt.

A szentségi föloldozás érvényességéhez ugyan okvetlenül szükséges a bűnbánónak jelenléte, de a censurák alól való föloldozás nem tartozik a bűnbá-

[1]) Bucceroni, Comm. de censuris n. 85.
[2]) c. 4. Clem. 5, 10.

nat szentségéhez, amiért is azt távollevőknek üzenet, vagy levél útján is meg lehet adni.

A gyakorlati életben kívánatos, hogy a föloldozásnál az egyház szokásos formulái betartassanak. A Pontificale Romanum (III. Pars. Ordo excomm. et absolvendi) a püspök számára kétféle formulát ír elő. Az első szerint oldozza föl a közönséges kiközösítetteket, a második szerint azokat, kik ellen az előírt szertartások között az egyházi átkot (anathema) mondotta ki.

A Rituale Romanum (Tit. III.) „De absolutione ab excommunicatione in foro exteriore" cím alatt leírja a külső forumban használatos közönséges föloldozási ritust, melyet mindig be kell tartani, ha az egyházi fölsőbb hatóság más ritust nem ír elő.

Aki csak meghatalmazás alapján oldoz föl valakit, köteles a föloldozásnál ennek kifejezést adni.

A belső forum számára a Rituale Romanum nem ír elő külön formulát, hanem utasítja a gyóntatókat, hogy a szentségi föloldozásnál szokásos formulát használják. A halottak föloldozása a rituale-ban leírt külön ritus szerint történik.

Tartalom.

Lap.

Előszó 3
1. §. A kiközösítés fogalma 7
2. §. A kiközösítés felosztása 13
3. §. A kiközösítő hatalom birtokosai 17
4. §. Kik zárhatók ki az egyházból 21
5. §. A kiközösítés előföltételei 24
6. §. A kiközösítés kimondása 31
7. §. Az érvénytelen és igazságtalan kiközösítés . . 39
8. §. A megtűrt és kerülendő kiközösítettek 45
9. §. A kiközösítés hatásai 55
10. §. A föloldozás (absolutio) 103
I. A föloldozás fogalma és fölosztása 103
II. A föloldozás szükségessége 105
III. Kinek van hatalma a kiközösítés alól föloldozni? 107
IV. A föloldozás előföltételei 128
V. A föloldozás megadásának módja 133